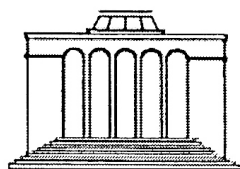

Ս. Մ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՅՈՒ
«ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ»-Ի
ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԲԱՌԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК РА

ИНСТИТУТ ЯЗЫКА ИМ. Р. АЧАРЯНА

С. М. Григорян

**ИССЛЕДОВАНИЕ НОВЫХ СЛОВ
"КНИГА ВОПРОСОВ"
ГРИГОРА ТАТЕВАЦИ**

ЕРЕВАН

**Издательство "Гитутюн" НАН РА
2014**

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Ս. Մ. Գրիգորյան

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՅՈՒ
«ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ»-Ի
ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԲԱՌԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ
ՀՀ ԳԱՎ «ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԻՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2014

ՀՏԴ 809.198.1

ԳՄԴ 81.22

Գ 888

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Պատասխանատու խմբագիր՝
բանասիրական գիտությունների թեկնածու Ն. Գ. Հովհաննիսյան

Գրիգորյան Ս. Մ.

Գ 888 Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի նորակազմ բառերի
քննություն/Ս. Գրիգորյան, Եր.: «Գիտություն» հրատ., 2014 թ.,
75 էջ:

Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ը Սուրբ Գրքի երեւիցե
գրված լավագույն մեկնություններից մեկն է:

Այս հետաքրքիր աշխատությունը արժևորվել է ժամանակակից-
ների կողմից՝ բազմաթիվ անգամ ընդօրինակվելով:

Աստվածաբանական, փիլիսոփայական, քերականական, մանկա-
վարժական, երաժշտական և այլ բնույթի հարցադրումները հեղինակը
կատարել է՝ դիմելով բազմաթիվ գեղարվեստական հնարանքների ու
միջոցների:

Պատահական չէ, որ միայն այս աշխատության մեջ գտնում ենք
գրաբարյան բառարաններում չվկայված մոտ երեք հարյուր նոր բառ:

ՀՏԴ 809.198.1

ԳՄԴ 81.22

ISBN 978-5-8080-1084-0

© Ս. Մ. Գրիգորյան, 2014

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑՈՒ «ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ»-Ի ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԲԱՌԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հայագիտությունն առ այսօր ամբողջությամբ չի ստեղծել համապարփակ մի աշխատություն, որը կբովանդակեր մեսրոպյան հայերենի ողջ բառագանձը: Մխիթարյան հայերեն առաջինն են ձեռնամուխ եղել այդ աշխատանքին, սակայն հետագայում պարզ է դարձել, որ գրաբարի բառապաշարը ամբողջությամբ արտացոլված չէ նախօրինակը չունեցող «Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի» երկհատորյակում: Հրաշյա Աճառյանը, գնահատելով այդ աշխատանքը, գրել է. «Անհրաժեշտ է ունենալ մեսրոպյան հայերենի ամբողջական համաբարբառը, ուր լեզվի բոլոր օրինակները մանրամասն հավաքված ու դասավորված լինեն: Վիեննայի Մխիթարյանները կազմել են այդ աշխատությունը, բայց դա գտնվում է միայն իրենց մոտ ձեռագիր վիճակում, որովհետև այդպիսի ահագնածավալ աշխատություններ անհրապարակելի են»¹:

Արդի տեխնիկական միջոցները առաջիկայում, հավանաբար, հնարավորություն կընձեռեն մխիթարյան հայերենին՝ շրջանառության մեջ դնելու շուրջ երկու հարյուր տարի իրենց հրապարակմանը սպասող անգնահատելի նյութերը, սակայն հայագիտության համար խիստ կարևոր են նաև այն աշխատանքները, որոնք արդեն իսկ ընթերցողի սեղանին են դնում գրաբարի բառապաշարը համալրող նոր ուսումնասիրություններ:

Բառի պատմությունը, ինքնին, կարող է բավականաչափ տեղեկություն տալ արտալեզվական այն փոփոխությունների մասին, որոնք պատճառ են դառնում բառիմաստի տեղաշարժի, փոփոխության կամ նոր իմաստի ձեռքբերման, այսինքն՝ ստեղծելով մեսրոպյան հայերենի լիարժեք բառարան՝ բոլոր վկայությունների ներառումով, բառի պատմության մեջ մեծապես կարելի է տեսնել նրա ժողովրդի պատմությունը. Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի (այսուհետ՝ **ԳՏԳՀ**)² համաբարբառը կազմելիս, մենք ավելի քան համոզվեցինք, որ նմանատիպ եզրակացություն կատարելու բազմաթիվ փաստեր կան:

Հայտնի է, որ Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ը Աստվածաշնչի երբևիցե գրված լավագույն մեկնություններից մեկն է: Մեկնությունն ինքնին թելադրում է, որ շարադրանքը պետք է լինի բացատրական, մեկնողական, իսկ շարադրանքի սկզբունքներից մեկը՝ ընթերցողին հասկանալի լինելը:

¹ Հ. Աճառյան, Հայոց լեզվի պատմություն, 2-րդ մաս, Երևան, 1951, էջ 92:

² Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք հարցմանց, Կ.Պոլիս, 1729, էջ 767:

Հետամուտ լինելով Սուրբ Գիրքը առավելագույնս ընթերցողին հասկանալի դարձնելու խնդրին, Տաթևացին բավականաչափ հաճախ է դիմել բառաբացատրությունների, բառամեկնությունների, հոմանիշների և մեծաքանակ նորակազմությունների:

Ներկա աշխատությամբ ներկայացվում են Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ում տեղ գտած նորակազմ բառերը: Ամբողջությամբ ներկայացնելու համար դրանք բերվել են երկու մասով՝ նախկինում վկայվածներ և բառարաններից դուրս մնացածներ: Առաջին մասում երբեմն էլ կարիք է եղել անդրադառնալու նախկին ուսումնասիրողների կարծիքին՝ նոր փաստեր ունենալու կամ նոր քննություն կատարելու առիթով:

Մինչ այս ուսումնասիրությունը Տաթևացու գրական ժառանգության նորակազմ բառերին անդրադարձ կատարել են Հրաչյա Աճառյանն իր «Հայերեն գալառական բառարան»³, «Հայերեն նոր բառեր հին մատենագրութեան մէջ»⁴, «Հայերեն արմատական բառարան»⁵ աշխատություններում, Ռուբեն Ղազարյանը և Հենրիկ Ավետիսյանն իրենց համահեղինակած «Միջին հայերենի բառարան»-ում⁶, Լավրենտի Հովհաննիսյանն իր «Գրաբարի բառարան, Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր»⁷ աշխատության մեջ:

Միայն Տաթևացու բառագործածությամբ Հրաչյա Աճառյանն իր «Հայերեն արմատական բառարան»-ում (այսուհետ՝ **ՉԱԲ**) վկայակոչում է, օրինակ, **ԱՆՎԱՆԱԿ, ԱՐՏԱՔՆՈՅ (anus), ԳԻԹՎՈՐՆ, ԳԻԺ, ԹՕՇՈՒՄՆ, ԼԻՍԵՆԱԶԵՒ, ԼՈՒՍԱՑՈՒ, ԿԱՐԾՈՏ, ՄՂՏԱՏԵՍԱԿ, ՊԱՏԿԵԼ, ՈԱՍՏԵՍ, ՄՆՔՆՈՏ, ՄՐՏԱԿՐԱՔ, ՓՈՇԻՄԱՆԻՄ, ՔԱԼԱՍԻԿԷ, ՔԱԿԱՆՕԹ, ՔՆԱՓ** բառերը:

14-15-րդ դարերում ապրելու և ստեղծագործելու փաստը Ռ. Ս. Ղազարյանին և Հ. Ս. Ավետիսյանին իրավամբ իրավունք է վերապահել Գրիգոր Տաթևացու գրական ժառանգության բառանյութն ընդգրկել «Միջին հայերենի բառարան»-ում (այսուհետ՝ **ՂԱՄՀԲ**): Չժխտելով միջին հայերենյան բառանյութի առկայությունը Գրիգոր Տաթևացու գրական ժառանգության մեջ, այնուամենայնիվ, փաստ է, որ Տաթևացին գրաբարալեզու

3 Հ. Աճառյան, Հայերեն գալառական բառարան, Թիֆլիս, 1913:

4 Հ. Աճառյան, Հայերեն նոր բառեր հին մատենագրութեան մէջ, հ. Ա, Բ, Վեներտիկ, 1913, 1926:

5 Հ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 1-4, Երևան, 1971-79:

6 Ռ. Ս. Ղազարյան, Հ. Ս. Ավետիսյան, Միջին հայերենի բառարան, Երևան, 2009:

7 Լ. Շ. Հովհաննիսյան, Գրաբարի բառարան, Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր, Երևան, 2010:

ստեղծագործող է, քանի որ **ԱՂԱՄԱՍՏԵՂԾ, ԱԶԳԱՋԻՆՋ, ԱՂՈՒԵՍԱԲԱՐՈՅ, ԱՅԼԱՄԱԶ, ԱՆՄԿՐՏԵԱԼ, ԱՐԶԱԿԱՔԱՅԼ, ԱՐՈՒԲԱԽԵՂԴ, ԲԱԶՄԱԿՈՒԼ, ԲԱԶՄԱՄԱՅՐ, ԲԱՐՁՐԱՄԵԾԱՐ** և բազմաթիվ այլ նմանատիպ բառերով, որոնց պարագայում, ի դեպ, աշխատության հեղինակները վկայակոչում են Գրիգոր Տաթևացուն, պետք է համալրված համարել գրաբարյան բառարանները, առավել ևս, որ հատկապես գրաբարյան բառագանձը լավագույնս արտահայտող «Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի» աշխատության մեջ, միջնադարյան հեղինակների կամ միջնադարյան աշխատությունների բառանյութի ներառած լինելու փաստն առկա է («Աղօթամատոյց գիրք Բենիկ անուն վարդապետի ի միջին դարս...», «Մխիթարայ Ապարանցոյ կամ ֆրա Մխիթարչի յԱպարաներ գեղջէ և ի վանայ ջահկեցոց ունիթոռաց ի սկիզբն **ԺԵ** դարու...», միջնադարյան երազահաններ, աղթարքներ և այլն):

Համեմատությունը **Լ. Հովհաննիսյանի «Գրաբարի բառարան. Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր» (այսուհետ՝ ԼՀԳԲ)** աշխատության հետ ցույց տվեց, որ, օրինակ՝ «**ԱԽԹԱՐՄԱՅ, ԱՆՀԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԱՈՆՉԱԿԱՆ, ԲԱՅԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, ԿՈՊԻՏ, ՄԻՋԱԿՕՐԷՆ, ՊԱՏԱՐԱԳԵԼԻ, ՓՈԽԱՐԿԱՊԷՍ**» բառերի դեպքում հեղինակը հղում է Գրիգոր Տաթևացուն (այլ աշխատությունների), ինչը մեկ անգամ ևս հաստատում է այդ բառերի՝ Տաթևացու հեղինակած լինելու փաստը: Գրիգոր Տաթևացու նորակազմ բառերից շուրջ չորս տասնյակի դեպքում **Լ. Հովհաննիսյանը** վկայակոչում է մեր հեղինակած «Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ /Գրիգոր Տաթևացի/» աշխատությանը, որոնց դեպքում տեղում տրվում են հղումներ:

Վերոնշյալ աշխատություններից բացի դիմելով Երեմիա Մեղրեցու «Բառգիրք հայոց»-ին (այսուհետ՝ **ԵՄԲՀ**), Ստեփանոս Մալխասեանցի «Հայերեն բացատրական բառարան»-ին (այսուհետ՝ **ՍՄՀԲԲ**)՝ հետապնդել ենք մի այլ նպատակ. տեսնել խնդրո առարկա բառերի պահպանված լինելու չափը հետագա շրջաններում մի կողմից՝ գրաբարյան բառարանների, մյուս կողմից՝ արդի հայերենի համեմատությամբ: Գրաբարյան բառարաններում չվկայված նորակազմ բառերից Ստեփանոս Մալխասեանցի «Հայերեն բացատրական բառարան»-ում բերվում են օրինակ՝ **ԱՂԵԳՈՅՆ, ԲԱՑՈՐՈՇԱԿԻ, ԳՈՅԱՑՈՒՄՆ, ԴԻՐԱՍԱՀՈՒԹԻՒՆ, ԶԳԱՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԶԵՂԾՈՒՄՆ, ԷԱԿԱՍԱՊԷՍ, ԹԼՓԱՏՈՒՄՆ, ԻՆՔՆԻՄԱՍՏ, ԾԽՈՒՄՆ, ԿԱՍՈՒԹԻՒՆ, ԿՈՂՈՊՈՒՄՆ** բառերը: Մյուս կողմից՝ Տաթևացու -ելի վերջածանցով կազմած նորակազմությունները Ստեփանոս Մալխասեանցի

«Հայերեն բացատրական բառարան»-ում հիմնականում վկայված են, և դրանց զգալի մասը այսօր էլ գործածական է:

Կան սակավաթիվ դեպքեր, երբ «Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի»-ում (այսուհետ՝ **ՆԲ**) չվկայված բառը վկայում է Առձեռն բառարանը (այսուհետ՝ **ԱԶԲ**). այս դեպքում բառը բերվել է, քանի որ սկզբնաղբյուրին հղում, ինչպես հայտնի է, Առձեռն բառարանը ևս չի կատարում:

Բարբառներում, եթե վկայակոչել ենք Տաթևացու նորահայտ բառերը, ապա այս դեպքում էլ փորձել ենք ընդգծել այդ բառերի կենսունակ և հայերենի լեզվամտածողությանը հարազատ լինելը: Խիստ սակավաթիվ են փոխառյալ ձևերը:

Աշխատության մեջ ունենք ութ անստույգ բառ. **ԱՂԱՐՈՒՔ, ԵՍԹԱՆԱ-ՆՈՒՆԴՐԻ, ԿԵՆԴՐՈՒԹԻՆ, ՅԻՋԱՋԵՄ, ՉԷՁՈՏՔ, ՍԻՔՈՒՖՏ, ՏՄՈՐԻՍ, ՓՕՍՏԱՋԻՍ**, որոնք բերվում են աստղանշանի (*) տակ:

Իմաստային դաշտերով դիտարկելու դեպքում նորակազմ բառերի մեջ մեծ թիվ են կազմում ծիսական բառերը, որոնց մեջ կան հետաքրքիր տեղեկություններ այս կամ այն ծիսակարգի վերաբերյալ (**ԳԵՐԵՋԱՄԱՆ-ՕՐՅՆԷՔ, ԽԱՉՕՐՅՆԵԼ, ԽՆԿԱՐԿՈՒՄՆ, ԾՈՒՏՕՆ, ԿԻՍԱՓՈՒՆ, ՀԱՂՈՐՂԱ-ԴՐԱՄ, ՀՈԳԵԳԱՆՈՒՄՏ, ՄԱՅՐՕՐՅՆԷՔ, ՄԿՐՏԵԼԻ, ՅՈԳԵՅԱՆԳԻՍՏ, ՈՐԹԱ-ՊԱՇՏ, ՈՒՐԲԱԹԱՋԵՆ, ՋՐՕՐՅՆԷՔ, ՏՆՕՐՅՆԷՔ**): Հայագիտության մեջ հայտնի է Մաղաքիա Օրմանյանի «Ծիսական բառարան»-ը⁸, սակայն այստեղ նույնպես Տաթևացու վկայությունները նկատի չեն առնվել՝ չնայած մեկ-երկու ակնարկ ունի:

Ինչպես որոշ նորակազմ բառերի դեպքում, այդպես էլ առհասարակ, բազմաթիվ են դեպքերը, երբ Տաթևացու բառագործածությունները օգնում են հաստատելու այս կամ այն տեսակետը. հասկանալու բառի նախնական իմաստները. օրինակ, Տաթևացին «գերազանցող, շատ» իմաստով գործածում է **ԱԻԵԼ** բառը, այն դեպքում, երբ մատենագրության մեջ այդ իմաստով այն հիմնականում հանդիպում է **ԱԻԵԼԻ** ձևով. «**ԱԻԵԼ**» բառաձևը Հրաչյա Աճառյանն իր «Հայերեն արմատական բառարան»-ում համարում է «արմատ առանձին անգործածական», բնիկ հայերեն բառ: Անգործածական դառնալու համար բառը բավականաչափ երկար ճանապարհ պետք է անցներ, հետևաբար ենթադրելի է, որ «**ԱԻԵԼ**»-ը ավելի վաղ կիրառություն է ունեցել: Կամ՝ **ՊԱՏԿԵԼ** (բազմապատկել) բառի դեպքում «Հայերեն

8 Տես Մ. Արք. Օրմանյան, Ծիսական բառարան, Երևան, 1992:

արմատական բառարան»-ը, ապա և՛ Ռ. Ս. Ղազարյանը, և Յ. Մ. Ավետիսյանը «Միջին հայերենի բառարան»-ում հղում են Տաթևացուն. առաջինը «Գիրք հարցմանց»-ին, երկրորդը՝ «Գիրք քարոզութեան» Ձմեռան հատորին: Ստեփանոս Մալխասեանցը «Հայերեն բացատրական բառարան»-ում այն բերում է «հագուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ՝ «կուտել, բարդել» բացատրությամբ: Եվ չնայած այլ աղբյուրներ այս բառի առանձին գործածությամբ վկայակոչում չունեն, այնուամենայնիվ, բառի երբեմնի գործածական լինելը կասկածից վեր է, ենթադրելի է սակայն, որ առանձին արմատը ավելի վաղ կիրառություն է ունեցել:

Ունենք բառակազմական առումով հետաքրքիր **ԱՋՈՒԱԾ(Ք)** բառը՝ «աջակողմյան, աջ կողմից հարող, ածող» իմաստով: Բառը, հավանաբար, ստեղծվել է **աստ-ու-ած (աջ-ու-ած(ք))** բառի կաղապարի համաբանությամբ: Առձեռն բառարանը վկայում է «**ԱՋՈՒ**» ձևը՝ «աջ» բացատրությամբ: Նույնկերպ՝ **ՀԱԼԱԾՈՒ** բառը «հաված, ձուլած» իմաստով, որն էլ հավանաբար, ստեղծվել է գրաբարյան «**ՁՈՒՂԱԾՈՒ**» (ձուլվածք) բառի համաբանությամբ: Որևէ բառարան վկայություն չի տալիս:

«Հայերեն արմատական բառարան»-ում անդրադառնալով **ԱՐԵՒ** բառին՝ Աճառյանը գրում է. «արեգակն աստղն է, իսկ **արև՝ նրա լոյսը**»⁹: Տաթևացու «**ԱՐԵՒԱՊԷՍ**» նորակազմությունը հաստատում է անվանի հայագետի կարծիքը, չնայած այս բառով Տաթևացուն նա չի վկայում. «Իսկ տիւ և գիշեր, այսինքն արևապէս հասունն մոցա՝ տիւ է համարեալ. և անհասութիւն խորոցն աստուծոյ՝ գիշեր»¹⁰, ըստ այդմ՝ «արևապէս» պետք է հասկանալ՝ «լուսի նման, ճառագայթակերպ, լուսակերպ»:

ՁԿՆԱԿՈՒԼ բառը Տաթևացին օգտագործում է գիշատիչ խոշոր ձուկ իմաստով. «**Ձկնակութն** մեծամեծք են որք կլանեն զմանունս»¹¹, իսկ «**ՁԿՆԱԿՈՒԼ**» ձևով արդի հայերենում լայնակտուց ձկնակեր թռչնի են անվանում:

ՕԺԻՏ բառի պարագայում ժամանակին Նիկողայոս Ադոնցի ոչ այնքան համոզվածությամբ հնչեցրած կարծիքը, որ «Հնարավոր է, որ օժիտ բառը հայերենում ևս գործ է ածվել այն նվերի իմաստով, որ փեսացուն տալիս է

9 Յ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. Ա, Ե., 1971, էջ 311:

10 Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք հարցմանց, էջ 767:

11 Նույն տեղը, էջ 365:

հարսնացուին...»¹² մենք կարողացանք դրա հաստատումը գտնել Տաթևացու վկայակոչմամբ. փեսացուի կողմից բերված հարսանեկան նվերը դեռ նրա օրերում կոչվել է «օժիտ». «օժիտքն ի փեսայէն լինի տուեալ»¹³:

Անկասկած բերվող փաստերը արձանագրում են, որ Տաթևացու գրական ժառանգությունը անսպառ շտեմարան է՝ ուսումնասիրելու հայերենի բազմաշերտ հարստությունները:

Նկատի ունենալով, որ շատ բառարանագիրներ, օրինակ, Նորայր Բյուզանդացին «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի» երկհատորյակը հեղինակային վերամշակմամբ¹⁴ համալրել է ոչ միայն բազմաթիվ նախածանցավոր, վերջածանցավոր բառերով, այլև՝ պատճառական, կրավորական բայաձևերով, անցյալ դերբայաձևով՝ դրանք դնելով իբրև գլխաբառեր, մենք նույնպես ներկա աշխատությամբ չենք խուսափել ներկայացնել դերբայաձևերը, հատկապես, որ դրանցից շատերը կենսունակ են առ այսօր:

12 Տե՛ս Ս. Գրիգորյան, Պատմական քերականության հարցեր, Գրիգոր Տաթևացի, Ե., 2002 թ., էջ 138:

13 Տե՛ս Ս. Գրիգորյան, Պատմական քերականության հարցեր, Գրիգոր Տաթևացի, Ե., 2002 թ., էջ 138:

14 Տե՛ս Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի սրբագրուած եւ ճոխացուցած Ն. Բիւզանդացու ձեռքով. հրատարա կության պատրաստեց Մարտիրոս Մինասեանը, Ժնև, 1990:

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՂԱՄԱՍՏԵՂԾ, ա. Աղամին ստեղծող: Հինգերորդ՝ գաղամաստեղծ ձեռն
իւր տարածեաց տէրն ի վերայ խաչին. և արտաքս ընկեց զչար իշխանն. և
կորզեաց զմարդիկ յիշխանութենէ նորա: - 503. Վկայում է **ՂԱՄՅԲ**-ն և հղում
Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք քարոզութեան», Չմեռան հատորին (Գրիգոր
Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Չմեռան հատոր, Կ. Պոլիս, 1740,
այսուհետ՝ **ԳՏԳԶ**): Վկայում է նաև **ԼԴԳԲ**-ն և հղում՝ Եղիշէ, «Մեկնութիւն
արարածոց» աշխատութեամբ:

ԱՋԱՏԱՊԵՍ, մ. Ազատ կերպով, ազատորեն: Եօթներորդ՝ վասն զգա-
յութեանցն, որ ամենեքին յառաջ հեղուն յուղեղեն, և ազատապէս տեսանեն
և իմանան. զի թէ զլուխն և ուղիղն ի վայր էր քարշեալ և կորացեալ՝ ո՛չ
կարէր ուղղակի զգալ և իմանալ. որպէս այլ կենդանիք: - 233. Վկայում է
միայն **ՂԱՄՅԲ**-ն և հղում **ԳՏԳԶ**-ին:

ԱՋԱՏՈՒՄՆ, գ. Ազատելը, ազատագրելը: Այլ գտեսութիւն սրբոցն
առաւելու լոյսն շնորհաց և մաքրութեան. և ազատումն ի թանձրութեանց
մարմնոյն: - 685. «Հայերէն գաւառական բառարան»-ում Հ. Աճառյանը
գործածական է համարում Ղարաբաղի բարբառի համար:

ԱՋԳԱՋԻՆՋ, ա. Ազգը ջնջող, վերացնող: Հինգերորդ՝ զի քրեական մեղքն
ազգաջինջ առնէ. որպէս զդադան և զաբիրոն. զի ընդ մովսէսի և աստուծոյ
հակառակ կացին, ազգօք և աղխիւք ընկղմեցան զի այլքն երկիցեն: - 416.
ՂԱՄՅԲ-ն հղում է **ԳՏԳԶ**-ին:

ԱՋՂՈՒ, ա. Ազդեցիկ, ազդող: Վասն այն ի նորանալն առաւել զօրաւոր և
ազդոն է սերմանելոյ և այլոց: - 187. Ունի ևս երեք գործածւոթյուն: Բառը
վկայում է երեմիա Մեղրեցին՝ «զգացուցիչ» բացատրութեամբ: **ՀԱԲ**-ը
մատնանշում է «**ԱՋՂՈՅ**» - «**ԱՋՂՈՒ**» անցումը, սակայն վկայակոչում չունի:
ՍՄՅԲԲ-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՍԹԱՐՄԱՅ(Բ), գ. Հռոմ եկեղեցու հետևորդ, կաթոլիկ հայ: Երեքտա-
սաներորդ, Վկայութիւնք հակառակ ախթարմայիցն. և պատասխանիք նոցա
ԺԵ թուով: - 660. **ԵՄ**-ն բացատրում է՝ «խառնիճադանն կամ խաժամուժ»:
Հր. Աճառյանը **ՀԱԲ**-ում առաջին գործածւոթյունը վերապահում է Սամուէլ
Անեցու «Շարայարութեան»-ը¹⁵, **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԺԵ** դարի Հայերեն ձեռա-
գրերի հիշատակարաններին: **ԼԴԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Մեկնու-
թիւն Յոհաննու աւետարանի» աշխատութեամբ:

15 Հ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 1-4, Երևան, 1971, էջ 128:

ԱԾԻԼԵՄ, չբ. Սափրել: Ինճերորդ՝ կին ո՛չ առնուլ քահանայից. և զմորուսն ածիլել. և զգլորեալն կանգնել ամխտիր: - 553. **ՅԱԲ**-ը մատնանշում է «**ԱԾԵԼ**» - «**ԱԾԵԼԵԼ**» (մոր գրականում **ԱԾԻԼԵԼ**) անցումը. **ԱԾԵԼԵԼ** ձևի համար հղում է «Յասմաուրք»-ին: **ԱԾԵԼԵՄ** ձևը վկայում է նաև **ՆՅԲ**-ն: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Ամիրդովլաթ Ամասիացուն:

ԱԿԱՂԻՄԵԱՆՔ, գ. Ակաղեմիականներ: Եւ իմաստակ կոչին՝ որք միոյ արհեստի են գլուխ. որպէս քերականութեան. ճարտասանութեան. աստղաբաշխութեան. և այլք. որպէս պիիռոնացիք ակաղիմեանքն. որք հակառակ կոչին: - 269. **ԵՄԲՅ**-ն բերում է Տաթևացու բացատրության մեջ տեղ գտած «հակառակօղ» իմաստով:

ԱՂԱԶԱԿԱՆ, ա. Աղաչող, հորդորող: Իսկ գեղեցկախօսութիւն լեզուաց, ...Աղաչական ասորին: - 299. **ՂԱՄՅԲ**-ն «աղերսալի, աղերսածայն» բացատրությամբ հղում է Մխիթար Այրիվանեցուն: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Եղիշէի «Մեկնութիւն արարածոց» աշխատությանը:

ԱՂԷԿ, ա. Լավ: Զի՞նչ է որ տղայն զմերձն աղէկ տեսնու. և ծերն զհեռուն: - 239. Ունի երեք գործածություն: **ՂԱՄՅԲ**-ն «լավ, պիտանի, օգտակար» բացատրությամբ հղումներ ունի **ԺԳ** դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններին, Ամիրդովլաթ Ամասիացուն և այոց: **ՅԱԲ**-ը **ԱՂ** բառը ստուգաբանելիս դրանից առաջացած է համարում **ԱՂՈՒ**, **ԱՂՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ**, ապա **ԱՂՈՒ + ԵԱԿ**, **ԱՂԷԿ** ձևերը՝ հղելով Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ին:

ԱՂԻՈՂՈՐՄ, ա. Աղիները կտրատող, ցավազին: ...և արտադրե՛ հառաչումն ձայնից և ողբ աղեողորմ: - 670. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն վկայում են **ԱՂԻ ԵՒ ՈՂՈՐՄ**, **ԱՂԻՈՂՈՐՄ** ձևերը: Աճառյանը **ԱՂԵՒԱՐՇ**, **ԱՂԵԿՈՏՈՐ**, **ԱՂԵԳԵՏ** («նուագել իմացող») ձևերը առաջացած է համարում **ԱՂԻ(Ք)** բառից, մինչդեռ «**ԱՂԻՈՂՈՐՄ**»-ը համարում է առաջացած **ԱՂ** ձևից: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԱՂՈՐԻՔ, գ. Աղացող, աղալու միջոցներ: Ինճերորդ՝ աղալն յերկանս. յաղորիս հոգւոյ և մարմնոյ ծասկել: - 339. **ԵՄԲՅ**-ն բերում է՝ **ԱՂՈՐԻ՝** «ջրաղաց կամ երկանք» բացատրությամբ: **ՍՄՅԲԲ՝** «հին բառ կամ նշանակություն» նշանի տակ:

ԱՂՈՒԵՍԱԲԱՐՈՅ, ա. Աղվեսի բարք ունեցող, խորամանկ: Որ արագ ընթանայ և զսպե՛ զինքն՝ և զերեսն կորակնե՛ և զբոլոր մարմինն կծկե՛, երկնչո՛տ է և ըռիշտ և աղուեսաբարոյ: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԱՂՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Գեղեցկություն: Աղուորություն խօսիցն ի քիմսն: - 250. **ՂԱՄՅԲ**-ն «լավ, օգտակար բան» բացատրությամբ հղում է Ֆրիկին: Տեքստում ունի «գեղեցիկ, գեղեցկություն» իմաստը: **ԱԶԲ**-ն ունի **ԱՂՈՒՈՐ** ձևը:

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԻՒՆ, գ. Լիարժեքություն, լիակատարություն: Նոյնպես և գամբողջություն կուսին՝ մոտ և ել աստուածն բան ո՛չ խախտեաց: - 469. Նախ՝ զի ո՛չ ապականիւր կուսականն ամբողջություն: - 470. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆՅԲ**-ի **ՎԻՃԱԿՈՒԹԻՒՆ** բառի բացատրությանը (հղում է արվում Փիլոն Երրա-յեցուն):

ԱՅԼԱՍԱԶ, գ. Ուրիշ մազ կրող: Եօթներորդ՝ քածաւարին. այլամազն խառնեալ. զանազան բարուց նշանակ: - 371. «Ուրիշի կամ այլ մազ» բացատրությամբ **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ՏԵՍ**՝ նաև **ՔԱԾԱԽՐԻ**:

ԱՅԼԱՅԼՈՏ, ա. Փոփոխական, բեկուն: Առաջին պատճառ, զի ընդ ինքեան մարդկայինս բնութիւն այլայլո՛ւտ է և ցաւօք. և յորժամ աստուած ևս բազմացուցանէ, ո՞վ կարէ զաղէտն պատմել: - 292. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ՍՄՅԲԲ**-ն՝ «այլայլելի» բացատրությամբ բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՆԳԱՆԱԿ, գ. Երկունկանի անոթ: Կոնք արծաթի որ է՝ **բ** ունկի անգա-նակ: - 359. **ԵՄԲՅ**-ն բերում է՝ «սպառնուած, այլաբովանդակ» բացատրությամբ, որն ակնհայտորեն կապ չունի երկունկանի անոթի հետ: Յր. Աճառյանը «կաւէ շինած կոնք» բացատրությամբ «Գաւառական բառարան»-ում բերում է * (աստղանիշ) նշանի տակ, ինչը նշանակում է, որ այն գրաբարյան մատենագրության մեջ չվկայված բառերից է. գործածական է համարում Ազուլիս, Երևանի բարբառների համար: **ՅԱԲ**-ը հղում է Տաթևացուն: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է՝ «գաւառական բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՆԳՈՍՆԵԼԻ, ա. Անարգ, արհամարհելի, պախարակելի: Եւ թէ ասեն, կրեաց քրիստոս զանգոսնելի կիրս: - 383. Ունի ևս վեց գործածություն: **ՂԱՄՅԲ**-ն «պախարակելի, պարսավելի» բացատրությամբ հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Նարեկացուն:

ԱՆԵՐԿՉՈՏ, ա. Անվախ, երկյուղ չունեցող: Յերն կակուղ և մօսը, ցուցանէ զբթամիտն. և զգռուզն. և զաներկչոտն: - 246. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԱԶԲ**-ն ունի **ԱՆԵՐԿՉՈՏՈՒԹԻՒՆ**: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՆԽԱՌՆԱՊԵՍ, մ. Անշփոթելի, առանց շփոթելու: Որ արարն յոչ էից, գիտե՛ անխառնապէս որոշել զիրաքանջիւր փոշիս արդարոց և մեղաւորաց. զի հատուսցէ իւրաքանջիւր ըստ գործոց: - 719. Ո՞րպէս ի հասարակ տարրե՛ մարմին մարդոյ անխառնապէս ժողովի: - 719. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք քարոզութեան» Ամռան հատորին (այսուհետ՝ **ԳՏԳՔԱ**): **ԱԶԲ**-ն ունի **ԱՆԽԱՌՆԱԲԱՐ**:

ԱՆԽԵԼԱՍՈՒՏ, ա. Դժվար հասկացող, ծանրամիտ: Բոլոր ունկն՝ անխելամուտ: - 246. Կշտերն մսալի՞ր՝ անխելամուտ է: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԱՆԿԱՐԳԱՆԱՄ, չբ. Անկարգ դառնալ: Չորրորդ՝ զի այլ մեղօք կամք մեր անկարգանայ. այլ հպարտութեամբ՝ իմացմամբն յիմարիմք և ապշիմք. և ապա կամօք անկարգանամք: - 562. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՔԱ**-ին: **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են **ԱՆԿԱՐԳԵՄ** ձևը՝ «Յանկարգութիւն դարձուցանել. խանգարել» բացատրությամբ: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է երկու ձևն էլ՝ «**ԱՆԿԱՐԳԵՄ**»-ը համարելով հին բառ:

ԱՆՀԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ, գ. Անհատականություն, անհատին տարբերակող հատկանիշներ: Եօթն են անհատողութիւնք անձին որպէս ասէ պորփիւր, «անհատ է ի յատկութեանց բաղկացեալ. որոյ հաւաքումն ո՛չ այլ ումեք ասասցի». և են այսոքիկ: - 87. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Լուծումն պարապմանց Կիրոյի» աշխատությանը:

ԱՆԶՐԵԽԱՅՈՍ, ա. Անձրևաբեր: Եւ Մէգն՝ այն է, որ մնաց լանձրևահոս ամպոց. վասն այնորիկ մէգն նշան է պարզոյ: - 204. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Յովհան Օձնեցուն:

ԱՆՍԱՇԵԼԻ, ա. Դիմացկուն, չմաշվող: Զգեստ անմաշելի գործք իւրեանց: - 682. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Ա. Մնացականյանի «Հայ միջնադարյան հանելուկներ»-ին:

ԱՆՍԿՐՏԵԱԼ, ա. Չմկրտված, անկնունք: Իսկ վերջին դժոխք որ կոչի անջրդի գուր, նոցա՛ է որք ո՛չ ունին չար և ո՛չ բարի. որպէս մանկունք անմկրտեալք...: - 505. Եւ զի՞նչ իցէ պատիժ անմկրտեալ տղային: - 592. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՔԱ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է մեր աշխատասիրած «Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ /Գրիգոր Տաթևացի/ աշխատությանը» (այսուհետ՝ **ՍԳՆԲ**):

ԱՆՍՈՐՈՒՔ, ա. Մորուք չունեցող, առանց մորուքի: Իսկ զի կէսք քարց և

անմորուք լինին, զի ջլապինտ է մորթ երեսացն որպես գթաթ ձեռաց. վասն որոյ մագ ո՛չ բուսանի: - 245. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ՆՂԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն վկայում են **ԱՆՏՐՈՒԷ**, **ԱՆՏՐՈՒԲ**, **ԱՆՏՐՈՒԽ** ձևերը:

ԱՆՈՒԱՆԵԼԻ, ա. Կոչվելու, անվանելու ենթակա: Անանուն անուանելի է աստուած. զի անունն սահման է. և սահմանն յայտնիչ բնութեանն: - 49. **ՍՄՅԲ**-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՆՍՊԱՌԱՊԵՍ, մ. Առանց սպառվելու: Եւ միշտ բղխէ՝ զջերմութիւնն յօրինակ բղխման հոգւոյն անսպառապէս: - 37-38. Ոռոգեալ ի բղխմանէ կենարար գետոյն. որ հեղու ի նոսա անսպառապէս: - 767. **ՂԱՄՅԲ**-ն «անսպառ, անպակաս կերպով» բացատրությամբ հղում է Յովհաննէս Իմաստասերի մատենագրութեանը:

ԱՆՓՈՒՍԱՆՈՐԴ, ա. Անփոխարինելի, եզակի: Ինքնորոգ՝ զի անփոխանորդ էր քահանայութիւնն նորա: - 50. Հինգերորդ՝ այս մին օրս է որ կրկնելով կատարէ՝ զշաբաթ և զամիս և զտարի և զդարս կենցաղոյս, և հասանէ՝ ի վերջին օրն. որ է՝ մի օր աներեկ և անփոխանորդ: - 193. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՂԳԲ**-ն հղում է Եղիշէ, «Մեկնութիւն արարածոց» աշխատութեանը:

ԱՆՓՈՒՍԱՆՑԵԼԻ, ա. Անփոփոխ, մշտատև: Շնորհք որ ի հինն զինչ և իցէ փոփոխական գոլով՝ օրինակ նորոյս էր. որպէս քահանայութեան և այլն: Իսկ շնորհք նորոյս հաստատ և անփոփոխ ի ճշմարիտ քահանայապետն անփոխանցելի պարգևեալ: - 783. Որևէ բառարան չի վկայում: **ԼՂԳԲ**-ն հղում է Ռ. Ղազարեան, Յ. Աւետիսեան, «Նորայայտ բառեր գրաբարուն» աշխատութեանը (այսուհետ՝ **ՆԲԳ**)՝ Անանիա Սանահնեցուն:

ԱՌՆՈՂԱԿԱՆ, ա. Ազդող: Նախ՝ զի ո՛չ ունի գառնողական զօրութիւնն. որպէս և յամենայն կենդանիս էզն: - 276. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԱՌՆՉԱԿԱՆ, ա. Փոխկապակցված: Առնչական. որպէս մեծ և փոքր: - 21. Այսօրիկ իբր առնչական են և ո՛չ առանձին բնութեանն: - 49. **ԼՂԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Լուծումն պարապմանց Կիրոլի» աշխատութեանը:

ԱՍԵԼԻ - Ասելու բան, պետք է ասել: Առ որս ասելի է թէ՛ ո՛չ կամաւ, և ո՛չ յոչ կամայ. զի պատկեր և նկարագիր էութեանն հօր է որդի, ըստ առաքելոյ: - 36. Իսկ համեստութիւնն կայանայ ի յասելիսն. այլ և ի տեսանելիսն. ի լսելիսն. ի հոտոտելիսն: - 581: **ՍՄՅԲ**-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՐՅԱՍԱՐՅԵԼԻ, ա. Արհամարիված, անուշադրության մատնված: Ձի մի դիւրաւ գտեալ՝ դիւրաւ արհամարիելի լիցի: - 663. Որևէ բառարան չունի վկայություն: **ՅԱԲ**-ը հիշատակում է նոր բառերի մեջ՝ առանց հեղինակային վկայության: **ԳՅԲ**-ն բերում է՝ առանց հեղինակային վկայության:

ԱՐՅԵՍՏԱԿԱՆ, ա. Արիեստավոր: Իսկ առաքեալն փոխէ՝ զայս կարգ բնական ի կարգ արիեստական և զարժանաւորսն նախադասէ: - 535. Եւ որպէս ի թուումն պարզեացն է՝ կարգ արիեստական. զի նախ դնին արժանաւորագոյնքն: - 583. Թե **ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ**, թե **ԱՐՈՒԵՍՏԱՒՈՐ** բառերը **ՅԱԲ**-ը հիշատակում է նոր բառերի մեջ՝ առանց հեղինակային վկայության: **ԳԲ**-ն երկուսի դեպքում էլ բերում է **արիեստաւոր** բացատրությունը:

ԱՐՁԱԿԱՔԱՅԼ, ա. Լայն քայլ գցող: Արձակաքայլ մեծասիրտ է: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՐՈՒԽԵՆԴԴ, ա. Արու խեղդող: Առաջին, որպէս ի ծնունդն իւր ապրեցաւ մոպսե յարուախեղդ մահուանէն փարաւոնի: - 328. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՐՏԱԳՆԱՅՈՒՄՆ, գ. Դուրս սահելը, դուրս գալը: Եւ այլ՝ հաւատն է մտածութիւն յաղագս աստուծոյ անախտաբար. արտագնացումն յուսոյ առ յուսացեալն. համբերութեամբ տեսանել զաներևոյթն մտացն աչօք անպակաս ժուժկալելով: - 571. **ԱԶԲ**-ն բերում է **ԱՐՏԱԳՆԱՅԱԿԱՆ** ձևը՝ «երկնցած, լայնցած» բացատրությամբ: **ՂԱՄՅԲ**-ն վկայում է **ԱՐՏԱԳՆԱՅՈՒՄՆ** և հղում **ԳՏԳՅ**-ին:

ԱՐՏԱԾՈՐՈՒՄՆ, գ. Դուրս թափելը, արտանետելը: Ասեմք մեք, թե արտածորումն մարմնոյ ո՛չ ունէր մարդն ադամ նախ քան զմեղանչելն ի դրախտին. որպէս նոյ ի տապանին. և մանուկն ինճանսեայ յարգանդին: - 502. Որևէ բառարան չունի վկայություն: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԱՐՏԱՔՆՈՑ, գ. Հանդիպող վկայությունները «զուգարան» իմաստով են: Տարբերվող է Գրիգոր Տաթևացու գործածությունը (մարդու օրգան), որ բերում է նաև **ՂԱՄՅԲ**-ն. «Դարձեալ **քժան** դրունք է ի մարդն որ են այսոքիկ. երկու աչք. **ք** ականջք. **ք** պինջք, բերանն. և պորտն. **ք** ստինք. ջրիեղն. և արտաքնոցն (**ԳՏԳՅ**, 241)». **ԱԶԲ**-ն վկայում է՝ «նոսից ճամբա» բացատրությամբ: **ՅԱԲ**-ը նույնիմաստ՝ «սրբուն», «anus» բացատրությամբ հղում է Տաթևացուն:

ԲԱԶՄԱՆՂԱՆԱԿ, ա. Բազմակերպ, բազում եղանակներով: Գիտելի՛ է, զի ոչ են բազմաեղանակ ասի: - 111. Բազմաեղանակ է: - 308. Եւ գիտելի է, զի բազմաեղանակ տեսանի գործ ողորմութեան և արդարութեանն աստուծոյ: - 457. Եւ բազմաեղանակ է օծումն: - 474. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին, **ԳՏԳՔԱ**-ին:

ԲԱԶՄԱԿՈՒԼ, ա. Ազահ, շատակեր: Բերանն մեծ՝ բազմակող է և անգութ և անհնազանդ: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԲԱԶՄԱՍԱՅՐ, գ. Բազմաց, շատերի մայր, բազմազավակ: Տասներորդ՝ բազմամայր եղև սառա ըստ նահապետացն. բազմամայր է և կոյսն ըստ հաւատացելոցն. բազմամայր է և եկեղեցի ըստ վերածնելոցն. «զի բազումք են որդիք սկնդկիդ առաւել քան զարամբւոյն» ասէ: - 307. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԲԱԺԱՆԵԼԻ, ա. Բաժանվող: Զի թէպէտ ըստ ներգործութեանն բաժանին երբեմն ի բաժանելի մարմնոյն՝ զի առանց մարմնոյն ո՛չ կարեն ներգործել սոքօք, այլ անբաժանելի մնան ըստ էութեանն ի հոգին. որպէս ցուցանելոց ենք յառաջիկայսդ: - 249. **ՀԱԲ**-ը հիշատակում է նոր բառերի մեջ: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**՝ Դաւիթ Անյաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան»-ը:

ԲԱՆԱԿԱՆԱԲԱՐ, մ. Բանավոր, բերանացի կերպով: Բանականն՝ աբրահամու. բանականաբար ի շարժմանց արարածոց ծանուցեալ զաստուած: - 528. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**՝ «Ընտրանի հայ եկեղեցական մատենագրութեան»:

ԲԱՆԱԽՈՐԻԼ, չք. Մտածել, դատել: Դարձեալ զօրութիւնք հոգւոյն բաժանին երրակի ըստ երից ներգործութեանցն. որ է՝ կենդանանալն. զգալն. և բանաւորիլն: - 249. Իսկ զերրորդ գործն որ է իմանալն և բանաւորիլն, ունի հոգին և յետ անջատելոյն ի մարմնոյն: - 260. Դարձեալ՝ մարդոյս է խօսիլ և բանաւորիլ. զի այլ կենդանեացն նմանութեամբ է և ո՛չ իսկապէս: - 275. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**՝ «Գիրք թղթոց»-ին:

ԲԱՐԵՊԵՍ, մ. Բարի, անչար: Զի տնկական հոգին յօժարի՛ գոլ. և զգայական բարեպէս գոլ. և բանականն ևս բարեպէս գոլ. զի ո՛չ երբէք հանգչի, մինչև միաւորեցի ընդ ևս բարեգունին: - 249. Յարամնայութիւն է հաստատ և միշտ յարակայութիւն ի բարեպէս քննել բանականութեանն: - 580. **ՂԱՄՅԲ**-ն վկայում է **ԲԱՐԵՊԵՍ** ձևը և «բարի կերպով» բացատրությամբ հղում Յովհաննէս Քննեցու «Յաղագս քերականին» աշխատությանը: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է «Հանդէս ամսօրեայ, 1982 թ., 12»:

ԲԱՐԵՍՈՒՆ, ա. Մեղմ, բարեխառն: Ջի ի վերին մասն օդոյն է մերծեցեալ՝ որ է առաւել բարեսուն. և ամպոց և հողմոց շարժունք ի միջին մասն օդոյս ծնանին. և ի դրախտն ո՛չ հասանեն: - 222. **ՍՄՅՐԲ**-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԲԱՐՁՐԱՄԵԾԱՐ, ա. Խիստ մեծարված, բարձր մեծարանքի արժանացած: Բարձրամեծարն գործոյ ներմարդութեան բանին աստուծոյ՝ բազում եղեն նախատիպք խորհրդոյ. որպէս մովսէս, յովսէփ, իսահակ: - 417. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԲԱՅԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, գ. Բացառելը, ժխտելը: Դարձեալ՝ որպէս բացբարձութեամբն ասի հայր աստուած՝ անսկիզբն և անվախճան. ունելով զայս և զայն ի պարզ միութեան իւրում. և ո՛չ է ք անձն կամ ք բնութիւն: - 77. **ՅԱԲ**-ը և **ԼՅԳԲ**-ն հղում են Գրիգոր Տաթևացու «Լուծումն պարապմանց Կիւրղի» աշխատությանը:

ԲՆԱԲԱՆԱԲԱՐ, մ. Ծննդարտախոսելով, բնախոսելով: Սակայն ա՛յլ եղանակաւ է քան զասացեալս բնաբանաբար ի մէնջ: - 270. **ԱԶԲ**-ն ունի **ԲՆԱԲԱՆԱԿԱՆ** ձևը՝ «ի բնէ բանական» բացատրությամբ: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Թովմա Արծրունու «Պատմութիւն տանն Արծրունեաց» աշխատությանը: **ՍՄՅՐԲ**-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԲՈՒՐԳԱԹՈՒՐ (լատ.), Քավարան: Ջի ահա՛ լատինացիք առանձնականս ունին աւանդութիւնս, Նախ՝ ի բաժակէն ո՛չ տալ ժողովրդեանն: ...Հինգերորդ՝ գըուրգաթուրն զոր ասեն: - 553. **ՆՅԲ**-ն՝ **ՔԱԲԱՐԱՆ** բառահոդվածի տակ ունի լատներեն **PURGATORIUM**, իսկ **ՄԻՋԱՄԵՂ** բառահոդվածում՝ **ԲՈՒՐԳԱՂՈՐ** (հղում է «Մեկնութիւն զանազան բանից... Վարդանայ ուրումն ծերագունի» աշխատությանը):

ԲՈՆԱՄԻՏ, ա. Անընդունակ, անմիտ: Վասն է՞ր մին տղայն ուշիմ և մտացի լինի. և մինն ապուշ և քննամիտ: - 251. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԳԵՐԱԶԱՆՅԱՊԷՍ, մ. Առավելապէս, գերազույն: Վասն այնորիկ զօրութեամբ սիրոյն շարժի առ աստուած ի միջին կէտ իւր. զի գերազանցապէս հեշտացի ի նա՛: - 249. **ԱԶԲ**-ն վկայում է **ԳԵՐԱԶԱՆՅԱԲԱՐ** ձևը: **ՍՄՅՐԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԳԻԹՎՈՐՆ, գ. Սայթաքած, մեղավոր, հանցանք գործած: Եւ դեռևս ունին ազգն վրաց. զի գիթվորն մտեալ յեկեղեցի ազա՛տ են: - 392. **ՅԱԲ**-ը վկայակոչում է **ԳԱՅԹ** բառահոդվածի տակ՝ հղելով Գրիգոր Տաթևացու և՝ «Գիրք

քարոզութեան» Ամարան հատորին, և՛ «Գիրք հարցմանց»-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**:

ԳԻԺ, ա. գ. Խենթ, խելագար (անծ): Այլ և ի վերայ այսր, հիւանդն և **գիծն**. որ մտօքն է մոլի...: - 371. **ՆՂԲ**-ն բերում է բառարանի «**Աշխարհիկ բառք**» հաժելվածուն: **ՅԱԲ**-ը համարում է «ուշ ժամանակից» ավանդված բառ՝ վկայակոչելով Գրիգոր Տաթևացուն, Ջաքարիա Սարկավագին և այլոց: **ՂԱՄՂԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԳԻՃԱՍԵՐ, ա. Մեղսասեր, ցանկասեր: Չորրորդ՝ ըստ բարուցն տեսանէ որ. զի այլ է երազ արի մարդոյ, և այլ երկչոտին. այլ **գիճասիրին**, և այլ պարկեշտին: - 268. **ՂԱՄՂԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**: **ՍՄՂԲԲ**-ն բերում է **ԳԻՃԱՍԵՐ** ձևը:

ԳԻՃԱԿՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Տամուկ, թաց, խավարած տեսողություն: Ձի որպէս **գիջակնութիւնն** չտայ թոյլ տեսանել յստակ, այսպէս երկիւղն յետս քարշէ զբազունս ո՛չ հաւատալ ի քրիստոս...: - 32. Որևէ բառարան չունի վկայություն: **ՍՄՂԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԳԼԽԱԿՈՐ, ա. Գլուխը կախած, գլխահակ: Հինգերորդ՝ զի մարդն իշխան և տէր է ամենայն կենդանեաց. վասն որոյ ամենայն կենդանիք **գլխակո՛ր** են իբրև զծառայ և հնազանդ. և մարդն ուղղաձև իբրև ազատ և թագաւոր: - 233. **ՂԱՄՂԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՔԱ**-ին: **ԱԶԲ**-ն բերում է **ԳԼԽԱԿՈՐԻՄ** ձևը՝ «գլուխը՝ երեսը վար կախել ամոթով» բացատրությամբ:

ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ, գ. Գործ, պաշտոն: Յէից՝ որպէս դու ի քո հօր մէջքն էիր զօրութեամբ, և յետոյ ծնար մոր **գործութեամբ**: - 37. **ՅԱԲ**-ը վկայակոչում է՝ հղելով «Ս. Եփրեմի մատենագրութիւնք» աշխատությամբ: **ՍՄՂԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԴԵՇ, ա. Անխելամիտ: Գլուխն մեծ, ցուցանէ **գդէշն**: - 246. Մեծ ականջն **դէշ** է և շատախօս: - 246. Բառարաններից վկայում է միայն **ԵՄԲՅ**-ն՝ **ԴԵՇ**՝ «խելագար» բացատրությամբ:

ԴԻՐԱՍԱՅ, ա. Հեշտ սայթաքող, շեղվող: Ձի որպէս ի մեղանջել հոգւոյն ապականեցաւ մարմինն աղամայ և եղև **դիրասահ** առ վավաշոտ ցանկութիւնն. այսպէս և սերեալ մարմինն քարշելով ընդ ինքեան զապականութիւնն՝ աղտեղացուցանէ զհոգին: - 567. **ՂԱՄՂԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԴՈՆԱՊԱՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Դոնապահություն՝ հոգևորական աստիճանակարգից կրտսերագույնը: Ջի՞նչ է կարգ քահանայութեան: Պատասխանի: Կարգն է կարողութիւն զոր ետ եպիսկոպոսն այնմ զոր ի կարգն ընկալաւ և ի սպասաւորութիւն խորհրդոյ եկեղեցւոյ: Եւ եմ է կարգ ըստ է պարզևաց հոգւոյն սրբոյ: Առաջինն է Դոնապանութիւնն: - 606. **ԱՁԲ-ն ԴՈՆԱՊԱՆ** բառահոդվածի տակ, երկրորդ բացատրությամբ տալիս է. «**դոնապանութեան** աստիճան ունեցող». բառի ուղղակի վկայություն չունի: **ՀԱԲ-ը** վկայակոչում է՝ հղելով «Գիրք Մեծ Մաշտոց կոչեցեալ» աշխատությանը:

ԴՕՇ, գ. Կրծքամաս: Աջոյ երին. յաջողակ բարի գործն. և Երբունն դօշն է. որ ունի զսիրտն: - 360. **ՂԱՄՅԲ-ն** հղում է **ԳՏԳՅ-ին**: **ՆԴԲ-ն ԿՈՒՐԾԹ** բառի տակ գրում է «լայնաբար՝ Սիրտ, ստինք, կուշտ, երբունծ»:

ԵՐԿԱՅՆԱՄԱՁ, ա. Երկարամազ, երկար մազ ունեցող: Երկայնամազ և թանձրն՝ գազանաբարոյ՝ է և մեծախորհուրդ: - 248. **ՂԱՄՅԲ-ն** հղում է Գիրք վաստակոցին և **ԳՏԳՅ-ին**:

ԵՐԿՐԱՊԳԵԼԻ, ա. Երկրպագության արժանի: Ա՛րդ եթէ երկրպագելի և աստուած՝ և այս վասն բնակութեան աստուծոյ, ապա ուրեմն եղեալ առ ժամայն աստուած և օտար ըստ բնութեան: - 67. Ունի ևս վեց գործածություն: **ՀԱԲ-ը** և **ԼԳԳԲ-ն** հղում են Կյուրեղ Աղեքսանդրացու «Գիրք պարապմանց»-ին: **ՂԱՄՅԲ-ն** հղում է **ԳՏԳԲԶ-ին**:

ԵՕԹՆԱՊԱՏԵԱՆ, ա. Յոթ պատ ունեցող: ...և յեօթներորդ օրն ի եօթն ուռազին բարձրաձայն փողովք հնչեցին քահանայքն. և ժողովուրդն բարձրաձայն աղաղակեաց. յորմէ կործանեցաւ եօթնապատեան պարիսպն երիքովի: - 627. **ՂԱՄՅԲ-ն** հղում է Ա. Սնացականյանի «Հայ միջնադարյան հանելուկներին»:

ԵՕԹՆԱՊԱՏԻԿ, մ. Յոթն անգամ բազմապատկված: Եւ հուրն այնպէս փայլատակէ որպէս զլուսին. և լուսինն որպէս զարեգակն. և արեգակն եօթնապատիկ պայծառաւոր որպէս ասէ Եսայի: - 728. **ՂԱՄՅԲ-ն** հղում է Ներսէս Լաբրոնացուն: **ԼԳԳԲ-ն** հղում է «Պատմութիւն Արստակիսի Լաստիվերտցւոյ» աշխատությանը:

ԸՄԲՈՆԵԼԻՔՆ, գ. Ըմբռնելու, ընկալելու, հասկանալու օրգաններ: Ըմբռնելիքն ի վերին ծայրքն՝ է՝ յիշողականն ի մեզ: - 645. Ուրերորդ, զի **Գ** զգայութիւնքն հաստատ վկայք են. աչքն և ականջքն և ըմբռնելիքն: - 742. **ԳՂԲ-ն** բերում է իբրև «Ըմբռնողութիւն» բառի հոմանիշ՝ առանց հեղինակային վկայության: **ՂԱՄՅԲ-ն** հղում է **ԳՏԳԲԱ-ին**՝ «Կոթ» բացատրությամբ:

ԸՄՊՈՒՄՆ, գ. Խմելը, ընդունելը: Դարձեալ ընպումն մահադեղին միում րոպէի՝ ածէ՝ զմահ յաւիտենական: - 744. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Նորայր Բյուզանդացու՝ **ՆՐԲ**-ի հավելումներին: **ՍՄՐԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԸՆՏԵՆԱՅՆԵԼ, ար. Ընտանի դարձնել, վարժեցնել: Վասն առաջնոյն գիտելի է, զի դիւրին է զգազանս ընտելացնել, քան զտգէտ անձն ի գիտութիւն ածել: - 531. **ՂԱՄՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԹԱԻԱԶԱՐԹ, ա. Խտասադարթ, շատ ոստերով: Միանգամայն և իղծք փրկական և հրաման հարկի ժամանեալ էհաս առ ներգլեալս ոգի և թաւազարթ բզենի: - 773. **ՂԱՄՐԲ**-ն հղում է **Ժ** դարի Յայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններին: **ՍՄՐԲ**-ն ունի՝ **ԹԱԻԱԶԱՐԴ**:

ԹԱՓԱՆՑԱԲԱՐ, մ. Կտրել-անցնելով, ներթափանցելով: Երրորդ՝ զի բանս մեր ձայնիւ յամենայն լսելիս անցանէ և թղթով յամենայն տեղիս ընթանայ. և բանն աստուծոյ սո՛ւր է և հատու և ընդ ամենայնէ քրիստոս անցանէ թափանցաբար: - 121. **ՂԱՄՐԲ**-ն այս, ինչպես նաև «**ԹԱՓԱՆՑԱՊԵՍ**» բառի համար հղում է **ԳՏԳԶ**-ին:

ԹԽԱԿՆ, ա. Թուխ աչք ունեցող: Թխակն վատուժ է և ագահ: - 246. Իսկ թխակն և կարմրագոյն՝ քան զգազան չա՛ր է: - 246. **ՆՐԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են՝ **ԹԽԱԿՆՈՒԹԻՒՆ**՝ «թխակն գոլ», «սևաչուի ըլլալը» բացատրությամբ: Առանձին բառահոդված չի բերվում: **ՂԱՄՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԹՈՂԵԼԻ, ա. Ներելու, թողություն տալու ենթակա: Ակամայն անգիտութեամբ է. որ ներելի՛ է և թողելի. Իսկ կամաւորն անթողելին և մահու չափն է: - 385. Երրորդ՝ յորժան ի խոստովանութիւն և յապաշխարութիւն գայ, լինի ներելի և ականայ. զի թէ նախ քան զմեղանչելն ականայն, և եթէ յետ մեղացն ականայն, լինի զղջմամբն ներելի և թողելի: - 385. Նույն իմաստով **ՍՄՐԲ**-ն բերում է՝ **ԹՈՂԼԻ**, **ԹՈՂԼԻԷ**:

ԹՕՇՈՒՄՆ, գ. Թուլանալը, թառամելը: Թողում զգերծումն մերկութեան և գթօշումն անարգութեան և տկարութեան խաչին. զայպանելն խաչողաց. և զխաւար լուսաւորացն. և յայլ դէմս դարձուցից զբանս: - 424. **ՅԱԲ**-ը հղում է նաև Տաթևացու վերոնշյալ վկայությանը: **ՍՄՐԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԼԻՍԵՈՆԱԶԵԻ, ա. Լիսեռի ձև ունեցող: Շլնիքն **ե** ոսկր լիսեռնաձև: - 243. Եւ ողնաշարն լիսեռնաձև **ժղ** ոսկր: - 243. **ՂԱՄՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

Աճառյանը հղում է Տաթևացու գործածությանը և ընդունում նրա «նորագիտ բառ» լինելը (**ՉԱԲ**, հ. Բ, էջ 285): **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԼՈՒՍԱՅՈՒ, գ. Մոմի գին, մոմը գնելու դրամ: Նոյնպէս և յայլ խորհրդոց կատարմունքն. կնքոյ, պսակի, և այլոցն, լուսացուէ և խնկոց գին: - 684. Աճառյանը հղում է Տաթևացուն և տալիս՝ «այժմ կոչւում է լուսագին» բացատրությունը (**ՉԱԲ**, հ. Բ, էջ 294):

ԽԱԶՅԱՍԲՈՅՐ, գ. Նվիրատվություն՝ խաչը համբուրելու ժամանակ: Նոյնպէս և յոտնալուայն և ի խաչհամբոյրը՝ զանձանակն է քրիստոսի զոր յիշատակեմք: - 684. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Ֆրիկի «Դիվան»-ին: «Արմատական բառարանում» Աճառյանը թվարկում է նոր բառերի մեջ (տալիս է **ԽԱԶԱՅԱՍԲՈՅՐ** ձևով):

ԽԱՓԱՆԵԼԻ, ա. Ընդհատվող, ժամանակավոր: Երկրորդ, գի նոցա նոցայն ժամանակեայ և խափանելի, իսկ տեառն մեքոյ մշտնջենաւոր և յաւիտենական...: - 354. **ՆՅԲ**-ն վկայում է **ԽԱՓԱՆԻՉ**, **ԽԱՓԱՆՈՒՄ** ձևերը: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Նարեկացուն:

ԽՆԴՐԵԼԻ, ա. Պահանջված, հետաքրքիր, պարզաբանման ենթակա: Բովանդակեալ ոչ զամենայն որ ամենեցունց է գիտելի. այլ զբանս բազունս որ բազմա՛ց է պիտանի և խնդրելի: - 772. Նախ խնդրելի է թէ վասն ի՞նչ պատճառի նախափորն յանցանաց պատժապարտ եղեն և որդիքն: - 776. **ՆՅԲ**-ն վկայում է «**ԽՆԴՐԵԼԻՆ**» գոյականական կիրառությամբ և բացատրում՝ «ինչ մի խնդրեալ. խնդիր հայցողի կամ առաջարկողի»: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին՝ Դաւիթ Անյաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան» աշխատությանը:

ԽՆԿԵՂԷԳ, գ. Եղեգնախունկ: Ծաղիկ զմռնեաց. նմանէ պոյտն ծաղկի. և Կինամոն. արմա՛տ է խոտոյ ի տմորիս հայոց. և խնկեղեցն. որ յարմատս ո՛չ ամենայն եղեգան լինի. և Յիրիկ. խէժ է ծառոց: - 349. **ՆՅԲ**-ն և **ՉԱԲ**-ը բերում են **ԽՈՒՆԿԵՂԷԳՆ** տարբերակը, որի կողքին **ՉԱԲ**-ը հատուկ նշում է՝ «առանց ձայնավորի սղման» (**ՉԱԲ**, հ. Բ, էջ 421): **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԽՈՍՏՈՎԱՆԵԼԻ, ա. Խոստովանելու ենթակա: Չորրորդ՝ ի զղջմանէ. գի ամենայն որ մեղք է՝ զղջալի է և խոստովանելի...: - 556. Իսկ արդ եթէ յանցանք մտացն խոստովանելի, ապա ուրեմն մեղք է: - 556. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Նարեկացուն:

ԽՈՏԵԼԻ, ա. Անընդունելի: Մերժելու, խոտելու ենթակա: Տեն՝ ի չորից քաժանանցդ մինն է ընտրելի, և **զն խոտելիք** են: - 215. Ունի ևս վեց գործածություն: **ՂԱՄՔ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԽՍՏԱԿՐՕՆ, ա. Խստապահ, խստակենցաղ: Հինգերորդ՝ խիստ է կեղևն. նոյնպես և արդարքն խստակրօնք են...: - 766. **ԼՅՔԲ**-ն հղում է Փավստոս Բուզանդի «Պատմութիւն հայոց»-ին:

ԿԱՅԾԱԿՆԱԾԻՆ, ա. Կայծակ ծնող, առաջ բերող (խոսքը Մովսեսի մասին է): Նմանապես և մեծն ի մարգարես աստուածախօսն մովսէս որ աստուած կոչեցաւ փարաւոնի. իշխելով տարերցս փոփոխման, որ ջրածինն էր՝ եղև վիճածին և կայծակնածին. որում լուսաւորեցան երեսք: - 288. **ՂԱՄՔ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԿԱՆԽԱՃԱՌԵՄ, չբ. Կանխատեսել, առաջինը խոսել: Տեսանօղք կանխաճառեցին: - 456. ...զի սուրբ գիրք կամ զառաջինսն պատմեն. որպես մովսէսին. կամ զվերջինսն կանխաճառեն. որպես Եսայեայն և այլոցն: - 643. **ՂԱՄՔ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԿԱՊՈՒՏԻՄ, չբ. Կապտել: Նոյնպես յորժամ բարկանայ՝ կապուտի: - 245. **ՂԱՄՔ**-ն մի շարք հեղինակների մեջ առաջինը հղում է **ԳՏԳՔԶ**-ին: Գրաբարում ունենք «կապուտակիլ»՝ վերոնշյալ՝ կապտել իմաստով և «աւար, կողոպուտ» բառից՝ «կապտել»՝ ավարել, կողոպտել:

ԿԱՏԱՐԵԼԻ, ա. Կատարելու, անելու ենթակա: Նախ՝ զի ամենայն ոք յինքն ձգեսցէ զբանս օրինացն. և մի՛ ծուլասցի թէ հասարակաց է կատարելի: - 340. **ՆՔԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են «**ԿԱՏԱՐԵԼԻՔ**» ձևը՝ «կատարումն», «լմըննալը» բացատրությամբ:

ԿԱՐՂԱՑՈՂ, գ. Ընթերցասեր: Այլ և կարդացողին պարտ է նմանեցուցանել զիր խօսքն ասողին գրոց: - 643. «Գաւառական»-ը գործածական է համարում Արաբկիր, Պոլիս բարբառների համար և բերում՝ «զիտուն, ուսյալ մարդ» բացատրությամբ, այսինքն ենթակայական դերբայածկը օգտագործվել է հատկապես տվյալ գործողություն իրականացնողին մատնանշելու համար: **ՂԱՄՔ**-ն հղում է Ամիրդովլաթ Ամասիացու «Օգուտ բժշկութեան»-ը:

ԿԱՐԾՈՏ, ա. Կասկածամիտ: Չայնն բարակ՝ տխուր է և կարծոտ: - 247. **ՅԱԲ**-ը բերում է բառագործածությունը՝ հղելով Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ին: **ՂԱՄՔ**-ն նույնպես հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ԿԱՐՃԱՄԱՍՆ, ա. Կարճ մատներ ունեցող: Հաստ ձեռն և կարճամատն, նենգաւոր է և գող: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՀ**-ին:

ԿՈՂԵՂ, ա. Հաստ, ամուր կողեր ունեցող: Չորրորդ՝ զի մի՛ տկար ոք կարծիցի. այլ որպէս կողեղ և հաստակող ասեմք զըմբիշս. այսպէս զօրեղ եղիցի կինն ի տնօրինել զտունն: - 276. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Լ. Խաչիկյան, Եղիշէ «Մեկնութիւն արարածոց» աշխատությանը: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԿՈՇՏԱՒՈՐ, ա. Կոպիտ, բիրտ, անըրբանկատ: Եւ կոշտաւորն առանց իմաստութեան է: - 246. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՀ**-ին: **ՀԱԲ**-ը բառի նախնական նշանակությունը բերում է «հողի կարծր կտոր», իսկ «անկիրթ, բիրտ» նշանակությունը վերապահում արդի գրական հայերենին. ակնհայտ է, որ վերջին երկու նշանակությամբ բառը գործածվել է դեռ Տաթևացու օրերում:

ԿՈՊԻՏ, ա. Բիրտ, կոշտ: Չորրորդ պակասութիւն է՝ զի այժմ է՝ մարմին մեր թանձր և կոպիտ. այլ յայնժամ բառնի այս ի մարմնոյ և լինի անօսր և թափանցիկ. զոր ոչ պարիսպ կամ բանտ ըմբռնել կարիցէ: - 722. **ՆՅԲ**-ն վկայելով **ԿՈՊՏԱՁԵՒ** բառը՝ բացատրում է «Ի կոպիտ բառէն, որ կայ ի ռամկօրէն»: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Մեկնութիւն Յոհաննոս» աշխատությանը: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «գաւառական բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՀԱՄԱՀԱՄԱՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Համահավասար լինելը, միահավասարություն: Վասն որոյ այսպէս ասեն զկարգ դասուցն. և սոցա տարածայնութիւն զհամահաւասարութիւն դասուցն նշանակեն: - 135. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Յովհաննէս Քննեցու «Յաղագս քերականին» աշխատությանը:

ՀԱՄԵՄԱՏԱՊԵՍ, մ. Համեմատության մեջ, համեմատվելով: Երրորդ՝ է՝ գործ նախախնամութեան. զի ըստ ընտանի կարողութեան իւրեանց՝ համեմատապէս զպարզևս ընկալցին. զի մի վնասեսցին փոքունքն մեծամեծօք. և թերի մնացին մեծամեծքն սակաւութ: - 130. **ԱԶԲ**-ն վկայում է՝ «համեմատաբար» բաղդատութեամբ» բացատրությամբ: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԶ**-ին:

ՀԱՅԵՑԱՐԱՏ, գ. Տկարատեսություն, վատ տեսնել: Յաչաց աստի՛ հայեցարատս հերքեալ լիցի տեսութեամբ լուսոյդ: - 771. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՀ**-ին:

ՀԱՍԱՆԵԼԻ, ա. Հասնող, հասու: Որ ցուցանէ թէ՛ ամենևին ժամն այն ոչ

ունէք է հասանելի յեղելոցս, այլ առաջին անգի բնութեանն աստուծոյ: - 48: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին՝ «Ընտրանի հայ եկեղեցական մատենագրութեան» աշխատութեանը:

ՀԱԲԱՏԱԼԻ, ա. Հավատ ներշնչող, հավատալու ենթակա: Ձոր օրինակ՝ բժշկէն յորժան հիւանդին զդեղն տայ, նախ ինքն ճաշակէ զի հաւատալի լիցի: - 497. Ունի ևս վեց գործածություն: **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԴ**-ին:

ՀԵՌՈՒ, մ. Ամբողջութեամբ փոխարինել է գրաբարյան **Հեռի** ձևին և ունի նույն՝ «հեռվում գտնվող» իմաստը: Ուսաք յիմաստնոց թէ՛ ի բաժանիլ լեզուաց **իբ** տանուտերանց, և ի գնալն յիւրաքանչիւր տեղիս ի հեռու կամ ի մօտաւոր աշխարհս. զօրն զայն տարեմուտս կարգեցին. և ուսուցին որդւոց իւրեանց պատուեալ զօրն զայն տրօք ընչից: - 200. Տղայն զմերձն տեսնու, և ծերն գիւեռու: - 227. **ԳՏԳԴ**-ուն գտնում ենք ևս մեկ տասնյակ կիրառություն: **ՆԲԲ**-ն բերում է **ՀԵՌՈՅ**՝ բառի բացատրության տակ՝ որպէս «ռանկօրէն» ձև:

ՀԵՐԶԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Հերձվածող, հերձվածասեր: Ասեմք եթէ՛ կարի՛ արժանապէս քումդ անմտութեան հերձասիրութեանը դատեցար: - 497. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԴ**-ին:

ՀԱԱԶԱՆՂԱՂԵՍ, ա. Հնազանդ, խոնարհ: Երրորդ՝ իմասցի ի տեղի հնազանդապէս սպասաւորութեան...: - 457. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԸ**-ին:

ՀՈՍԱՆԻԹ, ա. Նույն նյութից բաղկացած: Առաջին միաւորութիւնն ստոյգ և ճշմարիտ՝ հոմանիւթ մասնաւորաբար որոշեցելոց. որոց ոչ ինչ տարանիւթ ընդ մէջ երևի. որպէս երկուց ջահից լուցելոց միաւորութիւնն լուսոյն: - 476. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԴ**-ին:

ՀՈՏԱԾ, ա. Նեխած: Աղի, և դառն՝ քաղցր, և հոտած: - 240. Եւ հոտած ջուրն ի մէջքն է վասն գոյութեան ծննդեանն: - 240. Ձդառնութիւնն ի լեղին. և գհոտածն յերկկամունքն. և զմրուրն և զթթուն ի փայծեղն. և զքաղցր արիւնն ի սիրտն. և սիրտն երակովն և շնչովն բաժանէ ի բոլոր մարմինն: - 242. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է միջնադարյան մի շարք հեղինակների:

ՃԱՌԵԼԻ, ա. Մեկնելու, քարոզելու, պատմելու ենթակա: Զի՞նչ է անճառելի աստուածաբանութիւն. և զի՞նչ ճառելի: - 103. Ունի ևս երեք գործածություն: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին՝ Անանիա Շիրակացուն:

ՃՈՒՌՂԱԿԱՆ, ա. Ճովողական: Ճուրղական հնդիկն: - 299. **ՆԴԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են **ՃՈՒՌՂՈՒԹԻՒՆ** ձևը՝ «թռչնոց ձայն» բացատրությամբ.

ՂԱՍՅՐԲ-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Լ. Խաչիկյան, Եղիշէ «Մեկնութիւն արարածոց» աշխատութեանը:

ՄԱԶԱԾԱԾՈՒԿ, ա. Մազով ծածկված, թավամագ: Լանջքն որ փորին մագա-ծածոնկ է՝ անկրօն է և անկայուն և անգութ: - 247. **ՂԱՍՅՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՄԱՆՐԱԿՈՐԻՋ, ա. Մանր կորիզ ունեցող: Իսկ Թուզն քաղցր և մանրա-կորիզ. բանքն աստուծոյ քաղցր են ի մեզ և մանրաքնին: - 381. **ՂԱՍՅՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՄԱՐԴԱԶԳԵԱՅ, ա. Մարդեղեն: Ասի դարձեալ՝ աստուած մարմնազգեաց. այլ ո՛չ ասի աստուած մարդազգեաց. կամ մարդ աստուածազգեաց. զի այս որոշման է: - 79. **ԱԶԲ**-ն բերում է **ՄԱՐԴԱԶԳԵՆՈՒՄ** ձևը՝ «մարդանալ, մարմնանալ, մարդկային բնութիւն առնուլ» բացատրությամբ:

ՄԱՔՐԵԼԻՔ, գ. Մաքրող, սրբարար: Այսպէս ասէ սուրբն դիոնէսիոս եթէ՛ մաքրելիք են **ե** դասք. յորոց վերայ իշխէ սարկաւազն և գործէ՛ զմաք-րականն: - 608. **ՅԱԲ**-ը, ապա և՛ **ԼՅԳԲ**-ն հղում են Կյուրեղ Աղեքսանդրացու «Գիրք պարապմանց»-ին:

ՄԵՂՈՒՇԱԳՈՅՆ, ա. Մեղրագուն՝ն: Թխակն վատուժ է և ազահ: Թէ լինի սակաւ մի մեղուշագոյն, արդարամիտ է և քաջ ուշին: - 246. **ՆՐԲ**-ն **ՄԵՂՈՅՇ** բերում է իբրև **ՄԵՂՈՒՇ ԱԶԲ**-ին հոմանիշ. վերջինս էլ բացատրում է՝ **ՄԵՂՈՒԿՆ**՝ «Որոյ ակն է իբրև զաչս մեղուաց» մեկնությամբ: **ՍՄՅԱԲ**-ն, ապա և՛ **ՂԱՍՅՐԲ**-ն տալիս են «վարդագոյն» բացատրությունը, սակայն դատելով տեքստից՝ այն «ոչ շատ թուխ» կամ «մեղրագոյն» նշանա-կությունը ունի: **ՂԱՍՅՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՄԻՋԱԿՕՐԵՆ, մ. Միախառնված, միջին: Այլ գիտելի է, զի **դ** սեռիւք որոշի կապ բանականացս. այսինքն հոգեկան և մարմնական և միջակօրէն: - 317. Նոյնպէս և կապն միջակօրէն տրամատի ի **դ**: - 317. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Լուծումն պարապմանց գրքի» աշխատութեանը:

ՄՐՏԱՏԵՍԱԿ, ա. Խափար, մթամած: Եւ զոր այժմ մղտատեսակ և հեռու տեսանէր, յայնժամ յայտնի և մերձակայ տեսանէ...: - 668. **ՅԱԲ**-ը վկայում է Գրիգոր Տաթևացու բառագործածությունը:

ՄՇՏԱԿԱՆԱԶ, ա. Միշտ կանաչ, մշտադալար: Եւ թէ տկարանաս ի զօրու-թիւնն աստուծոյ՝ առ մե՛զ ևս զոն քեզ հաստատութեան նշան՝ անփուտ փայտ. և անթառան ծաղիկ. և մշտականաչ սաղարթ. և անթափ պտուղ: - 223. **ՂԱՍՅՐԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՄՈԾԱԿ, գ. Մծեղ: Երրորդ՝ հարուածն է մուճն որ է՝ մանր տիգ. կամ մոծակ. կամ մծեխ. ի ցուցանել զի մանրակծու էին բարուք և խոցոտիչք բանիւք: - 334. **ՆՐԲ**-ն «ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԲԱՌՔ» Զավելվածուն ունի օրինակ՝ **Մորեխ**-ը, բայց **Մոծակ**-ը չի բերվում: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Երեմիա Մեղրեցու «Բառգիրք հայոց»-ին, որը սակայն բերում է ոչ թե առանձին բառա-հոդվածով, այլ **ՍՈՒՆ** բառի բացատրության տակ:

ՄԱՍԿՈՅՏ, ա. Մսեղ: Լանջքն մսակոյտ՝ տխմար է: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՆԱԽԱՃԱՇԱԿՈՒՄՆ, գ. Վաղօրոք ճաշակելը: Իսկ սուրբն եպիփան սահմանէ՝ «հաւատն է կամաւոր և ստոյգ նախաճաշակումն յայնմ ճշմարտութենէ որ ո՛չ է յայտնեալ»: - 571. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՆԵՐԳՈՐԾԱՔԱՐ, մ. Ուժգին, սաստիկ: Երրորդ՝ համակ համապագորդ ներգործական դարձումն բոլոր մարդոյն առ աստուած. որով մարդն աստուածային քաղցրութեամբն զմայլի. որպէս հրեշտակք ի բոլոր սրտէ՝ յամենայն անձնէ և յամենայն զօրութենէ միշտ ներգործաբար դիմեն առ աստուած. և յիրաքանչիւրսն ճառագայթի՝ ի նմա՝ աստուած: - 462. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԲԶ**-ին: **ԼԳԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին՝ Անանիա Սանահնեցուն:

ՆԵՐԳՈՐԾԱՊԵՍ, մ. Կատարելապէս, ուժգնությամբ: Իսկ զչորրորդ սրբութիւնն որ է՝ միաւորութիւն բանականին առ աստուած, և միշտ ներգործապէս դիմել առ աստուած որպէս հրեշտակք ընկալաւ աստուածածին կոյսն ի յղանալն զորդին աստուծոյ: - 463. Եւ զմայլեալ ի բոլոր սրտէ և յամենայն անձնէ և ի զօրութենէ միշտ ներգործապէս դիմեալ առ աստուած հաստատեցաւ: - 463. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԲԶ**-ին:

ՆԵՐԵԼԱՊԵՍ, մ. Ներելի, ներելու ենթակա: Երրորդ՝ սրբութիւն յատկա-կան. որպէս սրբոյ կուսին, բառնայ զսկզբնական մեղս և զարմատն և դիւրասահութիւն մեղանջելոյն մահու չափ և ներելապէս: - 462. Եւ ունէր շնորհօք արգելք ի մեղաց մահու չափ և ներելապէս. որպէս յովհաննուն և երեմիային: - 463. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԲԶ**-ին:

ՆՇԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Մինչհարսանեկան արարողակարգ, նշանդրեք: Եւ գիտելի է, զի պսակն սկսանի ի նշանադրութիւնն...: - 609. **ՆՐԲ**-ն և **ԱՋԲ**-ն **ՆՇԱՆ** բառահոդվածի տակ բերում են «նշան տուք» ձևը: «Գաւառական»-ը **ՆՇԱՆԴՐԻՔ** ձևը գործածական է համարում բազմաթիվ բարբառների համար՝ Ախալքալաք, Երևան, Խոյ, Ղարաբաղ, Մուշ, Տփլիս, որ **ՆՇԱՆՏՈՒՔ**-ի հետ շատ սովորական ձև է եղել. **ՆՇԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ**-ը նույն

իմաստով ավելի գրական ձևն է: **ՆՇԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ** բառը **ՀԱԲ**-ը բերում է որպես **ՆՇԱՆ** բառի յոթերորդ բացատրություն՝ առանց հեղինակային հղման: **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԲ**-ին:

ՇԱՏԱԿՈՒԼ, ա. Շատակեր: ճակատն նեղ՝ շատակուլ է: - 246. Ձեռքն թիւր՝ շատախօս է. և շատակուլ: - 247. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՈՂՋՈՅՆԱՌԱՔՆ, գ. Ողջույնը առաքող, հղող: Նախ՝ զի աստուած էր ողջոյնառաքն. որ խօսէր զկոյսն ի հարսնութիւն կուսութեան, կուսաբեր լինիլ պտղովն: - 464. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՈՂՋՈՅՆԸՆԿԱԼ, գ. Ողջույնը ստացող, ընդունող: Երրորդ՝ զի կոյս էր ողջոյնընկալն և գերազանց քան զամենայն կոյս որպէս ցուցաւ: - 464. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՈՆՑ, դ. Ինչպես: Ութնեւերորդ՝ Մարդն ո՞նց ճանաչի: - 228. Մարդն ո՞նց ճանաչի: - 250. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է մի շարք հեղինակների, այդ թվում և՛ Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ին:

ՈՏՆԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Քայլքի ծայնը: Հինգերորդ՝ զգաթ էր կոյսն մարիամ. և ցօղ բանն աստուծոյ. որ աւետեօք հրեշտակապետին էջ ի վերայ նորա առանց ոտնածայնութեան և ծածուկ: - 421. **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԲԶ**-ին:

ՈՒՂԱՂԱԶԵՒՈՒԹԻՒՆ, գ. Ճմարտախոս, ճիշտը պահող, ուղղամիտ: Ձի ուղղաձևութեան ուսուցիչք ի բաժանմանէ ի միութիւն եկեալ խոստովանին զքրիստոս. և սոքա ի միութենէ ի բաժանումն որոշեն: - 176. Ունի ևս երկու կիրառություն: **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՉԱՐԱԽՆՂԱՑ, ա. Չարական, չարով ուրախացող: Եւ որոց ծայն յոնգունսն հնչէ, ստաբանք են և չարախնդացք: - 247. Իսկ որ իջանէ ի բարձսն, չարական է և չարախնդաց: - 247. **ՀԱԲ**-ը դնում է նոր բառերի մեջ: **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՉԱՐԱԿԱՐԾԻԲ, ա. Չար, թյուր կարծիք: Եղիցի անդ երևակայութիւնն չարա-կարծիք: - 751-752. **ԱԶԲ**-ն բերում է՝ «կարծիք չար, կասկածոտ» բացատրությամբ: **ՍՄԴԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՊԱՅԾԱՌԱՄԻՍՈՒԹԻՒՆ, գ. Գերազանց խոսելը, պերճախոսություն: Ձի կոյս Բանին և պայծառախօսութիւն ի խելքն ծագէ. և Իմացականն՝ ի միջին փորումս գլխոյն: - 250. **ՆԴԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են **ՊԱՅԾԱՌԱՄԻՍՈՍ** ձևը՝ նկատի ունենալով Հովհան Ոսկեբերանին՝ իբրև՝ «յստակ ու գեղեցիկ խօսող» բացատրությամբ: **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՊԱՅՃԱՌԱՄԻՏ, ա. Պայծառ միտք ունեցող: Այլ դու ո՛վ այրդ աստուծոյ մաքրամիտ և ճգնագգեսց միայնաւոր սուրբ հայրդ սահակ, թէ և զիջանես եղբայրական սիրով խնդրել բանս ի մենջ. սակայն կարօղ ես և զթերին լնուլ և զյաւելորդն կշռել. և զմեզ օգտեցուցանել ի ներգոյ՛ թոյին պայծառամիտ սրբութեան սրտի: - 558. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՊԱՇՏԵԼԻ, ա. Պաշտելու, պաշտամունքի ենթակա: Երկրքին բնութիւնքն պաշտելի՞ են թէ մի: - 90. Եւ արդ, Ո՛հաւատ մեծ պաշտելի լոյս իմ և տիպ. և զանձ անկողոպուտ. կացցես առ իս. յարզանդէ մօր իմոյ խուսափեալս ի ծոց քո: - 771. **ՂԱՄՅԲ**-ն «Պաշտելու՝ պաշտամունքի արժանի» բացատրությամբ հղում է Ֆրիկի «Դիւան»-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին:

ՊԱՏԱՐԱԳԵԼԻ, ա. Ջոհաբերման ենթակա: Ոչխար տարեկան. և պատարագելի. և զգօն և հեզ. և պտղատու զկաթն և ասր և ծնունդ: - 361. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն վկայում է՝ հղելով նաև Գրիգոր Տաթևացու «Մեկնութիւն Յոհաննու աւետարանի» աշխատությանը:

ՊԱՏԿԵԼ, նր. Բազմապատկել: Վեցերորդ՝ միակն պատկելով բազմանայ. և աստուած է շարունակօղ բազմութեան էից: - 109. Ութերորդ՝ միմն պատկելով առնէ զտասն՝ և զհարիւր՝ և զհազար՝ և զքիւրն. և զանթիւն: - 109. Սակայն և նա՛ է ի թիւս յայս. այսինքն զի երիցս պատկելով երեքտասանն՝ լինի **18**. և ի քառասներորդումն պտղաբերի: - 263. Վասն այն նահապետքն զհարիւրն պատկելն որ է՝ ժամանակեան. և ի հազարն ո՛չ հասանին որ մշտնջենաւորն է: - 291. **ՅԱԲ**-ը, ապա և՝ **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում են Տաթևացուն. առաջինը «Գիրք հարցմանց»-ին, երկրորդը՝ **ԳՏԳԲԶ**-ին:

ՊԱՏԿԵՐԱՅՈՅՑ, գ. Գուշակող՝ մարդու մարմնի մասերով: Երևի ապա թէ ճշմարիտ են պատկերացոյցքն, որ զբարս մարդոյն յայտնեն: - 246. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՊԱՏԿԵՐԱՅՈՒՅՈՒԹԻՒՆ, գ. Գուշակւթյուն՝ ըստ մարդու մարմնի մասերի: Չորեքտասներորդ՝ Պատկերացուցութիւն մարդոյն ըստ մասին: - 227. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՊԱՐԶԱԹԵՒ, ա. Պարզ թև ունեցող: Ոմանք պարզաթևք են. որպէս ճանճք: - 215. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՊԱՐՈՒՆԱԿԱԶԵՒ, ա. Աղեղնաձև, կամարակերպ: Եօթներորդ՝ զի պարունակաձև է կողն. ի նշանակել, զի կինն պարունակիչ և հաւաքիչ է տան առն և ընչից: - 276. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՊԱՐՈՒՆԱԿԻԶ, գ. Պարունակող: Եթերորդ՝ զի պարունակածն է կողմն. ի նշանակել, զի կինն պարունակիչ և հաւաքիչ է տան առն և ընչից: - 276. Վասն այն ասի արդարութիւնն ուղղութիւն կամաց. զի ո՛չ միայն է առանձնական զօրութիւն կամ առաքինութիւն. այլ և հասարակ և պարունակիչ ուղղութեան հոգւոյն: - 579. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ՉՏԳՅ**-ին:

ՊԱՐՍԱԻԵԼԻ, ա. Արգահատելի, նախատելի: Վեցերորդ՝ զի ո՛չ բարեգործքն լինէին գովելի, և ո՛չ չարքն պարսաւելի: - 20. Առաջինն է՝ գովելի սէր. վերջինն պարսաւելի: - 143. Իսկ միջինն որ է՝ բնականն՝ ո՛չ գովելի և ո՛չ պարսաւելի: - 143. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Յովսէփ Սեբաստացու «Բանաստեղծութիւններ»-ին:

ՊԼՕՐԵԱՅ, ա. Բյուրեղյա: Եւ երկրորդն է լուսաւոր զօրութեամբ թափանցանց. գոլով ջրեղէն կամ պլօրեայ ըստ ոմանց: - 787. Բառաբանները վկայում են **ՊԼՕՐ** («բիւրեղ» բացատրությամբ) ձևը. վերջին ձևի համար **ՅԱԲ**-ը ապա և՛ **ՂԱՄՅԲ**-ն վկայում են մի շարք հեղինակների հետ՝ այդ թվում նաև՝ **ՉՏԳԲԶ**-ին. սակայն «Գիրք հարցմանց»-ում բառի գործածությունը չի նկատվել:

ՋՈՒԽՏ - Ջույգ: Եւ յորժամ թիւն երկրորդ լինի որ է՝ ջուխտ: - 641. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են **ՋՈՒԽՏԱՎ** ձևը: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԵՄԲՅ**-ին:

ՈԱՄՏԵՍ - Գուշակ, հմայ, կախարդ: Ապա ուրեմն ի ժամանակիս յայս ընկեր են սաւուղայ որք սակաւ մի կարծեօք հաւանին երազոց կամ վիճակաց և նամտեսաց և այլոցն: - 429. **ՅԱԲ**-ը բերում է Տաթևացու վկայութիւնը՝ «գրբաց» բացատրությամբ: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՍԱՅՄԱՆԵԼԻ, ա. Չափավորվող, չափելի: Իսկ զմիւսն գործակից՝ զօրութեամբ անսահմանելի. զի իւր ասեն արար գործակից. իսկ բնութեամբ սահմանելի. զի արարած է: - 51. Իսկ զմիւսն զօրութեամբ և բնութեամբ սահմանելի. զի արարած և պաշտօնեայ և ծառայ՝ է ասեն: - 51. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին՝ Դավիթ Անհաղթի «Մեկնութիւն ի վերլուծականն Արիստոտէլի» աշխատությանը:

ՍԱՏԱՆԱՅԱԳԻՏ, ա. Սատանայի հորինած, ստեղծած: Երկրորդ՝ զի սատանայագիւտ էր քնար և տաւիղ, իգացուցանել զմարդիկ: - 641. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ՉՏԳՅ**-ին: Քնարին տրված Տաթևացու բնորոշման աղբյուրը, հավանաբար, Ծննդոց գիրքն է, որտեղ քնարի հեղինակ հիշատակվում է չարագործ Կայենի սերնդից Յոբաղը:

ՄՈՆԻ, գ. Անիվների կցածող: Իսկ արիստոտել ի վերայ երկուց բևեռացն ասէ շարժիլ երկնի որպէս անիւ սայլին ի վերայ սննոյ: - 182. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ՉՏԳՔԶ**-ին:

ՍՏԱՑՈՒՄՆ, գ. Ստանալը, ընդունելը: Այլ որպէս բանին սեպիական է և բնութեամբ և ոչ ստացմամբ, այսպէս իմացիոր և մարմնոյն վասն անճառ միաւորութեան բանին զի իւր է մարմինն. վասն այն ոչ ինչ բանին է՝ ասի մարմնոյն: - 46. Իսկ մարդս ոչ բնութեամբ, այլ յետոյ ստացմամբ և ունակութեամբ: - 138. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Նարեկացուն:

ՍՐԲԱԳՐԵՄ, նր. Մաքուր գրել, արտագրել: Ձի ասեն թէ՛ յոբայ հեճուպն ի պարսիկս փախեաւ, և անդ գրոյց ետ որ գրեցին իւրեանց գրովն. և սողոմոն բերել ետ և սրբագրեաց: - 320. **ՀԱԲ**-ը բերում է նոր բառերի մեջ: **ՂԱՄՅԲ**-ն **ՍՐԲԱԳՐԵԼ** բառի դեպքում հղում է Մխիթար Այրիվանեցու «Պատմութիւն հայոց»-ին, իսկ **ՍՐԲԱԳՐՕՂ** դեպքում՝ **ՉՏԳՔԶ**-ին:

ՍՐՏԱԿՐԱՆՔ, գ. Սրտաթաղանթ: Նախ՝ զի ի դառն մաղծոյն հոսի յորովայնն ի ներքոյ սրտին և կսկծեցուցանէ գարտակրանքն - 619. **ՀԱԲ**-ը վկայակոչում է Տաթևացու բառագործածությունը՝ «սիրտը պատող մաշկը՝ ներսի կողմից» բացատրությամբ: **ՂԱՄՅԲ**-ն **ՍՐՏԿՏՐԵՔ** բառածիլ տակ «աղա-վաղված բառ» բացատրությամբ՝ հղում է **ՍՐՏԻ ԱՄԱՆ** բառահոդվածին:

ՍՐՏԱՅԻՆ, ա. Ամուր, սրտապինդ: Գոյնն սպիտակ և կարմիր՝ ուժեղ է և սրտային: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Ամիրդովլաթ Ամասիացու «Օգուտ բժշկութեան» և «Անգիտաց անպէտ» աշխատություններին:

ՍՐՏՈՏ, ա. Անվախ, համարձակ: Եւ թէ լանջքն միայն է մագեղ, սրտոտ է: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Աբրահամ քահանա Կ. Պոլսեցու «Պատմութիւն անասնոց և գազանաց» աշխատությանը: «Գաւառական»-ը գործածական է համարում Երևան, Մուշ, Նախիջևան և այլ բարբառների համար:

ՎԱՂԱԽՕՍ, ա. Կանուխ ծայնող: Եւ աքաղաղ վաղախօս լինի: - 218. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ՉՏԳԳ**-ին:

ՎԱՅՐԱԿՈՐ, ա. Դեպի ներս կորացած: Մատուցքն մած և վայրակոր, ազահ է և չարաբարոյ: - 247. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ՉՏԳԳ**-ին:

ՎԱՐՁԿԱԿԱՆ, ա. Վարձատրվող: Եւ հոգւովն վարձկականն վասն խոստացեալ բարեացն: - 396. Եւ կատարեալ՝ վարձկականն վասն պատուոյն: - 576. Երկրորդ՝ յորժան սիրեմ զաստուած վասն իմ. այս է վարձկականն: - 576. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ՉՏԳԳ**-ին:

ՎԵՐԱՄԲԱՐՁՈՒՄ, գ. Ամբարտավանելը, մեծամտանալը: Ի վեր շար-
ժումն է հպարտութիւն և փառասիրութիւն. զի յատուկ է սոցա ի վերամ-
բարձումն: - 560. **ՂԱՄՔ**-ն հղում է «Յովհաննու Սարկաւագ վարդապետի
Ներբողեան ի սուրբ Գրիգոր» երկին:

ՎԵՑԱԿՈՂՄ, ա. Վեց կողմ ունեցող: Եւ վեցակողմն, զի մարմինն եռակի
տարրո՞շ է. ունի վեր և վայր. յետ և առաջք. աջ և ահեակ: - 293. Սա՛ ունի զձև
նմանութեան տապանին վեցակողմ և կաթողիկէ, և դուռն ի կողմանէ: - 294.
ՂԱՄՔ-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՎՕՒԷԱՍ (հուն.), գ. Տեղումներին դիմակայող արևելյան քամի: Հիւսիս-
սայինք որք կոչին Վոնէսք: Այն որ մերձ յարևելս է, Վոնէա՛ն կոչի. նեղ՛
զամպս, և կապ՛ զանձրևա: - 205. Եւ վոնէասն սեղմ՛ զամպս և արգիլէ
զանձրևա: - 205. **ՅԱՔ**-ը Տաթևացու բառագործածությունը վկայում է՝ չնկա-
տելով միայն, որ Տաթևացին տարբերակված է ներկայացնում **ՎՕՒԷԱՍ**-ը և
հաջորդիվ ներկայացվող **ՎԱՒԻԷ(Ք)**, **ՎՕՒԷԱՔ**-ը:

ՎԱՒԻԷ(Ք), **ՎՕՒԷԱՔ** (հուն.), գ. Հյուսիսային ցուրտ քամի: Հիւսիսայինք
որք կոչին Վոնէսք: - 205. ...Եւ նախ ի չորս դէմս բաժանին ամենայն
հողմունք. և իւրաքանչիւրքն դարձեալ յերիս բաժանին. որ լինի բովանդակն
բժան: ...Իսկ Հիւսիսայինքն, Վաւոնէք կոչին. որք են ցուրտ: - 205. **ՂԱՄՔ**-ն
հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՏԱՊՈՒԹԻՒՆ, գ. Տոչորում, կիզանում: Քաղց է ըստ մարմնոյ՝ թերութիւն
ստամոքսի. իսկ ծարաւ՝ տապութիւն ջերմութեանն: - 584. **ՂԱՄՔ**-ն հղում է
Ամիրդովլաթ Ամասիացու «Անգիտաց անպէտ»-ին:

ՏԱՐԱԶԱՅՆ, ա. Անհամաձայն, հակառակ: Ահա՛ այս ի կարճոյ բացա-
յայտութիւն ծածկեալ ամբարշտութեանց, որք **բ** բնութիւնս սահմանեն ի
վերայ միոյն քրիստոսի. թպէտ անձն մի համբաւեն համաձայն մեզ, սակայն
որոշմամբ բնութեանց լինին տարաձայն մեզ և եկեղեցեացն աստուծոյ: - 90.
ԼՅԳՔ-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին՝ Դավիթ Անհաղթի «Մեկնութիւն ի վերլուծականն
Արիստոտէլի» աշխատությանը:

ՏԱՐԱՆԻԹ, ա. Տարբեր նյութ ունեցող: Առաջին միաւորութիւնս ստոյգ և
ճշմարիտ՝ հոմանիւք մասնաւորաբար որոշեցելոց. որոց ոչ ինչ տարանիւք
ընդ մեջ երևի. որպէս երկուց ջահից լուցելոց միաւորութիւն լուսոյն: - 476.
ՂԱՄՔ-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՏԱՐԵՐՈՒՐ, գ. Ննջեցյալի տարին բոլորող օրը: Զի՞նչ է եօթնօրեքն և

ամսագլուխն և տարեթուրը: - 683. Իսկ ամսագլուխն և տարեթուրը նույն-
պես յերեք դեմս է: - 683. **ՂԱՄԴ**-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՏԵՍԱԿԱՐԱՐ, մ. Մտավորական, իմանալի: Այլ ի մարմինն նիւթօրէն և
սկզբնաբար. իսկ ի հոգին տեսակաբար և իբր նենթակայոջ: - 567. Եւ
այսպէս քարշեալ եղև ի մեզ սկզբնականն մեղք՝ յանհնազանդութենէ հոգոյն
և ի ցանկութենէ մարմնոյն. անցեալ ի ծնունդս նորա նիւթապէս ի մարմինս,
և տեսակաբար ի հոգիս: - 776. **ՂԱՄԴ**-ն «Ըստ տեսակի» բացատրությամբ
հղում է **ԳՏԳԶ**-ին:

ՏԵՍՆԱԿԱՆ, ա. Երևակայորեն, մտքով: Երկու հաւն՝ կրկին գորութիւնք ի
մեզ. տեսնական և գործնական: - 368. Զի գործնականաւ մեռանիմք
ընդդէմ մեղացն. և տեսնականաւ մտօք թռչիմք ի դրախտն որ է՝ դաշտ
երկնային: - 368. **ԱԶԲ**-ն նույն իմաստով բերում է՝ **ՏԵՍԱԿԱՆ** բառածը:
ՂԱՄԴ-ն հղում է **ԳՏԳԳ**-ին:

ՏՐՏԱԿԵԱՑ, ա. Տխրամած, մեւամաղծոտ: Եւ որ զհողն ունի, տրտմա-
կեաց է և ծանրաշարժ և ծոյլ մարմնով: - 245. **ՂԱՄԴ**-ն հղում է **ԳՏԳԶ**-ին:

ՏՕՆԱՅՄԱՅԶ, գ. Գուշակության, դյուքի, հմայության համար գործածվող
իր: Այլ և թերափն՝ իղծք ասէ. և թերափիմք՝ տօնահմայք: - 425. Երեմիա
Մեղրեցին նույնպէս **ԹԵՐԱՓԻՄ** բացատրում է՝ տօնահմայս: Զրաշյա
Աճառյանը, ապա նաև Ստեփանոս Մալխասյանցը **ԹԵՐԱՓԻՄ** բառի
բացատրության մեջ հիշատակում են նախնիների տված «տօնահմայք»
բացատրությունը նույնպէս, ընդ որում, երկուսն էլ այն համարում են սխալ,
քանի որ **ԹԵՐԱՓԻՄ** եբրայերենից թարգմանաբար նշանակում է ըստ
Աճառյանի՝ «մարդանման կերպարանքով տնային կուռք», ըստ
Մալխասյանցի՝ «մարդակերպ տնային կուռք»: Ստ.Մալխասյանցը, բերում է
«տօնահմայք»-ի առանձին բացատրություն, սակայն հարցականով, այն է՝
«Զմայութեան տօն»: Փաստորեն, չունենալով «տօնահմայք»-ի հստակ
բացատրությունը, այն, այնուամենայնիվ, սխալ է համարվել: Տաթևացու
բացատրությունը բերում ենք ամբողջությամբ. «Եփուտն հոմանուն է.
քանզի կոչի ուսանոց. և կոչի վիճակ: Այն որ ուսանոց է, որպէս վակաս
քահանային. և որպէս մայրն սամուէլի արար: Եւ այն որ վիճակն է՝
ծիրանեգոյն հանդերձ է. որ զսեղան հացին և զխնկոցն ծածկէին. և
տեսութիւն կամ փրկութիւն թարգմանի: Իսկ **թերափն** է բոլորակ հանդերձ
ծածկոյթ տապանակին: Եւ զայս գործի հմայութեան առնէին. և քաւութիւն
թարգմանի: Այլ և **թերափն**՝ իղծք ասէ. և **թերափիմք**՝ տօնահմայք: - 425:

ՏՕՆԵԼԻ, ա. Տոնելու ենթակա որևէ բան: Դարձեալ ասեմք եթէ՝ տօնօղբս և տօնելին **թ**ժան է: - 616. Վասն որոյ տէրունի՝ է տօնելի միշտ: - 642. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՆԲԳ**-ին:

ՅՆԾՂԱՅ, գ. Երաժշտական գործիք: Ասափ և Դիթամ ցնծղայիւք երգէին: - 640-641. Բառարանները վկայում են **ՏՆԾՂԱՅ** ձևը: **ՀԱԲ**-ը հղում է Բարսեղ Կեսարացուն:

ՓՇՈՏ, ա. Փշածածկ: Եւ եերորդ՝ ո՛չ ևս թգենեալ՝ այսինքն դառն վարուք ստուերանալ. զի տերև թգենւոյն դա՛ռն է և փշոտ ըստ մեղացն առակի: - 281. **ՆՂԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն **ՓՇՈՒՏ** բառածկը բացատրում են՝ «**ՓՇՈՏ**». վերջինս առանձին բացատրությամբ չի բերվում: **ՀԱԲ**-ը բերում է նոր բառերի մեջ:

ՓՈԽԱՐԿԱՊԵՍ, մ. Փոխարինելու միջոցով: Երկրորդ՝ ասել զնոյն աստուածն մարդ. զնոյն մարդն աստուած. ո՛չ փոխարկապէս, այլ փոխատրապէս: - 77. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է Գրիգոր Տաթևացու «Լուծումն Պառապմանց Կիրոյի» աշխատությանը:

ՓՈՇԻՍԱՍԼ, չբ. Փռչի դառնալ: Տասներորդ՝ զի յայսմանէ հաստատեսցի ի մեզ հաւատ յարութեանն. որպէս զառաջինն ի հողոյ ստեղծ զմեզ, դարձեալ ի յարութեանն ի նոյն հողոյն լուծեալ և փռչիացեալ՝ յարուցանէ աստուած: - 229. **ՂԱՄՂԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՔԱ**-ին:

ՓՈՇԻՍԱՆԻՍ, չբ. Ձղջալ: Յայս միտս՝ յորժամ փռչիմանինք ի վերայ բանի կամ տրամինք, ատամամբք զմատն խածանեմք: - 670. ...լալ և կրճել ատամանցն. փռչիմանիլ, տխրիլ, և ոչ ինչ օգտիլ: - 671. **ՆՂԲ**-ն բերում է **ՓՈՇԻՍԱՆՈՒԹԻՒՆ** ձևը: **ՀԱԲ**-ը Տաթևացու բառագործածությունը վկայում է՝ հղելով «Գիրք քարոզութեան» Ձմեռան հատորին: **ՂԱՄՂԲ**-ն հղում է միջնադարյան մի շարք հեղինակների:

ՓՈՒԶ, ա. Սնամեջ, դատարկ: Իններորդ՝ զի որպէս կողից երեսն որ ի փորն նայի՝ կոկ գոլով և մզղնատեսակ. իսկ մէջն փուչ և մրրախառն. այսպէս սէրն զոր ցուցանէ առ այրն, նօսր առ ի ցոյցս՝ և երեսս միայն ունի. իսկ ի սիրտն զմրուր դառնութեան: - 276. **ՓՈՒԶ** բառահոդվածի տակ **ՀԱԲ**-ը մատնանշում է. «արմատ առանձին անգործածական» (**ՀԱԲ**, հ. Դ, Ե, 1979, էջ 525), մինչդեռ այն գործածական է եղել թե՛ Տաթևացու օրերում, թե՛ արդի հայերենում (առավելապէս խոսակցականում և բարբառներում): Վկայում է նաև՝ **ՍՄՂԲԲ**-ն: **ՂԱՄՂԲ**-ն հիշատակում է **ՓՈՒԶ** ձևը՝ հղելով Ամիրդովլաթ Ամասիացու երկերին:

ՓՈՓՈԽԵԼԻ, ա. Փոփոխելու ենթակա: Այսպես անժամանակն զժամա-
նակեայս. անմարմինն զմարմնաւորս. անփոփոխն զփոփոխելիս.
անսկիզբն զսկզբնաւորքն. և զայլսն նմանապէս: - 113. Ունի ևս յոթ
գործածություն: **ԱԶԲ**-ն **ՓՈՓՈԽԻՄ** բառահոդվածի տակ բերում է նաև՝
ՓՈՓՈԽԵԼԻ ձևը՝ «կամ **ԱԽՏ**, որ փոփոխելով իցէ» ոչ հստակ
բացատրությամբ: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է միջնադարյան մի շարք հեղինակների,
այդ թվում և՝ **ԳՏԳՅ**-ին:

ՔԱԼԱՍԻԿԷ (անստույգ նշանակությամբ բառ). գ. Լյարդի վերին երակը:
Եւ կոչի վերին երակն քալասիկէ: - 244: Միայն մեկանգամյա գործածու-
թյամբ **ՅԱԲ**-ը վկայակոչում է միայն Տաթևացուն: **ՂԱՄՅԲ**-ն դարձյալ հղում է
ԳՏԳՅ-ին:

ՔԱԾԱԽՐԻ, ա. Կնաբարո: Եօթներորդ՝ քածաւարին. այլամազն
խառնեալ. զանազան բարուց նշանակ: - 371. **ԵՄԲՅ**-ն «քածաւարոտն»
բացատրում է՝ «ձողծողեալ այլախառն մազովն է», որն իր հերթին օգնում է
հասկանալ Տաթևացու վկայած **ԱՅԼԱՄԱԶ**-ը: **ՅԱԲ**-ը վկայում է Տաթևացու
գործածությունը՝ **ՔԱԾԱԽՐՈՏ** բառահոդվածի տակ: **ՂԱՄՅԲ**-ն «Կրտած,
ներքինացրած» բացատրությամբ հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՔԱՎԱՆՕԹ, գ. Յույն արքեպիսկոպոսի զգեստի ձևավորում: Երկրորդ՝
Արքեպիսկոպոսք. որ թարգմանին եպիսկոպոսապետք. և սքեմ նոցա
քականօք և պղնձաւոր. և փիլոն. և ի վերայ նորա եմփորոն **դ** կրկին խաչիւ
շուրջ զիրև: - 607. Դարձյալ մեկանգամյա գործածությամբ **ՅԱԲ**-ը վկա-
յակոչում է միայն Տաթևացուն: **ՂԱՄՅԲ**-ն «Յույն արքեպիսկոպոսի զգեստի
մաս» բացատրությամբ հղում է **ԳՏԳՅ**-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՔԱՅԱՆԱՅԹԱՂԷ, գ. Քահանայի թաղման կարգ: Եւ նոյն զքահա-
նայթաղէքն, որ ունի է աւետարան. և զաշխարհական թաղումն, ի յայրարատ
գաւառի ի վաղարշապատ քաղաքի ի վկայարանս սրբոյն հռիփսիմի. յետ
ճԺԱ ամի սրբոյն գրիգորի [է արարեալ]. զի մինչև ցայն հնովն վարեին: - 659.
ՆՅԲ-ն և **ԱԶԲ**-ն վկայում են **ՔԱՅԱՆԱՅԹԱՂ** ձևը: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՔԱՅԱՆԱՅՕՐԴՆԷՔ, գ. Քահանայի օրհնության կարգ: Իսկ վասն քահա-
նայօրհնէիցն, սուրբն սահա՛կ է արարեալ. յառաջին ամի եպիսկո-
պոսութեան իւրոյ. ի նաւասարդի ամսեանն որ օր մի էր. և յիշատակ սուրբ
կարապետին արար զքահանայօրհնէքն: - 659. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է **ԳՏԳՅ**-ին:

ՔԱՐԹՈՇ, գ. Մողեսի տեսակ: Ասեմք եթէ՝ մողեզն և կոկորդիլոսն որ
քարթոշ ասեն, և յերկրի ազգի ազգի զեռունք արինն ո՛չ ունին: - 511.

Բառարանները վկայում են **ՔԱՐԱԹՈՇ** ձևը: **ԱԶԲ**-ն բերում է երկու ձևն էլ՝ առանց հեղինակային վկայության: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է միջնադարյան մի շարք հեղինակների, այդ թվում և՝ **ԳՏԳՅ**-ին:

ՔՆԱՏԵՂ, գ. Քունք: Ներքին կգական և վերին. և **ք քնատեղն** մին ոսկր. և գագաթն: - 243. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է միջնադարյան մի շարք հեղինակների, այդ թվում և՝ **ԳՏԳՅ**-ին:

ՔՆԱՓ, ա. Քնկոտ: Եւ ոմանք ասեն՝ թէ սեաւ մաղծն առնէ տրտմութիւն և սրտմտութիւն. և խարտէշն զբարկութիւն և զմախանք. արիւնն արի և վայրաբեր. և պալղամն ծոյլ և **քնափ**: - 245. Թէ կրօնաւոր է՝ հարցանէ թէ ծոյլ եղեա՞լ է յաղօթքն. կամ անհնազանդ. թէ բղջախոհ. թէ յատուկ իրք ունօղ. թէ պճնօղ. թէ որոնօղ լաւ կերակրոց և ըմպելեաց. թէ **քնափ** և թէ կռօղ: - 601. **ԵՄԲՅ**-ն վկայում է՝ «քնով ափշեալ» բացատրությամբ: **ՅԱԲ**-ը վկայում է Տաթևացու գործածությունը: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՍԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

***ԱՂԱՐՈՒՔ**, գ. Տաթևացին շինականի երեխայի ծննդյան օրը կոչում է ԱՂԱՐՈՒՔ. «Նախ՝ որպես հասարակ շինականք ի ծննդեան զաւակաց զմին օրն պատուեն աղարուք կոչելով»: - 321: Եթե հիմք ընդունենք **ՆՅԲ-ի՝ ԱՂԻ(Ք) - Որդի աղեսց. Սիրելի զաւակ.** բացատրությունը, ապա կարելի է մեկնել՝ **«զավակ, երեխա»:** Կա նաև մեկ այլ տարբերակ. «Հայերեն գաւառական բառարան»-ում **ԱՂ** բառահոդվածի տակ Սեբաստիա, Պօլիս բարբառների համար բերվում է մարմնի այն մասի բացատրությունը, «որ կը շոշափէ ծննդական գործարանները» (Ղարաբաղի բարբառում՝ **աղուէսինք**, ըղվեսութ) մնամատիպ բացատրություն բերում է նաև Ստեփանոս Մալխասյանցը «Հայերեն բացատրական բառարան»-ում, այսինքն այս կամ այն կերպ բառը, եթե մշանակում է **ծնունդ, ժառանգ** (այս դեպքում, ծագումնաբանորեն դրա հետ կարող ենք կապված տեսնել նաև **ԱՂԽ** բառը՝ «ցեղ, զարմ, ժողովուրդ» բացատրությամբ), ապա բառը կարելի է համարել **գոյական հիմքով կազմված ածանցավոր բառ** (-ութ գոյականակերտ վերջածանց ունեն ԱՅՐՈՒՔ, ԾԵԾԿՈՏՈՒՔ, ՍՐՏԽԱՌՆՈՒՔ և այլ բառեր): Հօգուտ **ծնունդ, ժառանգ** բացատրության վկայում է նաև **ԱՂՈՒՐԻ** (ըստ **ՆՅԲ-ի՝** «ուղէշ, շառաւիղ», ըստ Աճառյանի՝ «որթի տաշտաթաղ անելու ճիւղը», ապա՝ «սերունդ, շառաւիղ». այն չստուգաբանված բառերի շարքում է, որին հայագետը տալիս է «հազուադիւս» պիտակը) բառի գոյությունը հայերենում, սակայն այս դեպքում պետք է բացատրել **ԱՂՈՒՐԻ-ԱՂԱՐՈՒՔ** անցումը: Բառակազմական կաղապարը փոխվում է, եթե այն դիտարկենք կապված **«ԱՂԱ»** բառի հետ (ԱՂԱՐՈՒՔ՝ այսինքն աղալու, ուտելու, ծամելու գործողություն). այս դեպքում էլ կունենանք բայական հիմքով կազմված ածանցավոր բառ: Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՂԵԳՈՅՆ, ա. Խիստ աղի: Աղեգոյն յարտօսք աչաց: - 786. Իսկ ի ներքուստ, ի լինիլ տրտմութեանց՝ խուճապեալ մարմնոյն հոսի մաղձ դառն ի ստամոքս որովայնի. և վերացեալ գոլորշեաց նորա զօրէն շոգոլեաց պուտկի առ խելապատակս գլխոյ. և ծանրացեալ անտի թորի՝ առ բիրն ասացեալ ական. չոր գոլով և աղեգոյն ի սևատեսակն մաղձոյ: - 787. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՂՕԹԵԼԻ, ա. Աղոթելու, աղոթելու համար: Որով յայտ է՝ զի ի կէս աւուրն որ է **ժք** ժամն՝ աղօթելի՝ է մեզ յամենայն օր. և զկեսն այլ՝ մարմնական հոգոց պարապիլ. գործոյ աշխատութեան՝ ննջելոյ՝ կամ այլ ինչ իրաց: - 623. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՄՔԱՐՏԱՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Ամբարտավանություն, մեծամտություն: Եւ սկիզբն ամենայն մեղաց ամբարտանությունն է որպէս ասէ սիրաբ: - 569. «Գիրք հարցմանց»-ի «Ձի՞նչ է ամբարտաւանութիւն» ենթավերնագրում հինգ անգամ հանդիպում ենք «ամբարտաւանութիւն» բառին և միայն մեկ անգամ՝ «ամբարտանութիւն» ձևին: Չբացառելով տպագրական սխալի հանգամանքը՝ այն, այնուամենայնիվ, բերում ենք:

ԱՄԵՆԱՁՈՅԳ, ա. Խիստ հավասար, ճշտագույն հավասերացված: Այլ ամենագոյց և հաւասար է միաւորութիւն փրկչին: - 89. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՅԼԱԳԻԾ, ա. Տարբեր, հակառակ: Դարձեալ՝ կարելին և անկարելին են այլագիծը և այլասեռք. և ոչ կարեն լինիլ մի և նոյն. զի այլասեռ հակակայք են: - 165. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՅԼԱԿԱՏԱՐ, ա. Այլ կերպ, այլ տեսակ: Իսկ ի հրեշտակս և ի մարդն՝ այլակատար և երկրորդաբար: - 138. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՅԼԱՎԻՃԱԿ, ա. Այլ կարգ ունեցող, այլ աթոռի պատկանող: Եւ թէ ոք ասիցէ, այլավիճակք այլ և այլ աթոռոց ճշմարիտ երկի զի ինքնագլուխք են: - 541. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆԱՆՁԱՏՈՒԹԻՒՆ, գ. Չբաժանվող, անբաժան լինելը: Ո՞րպէս է մեծութիւն մեղաց: ...Անանջատութեամբ. որպէս ազահութիւնն: - 565. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆԲԱԽԵԼԻ, ա. Անշոշափելի: Դարձեալ և այլ յատկութիւն երկնից որպէս ասացաւ՝ բարձր: ...Չորրորդ՝ կարծր և անբախելի: - 184. **ԱՁԲ-ն ԱՆԲԱԽ՝** բացատրում է «անշարժելի», այսինքն դիմում է «-ելի» վերջածանցին, ինչը անսովոր է թե՛ **ՆՂԲ**-ի, թե՛ **ԱՁԲ**-ի համար: Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆԲՈՎԱՆԴԱԿԱՊԷՍ, մ. Անպարփակելի, անսահմանափակելի: Ձի բազմանայ և ի միութեան մնայ. բովանդակի անբովանդակապէս. և բաժանի անբաժանապէս. որ է մի և նոյն տեսակաւ և գոյացութեամբ որպէս ցուցաւ: - 530. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆԳՈՅԱՆԱԼ, չբ. Անէանալ: Յաղագս որոյ աշխարհ գոյացեալ. երբեմն մշտնջենաւոր գոյութեամբ, անգոյանալ երբէք ո՛չ կարէ: - 162. Եւ եթէ այս սուտ է հա՛րկ է ասել քեզ կամ մնալ ի թուփն, կամ փոխիլ յանէն և անգոյանալ որպէս ցուցաւ: - 253. Բայական ձևը որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆԴՐԱՆԿԱՊԷՍ, մ. Անդրանիկ կերպով, իբրև առաջին: Իսկ տերն մեր էր

անդրանիկ ի հօրէ և անդրանիկ ի մօրէ. և անդրանիկ շնորհաց և արդարութեան. և անդրանիկ յարութեան մեռելոց. վասն որոյ անդրանկապէս ընկալաւ զօրէնս թլփատութեան: - 486. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆՁՆԱԿԱՆԱՊԵՍ, մ. Անձամբ, անձնապէս: Երբեմն նշանակէ՝ զբոլորութիւնն. որպէս ասէ՝ «աստուած սէր է». և այս առաւել լինի անձնականապէս և էականապէս: - 575. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՍՍԵՂՐ, ա. Առանց մեղրի, մեղր չպարունակող: Եւ վասն անխմոր և անմեղր զոհից. և վասն աղի: - 284. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆՈՒՄՈՒՄՆԱՊԵՍ, մ. Անգիտաբար: Ո՛չ թէ նոր իմն տեսակ և կամ նոր աշխարհ. այլ զեղելոցս նախախնամութիւնն. և ի նոյնութիւն կալն հայր կամի և որդի կատարէ. ոչ ծառայաբար և անուսումնապէս. այլ տիրաբար և հանճարով: - 46. **ԱԶԲ**-ն ունի **ԱՆՈՒՄՈՒՄՆԱԲԱՐ** ձևը:

ԱՆՉԱՐՉԱՐԱՊԵՍ, մ. Անչարչարելի: Որև գոն ի յեղեալքս միաւորեալք. որպէս հուր և երկաթ. հոգի և մարմին. որք չարչարին անչարչարապէս: - 76. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆՍՏՈՅԳ, ա. Անորոշ, ոչ ստույգ: Դարձեալ՝ անարգապէս ծնանի. և անստոյգ է մահուանն աւուր: - 275. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆՎԱՐՁԱՏՐԵԼԻ, ա. Չվարձատրվող, չհատուցվող: Հինգերորդ՝ բանական քննութիւնն անվարձատրելի է: Իսկ հաւատոյն վարձս ընդունի և փառս: - 122. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՆՓՈՐՁԵԼ, նք. Չփորձել, չտանել փորձության: Զինչ է որ ասէ՝ «փորձեաց աստուած զաբրահամ». և **յակորոս** ասէ՝ «աստուած անփորձ չարեաց. փորձէ՛ և ո՛չ զոք»: - 160. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ, գ. Աշխարհի կայացման կարգը: Յայտ է յաշխարհակազմութեանն. ըստ որում իւրաքանչիւրքն պատշաճապէս ներգործեցան: - 780. Որևէ բառարան չի վկայում:

ԱՊԱՇԽԱՐԵԼԻ, ա. Ապաշխարելու, զղջալու ենթակա: Եւ արդ՝ անգիտութեամբն ներելի՛ է. իսկ գիտութեամբն ապաշխարելի. իսկ չարութեամբ մեղքն է պատժելի. կամ աստ ժամանակեայ, կամ անդ յաւիտեանական: - 701. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՊՊԱՊ, գ. Ապուպապ, որ յոթերորդ սերնդի սկիզբն է: Առաջին մեք, և հայրն, և պապն մեր. հօր պապն, և պապու հայրն, և պապուն պապն, և

ապպապ։ որ է՝ է. նմանապես և ի մօր կողմն։ - 611. **ԱԶԲ**-ն բերում է **ԱՊՈՒ-ՊԱՊ** ձևը՝ «իին պապ» բացատրությամբ։ Որևէ բառարան չունի վկայություն։

ԱՋՈՒԱԾ(Ք), գ. Աջակողմյան, աջ կողմից հարող, ածող։ Եւ թէ յաջոյ յաջուածոց խենեշուքին մեղկէ, վերնոյն հեշտալեաց հաւատա՛ և ո՛չ խաբիս։ - 770. Բառը, հավանաբար, ստեղծվել է **աստուած** բառի կաղապարի համաբանությամբ։ **ԱԶԲ**-ն վկայում է **ԱՋՈՒ** ձևը՝ «աջ» բացատրությամբ։ Որևէ բառարան չունի վկայություն։

ԱՌԱՍՊԵԼԱԽՕՍԵԼ, չբ. Առասպելաբանել։ Թողլով զայլս որ յազգս այսմ. առասպելախօսելն արտաքին բանք։ - 788. Որևէ բառարան չունի վկայություն։

ԱՌՆՉԱՊԵՍ, մ. Փոխալայնամավորված։ Փոխկապակցված։ Եւ այս թէ առնչապէս, և թէ բնակցապէս ուղղակի՛ իմասցի...։ - 108. Որևէ բառարան չունի վկայություն։

ԱՌՕՂ, գ. Վերցնող, ընդունող։ Իսկ միաւորութեանն իմանալ՝ ոչ է ինչ մեծ. այլ է հաւասար որպէս առօղն՝ նոյնպէս և առեալն զոյգ աստուած և մարդ։ - 39. Ուստի մինն տըւօղ և միւսն առօղ ըստ նոցայն. այս է բանն և մարդն։ - 66. Որևէ բառարան չունի վկայություն։

ԱՍԴՈՂՈՒԹԻՒՆ, գ. Ազդեցություն, զորություն։ Եւ զանազան տեսութիւնք վարդապետաց չեն ընդ դէմ միմեանց. այլ զորօրինակ ոմն զական պատւականութիւն, և այլ ոմն զբնութեան, և կէսք զասդողութեան, և ոմանք զորակացն գեղեցկութեանց, պատմեն զմի և զնոյն ական իր։ - 781-782. **ԱԶԲ**-ն ունի **ԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ**։ Աճառյանը տարբերակում է **ԱՋՂ** և **ԱՍՏ**. առաջինը «**լուր**», երկրորդը՝ «**ուժ**» իմաստով, ըստ այդմ «ուժ, զորութիւն» իմաստով ճիշտ է Տաթևացու գրչագրությունը։

ԱՍՈՂ, գ. Խոսքը արտաբերող անձ։ Զի մի՛ է ծայնն յառաջ եկեալ յասողէն. իսկ լսողք՝ առաւել և նըւազ ընդունին։ - 131. Այլ և կարդացողին պարտ է նմանեցուցանել զիւր խօսքն ասողին գրոց։ - 643. **ԱԶԲ**-ն վկայում է՝ առանց հեղինակային վկայությամբ։

ԱՍՏԻՃԱՆԱԶԵԼ, ա. Աստիճանի ձև ունեցող։ Եւ սկսան շինել հաստահիմն լայնամիջոց. աստիճանաձև ելիւք և իջիւք։ - 296. Որևէ բառարան չունի վկայություն։

ԱՐԱՏՍԻՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Արատավորը սիրող, մեղսավոր։ Թէ ի բերան

պատերազմի յեւ անմահին և ի մուտ մահկանացուին. դիցես պահապան բերանոյդ. լար կարմիր շրթանցդ. այսինքն հաւատով սիրով զօրացեալ. և ո՛չ բաժանիլ ի քնասիրութիւն և յարծաթսիրութիւն. յառաքինասիրութիւն. և յախտասիրութիւն. յընկերսիրութիւն և յարատասիրութիւն: - 770-771. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՐԵՆԱԶԳՆ, գ. Արյունակից, ազգակից: Եւ որպէս ի մէջ արենազգացն ո՛չ լինի խնամութիւն մինչև ի չորրորդ ծնունդն: - 611. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՐԵՆԱԿՏՈՒԹԻՒՆ, գ. Արյունակցություն, արյունակից լինելը: Զի հայրն և որդին և թոռն որ է՝ **գ.** և թոռին թոռն որ է՝ **դ.** որ լինի է, և եզր արենակցութեան: - 611. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՐԵԻԱՊԵՍ, մ. ճառագայթակերպ, լուսակերպ: Իսկ տիւ և գիշեր, այսինքն արևապէս հասունմն նոցա՝ տիւ է համարեալ. և անհասութիւն խորոցն աստուծոյ՝ գիշեր: - 767. Որևէ բառարան չունի վկայություն: Ըստ Աճառյանի՝ «արեգակն աստղն է, իսկ արև նրա լոյսը» (**ՀԱԲ**, հ. Ա, էջ 311). ըստ այդմ՝ «արևապէս» պետք է հասկանալ «լուսի մման, ճառագայթակերպ»:

ԱՐԴԵՍՏԱԽՈՐ, գ. Արիեստավոր, վարպետ: Հինգերորդ՝ միտքն տեսանէ որպէս ներգործական պատճառ և արիեստաւոր. և զգայութիւնն որպէս գործիական պատճառ և միջնորդ: - 121. Երրորդ՝ և թէպէտ իցեն բազում արբանեակք շինածոյն, այլ մինն է արիեստաւորն և պատճառ: - 164. Տես **ԱՐԴԵՍՏԱԿԱՆ**:

ԱՐՏԱԳՈՒՆԵԱԼ, ա. Գունաթափված, գունազրկված: Իսկ մարդասիրին աստուծոյ տեսեալ արտագունեալ զպատկեր իւր, կամեցաւ նորոգել զնա: - 776. Իսկ ստինք յատկապէս գործի՝ է բնութեան ի պէտս սննդեան այնոցիկ ծննդոց զօրէն սերմանեաց երկրի. յորմէ հիւրոյ արեանն գոյացելոյ, ընդ ազուգայս երակաց արտագունեալ որակօք կաթն փոխակերպեալ: - 786. **ԼԴԳԲ**-ն հղում է **ԱԳՆԲ**-ին:

ԱՐՏԱՀՈՍՈՒՄՆ, գ. Դուրս հոսելը: Նոյնպէս և միւթն սկզբնական ո՛չ յառնէ ի ծնողս որ աւելորդ արտահոսումն է նոցա. այլ յառնէ ի ծնեալ մարմինն որոյ հինն է շինուածոյն: - 719. **ԱԶԲ**-ն բերում է **ԱՐՏԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ** ձևը՝ «դուրս վազելը, վազածը» բացատրությամբ:

ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒՄՆ, գ. Երևալը, ցույց տալը: Ո՛չ ըստ բաւական բանի

առեալ զլուծումն. այլ ըստ կարի տկարութեան արտայայտումն. մանաւանդ հարկեալ ի սիրոյ քումդ եղբայրական խնդրոյ: - 788. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՐՏԱՔԱՐՇԵԼ, նբ. Դուրս քաշել, դուրս բերել: Եւ որպէս այլքն այլ ինչ, և սա՝ զծխատեսակ ջերմութիւն սրտի ընդ ցնցուղս ծայրից արտաքարշելով ի կրկին կողմանէ որպէս ասեն բժիշկք: - 786. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՐՏԱՔՍԵԼԻ, ա. Վնդդելի, դուրս քշելու ենթակա: Եօթներորդ՝ զի լի՛րբ է ոչխարն. և լի՛րբն արտաքսելի՛ է յեկեղեցւոյ. որպէս յուրա լրբութեամբ ել արտաքս: - 617. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԱՐՓԻԱԾԻՆ, ա. Արևից ծնված, լուսափայլ: Գիր քոյոյ վսեմամիտ խոհեմութեանդ ո՛վ արփիածին հարազատ, և վերնոյն սիօնի նազելի զաւակ Գեորգէոս Բաբունեայ պետ: - 773. Գրաբարում՝ «**ԱՐՓԻ**» բաղադրիչով շուրջ երեք տասնյակ բառ է գործածվել. Տաթևացին ավելացնում է **ԱՐՓԻԱԾԻՆ**-ը: **ՂԱՄՅԲ**-ն «արևածին, պայծառ» բացատրությամբ հղում է **ԺԵ** դարի Յայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններին: **ԼՅԳԲ**-ն վկայում է՝ իբրև Գրիգոր Տաթևացուն տրված մակդիր, սակայն ինչպես տեսնում ենք, այն Տաթևացին արդեն իսկ գործածել է «Գիրք հարցմանց»-ի պատվիրատուին՝ Գևորգ Բաբունապետին ուղղված նամակում, այսինքն՝ աղբյուրը «Գիրք հարցմանց»-ն է:

ԱԻԵԼ, ա. Ավելի, գերազանցող, առավել: Եւ ե օր ևս աւել աւուրքն, որ լինի **Ժա** օր: - 191. **Ի. Ա. և Լ.** ամն կամ աւել ապա՝ աւարտեցաւ: - 635. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է «Վիմագիր տարեգրին»: Բառարանները բերում են **ԱԻԵԼԻ** ձևը: **ՅԱԲ**-ը այն համարում է «արմատ առանձին անգործածական» բնիկ հայերեն բառ, այսինքն՝ ենթադրելի է, որ առանձին արմատը ավելի վաղ կիրառություն է ունեցել:

ԱՔՍՈՐՈՒՄՆ, գ. Աքսորելը, վտարելը: Վեցերորդ՝ աքսորումն ի հայրենեաց: - 751. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱԶՄԱԲԱՇԽՈՒԹԻՆ, գ. Շատերին բաշխելը, մասնահանումը: Զագահութիւնն բազմաբաշխութիւնն. որ ետ զմարմին իւր ի կերակուր և զարիւնն իւր ընպելի. զհոգին ի զին. զջուր կողին ի լուացումն. զհանդերձն՝ խաջողացն. զմարմինն՝ աշակերտացն. և զմայրն՝ յոհաննու: - 489. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱԶՄԱԶԱՆԱԴԵՍ, մ. Բազում ձևերով: Դարձեալ՝ հասարակն և յատուկն աստուածային՝ բազմազանապէս ասի ի սրբոյն դիոնիսեայ: - 105. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱԶՄԱՔՐԻՍՏՈՍ, գ. Բազում քրիստոսներ ունեցող: Եւ ես ասեմ քեզ. զի թէ մասունքն քրիստոսի քրիստոս է, ապա բազմաքրիստոս էք և դուք: - 92. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱԺԱՆԻՉ, գ. Սահմանազատող: Երկրորդ՝ բաժանիչք և սահմանք են երկրի: - 211. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱԼԱՍԱՄԻՆ, գ. Դարմանող միջոց: Ասեմք թէ, ի հնարից չարին բարձին մարդիկք զխոստովանութիւնն որ հարկաւոր էր, յայն ապաւինեալ թէ՛ ի վերջին օրն օժանիմք ձիթով բալասամինալ և արդարանամք: - 604. **ՆՂԲ**-ն վկայում է **ԲԱԼԱՍԱՆ** և **ԲԱՂԱՍԱՄՈՆ** ձևերը. **ԱՁԲ**-ն բացատրում է՝ «պալսամ». հավանաբար ճիշտ գրչագրությունը **ԲԱԼԱՍԱՄԻՆ** ձևն է՝ **ԲԱՂԱՍԱՄԻՆ** - **ԲԱՂԱՍԱՄ** - **ԲԱԼԱՍԱՆ** անցումով:

ԲԱՆԱԿՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Բանականություն, խելամտություն: Վասն որոյ յայսմանէ և յառաջ հաստատի մարդ ի հանճարս բանակրութեան և ի տեսութիւն իմացման մինչև ի **խթ** ամն որ է եօթնիցս եօթն: - 265. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱՐԵԳՈՒՆԻՍ, չք. Առավել բարիանալ, դառնալ բարեգույն: Զի տնկական հոգին յօժարի՝ գոլ. և զգայականն բարեպէս գոլ. և բանականն ևս բարեպէս գոլ. զի ո՛չ երբեք հանգչի, մինչև միաւորեսցի ընդ ևս բարեգունին: - 249. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԲԱՏԱՐՁԱԿԱԴԵՍ, մ. Բացարձակ կերպով: Զի իմաստութիւնն է ճանաչումն աստուծոյ բացարձակապէս. իսկ հանճարն է ճանաչումն համեմատաբար. այսինքն համեմատելով զստեղծութս առ ստեղծօղն: - 270. **ՅԱԲ**-ը դնում է նոր բառերի մեջ՝ առանց վկայություն:

ԲԱՅՈՐՈՇ, ա. Զանազանվող, հատուկ: Իսկ ենթադրութիւն է զանազանելին և ո՛չ զանազանեալն բացորոշ յատկութեամբ. որպէս ոմն մարդ: - 174. Իսկ անձն է զանազանեալ հանդերձ բացորոշ յատկութեամբ. որպէս պետրոս: - 174. **ԵՄԲԴ**-ն բերում է՝ **ԲԱՅՈՐՈՇՈՒՄՆ** ձևը՝ «անջատումն կամ մերժումն» բացատրությամբ: **ՅԱԲ**-ը դնում է նոր բառերի մեջ՝ առանց վկայություն:

ԲԱՅՈՐՈՇԱԿԻ, մ. Որոշակի, զանազանապէս: Իսկ ի վաղիւն ո՛չ գիտեմք

թէ անծրն է թէ ոչ. զի գիտենք որ մինն լինի. այս՝ կամ այն՝ որ և հանդիպի. անծրն՝ կամ ո՛չ. այլ ի հարկէ բացորոշակի ո՛չ գիտենք զմինն: - 9. Եւ թէ ոք ասիցէ, բազում բանք մեր բացորոշակի լինին ի հանդերձեալն. որպէս թագաւորն յորժամ ասէ շինեսցի քաղաք, և շինի. և ասենք թէ այսանուն մարդ մեռանելոց է, և մեռանի. և աղօթենք և լինի. և այլն մմանապէս անծօք կամ օրհնութիւնք: - 9. Որնէ բառարան չի վկայում:

ԲԱՅՈՐՈՇԱՊԷՍ, մ. Որոշակիորեն, հստակ: Եւ որովհետև ծանեաք զայս, արդ՝ պատասխանենք առարկութեանցն, եթէ որքան է՝ ի հարկաւոր պատճառէ՛, լինի բացորոշապէս բանն ճշմարիտ. որպէս բան թագաւորի. և մարդոյն մեռանիլն. և արև ծագելն. և լինիլն զարուն յետ ծմռան: - 10. Որնէ բառարան չունի վկայություն: **ԱԶԲ**-ն ունի՝ **ԲԱՅՈՐՈՇԱԲԱՐ**՝ «բացայայտ, որոշակի» բացատրությամբ:

ԲԱՅՈՒՆՉՆ, ա. Լայն ռունգեր ունեցող: Բացունչն՝ զուարթ է և ուժեղ: - 246. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**:

ԲՆԱԿԱՆԱԿԱՆ, ա. Բնավորապէս, բնական: Դարձեալ՝ հանճարն է ի բնականականն. գիտութիւնն յուսումնականն. և իմաստութիւնն յաստուածաբանականն: - 270. Որնէ բառարան չունի վկայություն:

ԲՆՈՒԹԵՆԱԿԱՆ, ա. Բնությամբ, ի բնէ: Ձի **գ** են եղանակք անուանց. այսինքն բնութեական որ ի մախնւոյն կոչի: - 312. Բնութեական, որպէս ցասումն և ցանկութիւն: - 318. Որնէ բառարան չունի վկայություն:

ԲՈԼՈՐԱՊԱՏ, ա. Շուրջ բոլորը պատող, շրջանաձև պատված: Պճղնաւորն կապոյտ բոլորապատ երկինքն է և բեհեզն՝ լուսոյ տարածումն ի ներքոյ...: - 348. Որնէ բառարան չունի վկայություն:

ԲՈՒՐԲԱՆ, գ. Խնկաման: ...և գո՛րծ է նոցա, հրամանաւ քահանային աւետարան կարդալ, քարոզել, և բառնալ քշոց և բուրբառ. և նստիլ ամենևին ո՛չ: - 608. Բառարանները վկայում են **ԲՈՒՐՈՒԲԱՆ**, ապա երկրորդաբար՝ **ԲՈՒՐՈՒՎԱՆ**, **ԲՈՒՐՎԱՆ** ձևերը: Հավանաբար, մախնական **ԲՈՒՐԲԱՆ** ձևից անցում է կատարվել **ԲՈՒՐՈՒԲԱՆ**, ապա՝ **ԲՈՒՐՎԱՆ** ձևին. առաջինի դեպքում ունենք **բուրմունքը բառնալ** (ներկայի հիմքով), **բարձրացնել**, երկրորդի դեպքում՝ **բուրմունքը առնել**: Կարծում ենք ավելի մախնական է **ԲՈՒՐԲԱՆ**-ը, որից և անցումը կատարվել է **ԲՈՒՐՎԱՆ**-ին՝ ժողովրդական ստուգաբանության սկզբունքով: Որնէ բառարան չունի վկայություն:

ԲՈՒՐԵԼԻ, ա. Բուրող: Եւ յերեքին յաւետարանսն մերձ կացեալ խնկօք քուրելեօք: - 618. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԱՐՏՆԱԲԱՐ, մ. Թաքնված, ծպտյալ: Ձի զօգ նոքա են որովք սատանայ գաղտնաբար հալածե՞ գիւատացեալս: - 708. **ՆՅԲ**-ն, **ԱԶԲ**-ն ունեն **ՊԱՐՏ** հիմքով կազմված **ՊԱՐՏԱԲԱՐ** (գողաբար), ինչպես նաև հաջորդ բառահոգվածի **ՊԱՐՏԱՊԵՍ** ձևերը, և քանի որ նրանք տարբերակված են բերում **ՊԱՐՏ** և **ՊԱՐՏՆԻ** հիմքերով կազմված բառաձևերը, ուստի նրանց վկայությունների հետ բերում ենք **ՊԱՐՏՆԻ** հիմքով կազմված **ՊԱՐՏՆԱԲԱՐ**, **ՊԱՐՏՆԱՊԵՍ** ձևերը:

ՊԱՐՏՆԱՊԵՍ, մ. Գաղտնիորեն: Եւ այսպես լինի կատարեալ. մեղք խառնեալ օտարին գաղտնապես, ընդ մտածութեանն բնաւորապես: - 558. Որևէ բառարան չունի վկայություն: **ՆՅԲ**-ն, **ԱԶԲ**-ն ունեն **ՊԱՐՏԱՊԵՍ** ձևը:

ԳԵՐԵԶՍԱՆՕՐԴՆԵՔ, գ. Գերեզմանի օրհնության կարգ, որ կատարվել է **Ավագ շաբաթվա** ուրբաթ օրը՝ խորհրդանշելով Յիսուս Քրիստոսի գերեզման դրվելն ու դժոխքի ավերումը. «Ձգերեզմանս յորո՞ւմ աւուր պարտ է օրհնել: Պատասխանի: Ի մեծի ուրբաթին: Ձի թշաբաթին մեռելո՞ց է և ո՛չ գերեզմանօրհնէք: Եւ այս է խորհուրդն. զի յայնմ աւուր խաչեցաւ քրիստոս, և գերեզմանք բացան և այլն: Եւ ի նոյն օրն ի գերեզման եմուտ և էջ ի դժոխս և քարոզեաց»: - 684. Ձի՞նչ է գերեզմանօրհնէքն: - 684. **ՅԳԲ**-ն գործածական է համարում Ղարաբաղ, Ախալքալաք բարբառների համար՝ «հանգուցեալին գերեզմանը քահանային օրհնել տալու գործողութիւնը» բացատրությամբ: Բառը փոխանցվել է բարբառներ՝ երևույթի ընդհանրացմամբ և բառիմաստի ընդլայնմամբ, այսինքն եթե ի սկզբանե այն բացառապես վերաբերել է զատկական Ավագ Ուրբաթ օրը կատարվող գերեզմանի օրհնության կարգին, հետագայում աստիճանաբար ներառել է ընդհանրապես գերեզմանի օրհնության կարգը. այս իմաստով է վկայում նաև **ՍՍՅԲԲ**-ն:

ԳՈՂԱՑՈՒՄՆ, գ. Գոհանալը, գոհաբանություն հայտնելը: ...վասն որոյ մեզ լեզու լինի և ի դէմս մեր գոհանայ զաստուծոյ ըստ իւրաքանչիւր ժամու. այսինքն յառաւօտն, ի հասարակ օրն, և յերեկոյն. զի գոհացումն է և ո՛չ աղօթք: - 626. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՍՅԲԲ** -ն:

ԴԱՌՆԱԿԵՐՊ, մ. Խոժոռ, մռայլ: Ապա յա՛յտ է յասացելոցս թէ՛ քրիստոս երևեսցի արդարոցն քաղցրատես, և մեղաւորացն դառնակերպ. որ

նշանակեցաւ ի սիւն ամպոյն ի տուէ և ի հուրն ի գիշերի: - 741. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԱՏԱԿՇՈՒՆ, չբ. Դատել, քննել ճշտությամբ: Երրորդ զմեզ առ այլս դատակշռել. այսինքն առ վերինս և ներքինս և հաւասարս: - 745. Որևէ բառարան չունի վկայություն: **ՆՂԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն նույն իմաստով բերում են **ՊԱՏԱԿՇՈՒ ԼԻՆԵԼ** ձևը:

ՊԱՏԱՊԱՐՏԵԼԻ, ա. Դատապարտման, դատի ենթակա: Երկիր որ փոխիլ հրամայի, է՛ յանցանք դատապարտելի: - 210. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ, գ. Դատապարտման ենթարկելը: ...այլ դատապարտիլ հարկաւոր է. որպէս դիւաց մեղանշումն և անկումն. որ է մահն և դատապարտումն որ է՛ պատիժն: - 667. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԱՏԵԼԻ(Ք), գ. Դատող, դատի մասնակիցներ: Զորորդ, զի երեք են դատելիքն. մին դատաւորն, և **ք** դատախազքն. պիտոյ՛ է այսինքն **գ** վկայք: - 742. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԵՒԱԿՈՉ, գ. Դներին կանչող, ցույց տվող: Վիուկն այն է, որ ի վիաց և յանդնոց մեռեալս կերպարանեն. դեք ի կերպս մարդկան երկին. զոր դեակոչ ասեն և հագիմաթ. և Նշանագէտ, որ ի գերեզմանս ննջէ և նշանաւոր մարդ կերպարանէ. որպէս զսամուէլ սաւուղայ երևեցոյց հարցուկ կինն: - 388. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԵՋՕՐՅՆԵՔ, գ. Դեզի օրհնություն: Այլ և ունինք զմարմնաւոր պատարագս զօրինակին. զենմունք վասն կենդանեաց և մեռելոց: Որպէս տօնականն զատկի և տէրունական տօնից: Անդ և դեզօրհնելից: Ազապս մատաղաց. և ոգէհանգիստ: Հատ պատարագի մարտիրոսաց: Եւ վասն կենաց. և վասն փրկութեան: Եւ վասն ուխտի, խաչի, և եկեղեցւոյ: Պտուղս: Շօք: Նաշիի: Չէք: Մոմ: Խունկ. և այլն: - 362. **ԼՂԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՊԺՈՒԱՐԱԹՈՂՈՒԹԻՒՆ, գ. Դժվար թողություն տրվող, աններելի: Դժուարաթողութեամբ, որպէս մեղքն որ ընդ դէմ հոգւոյն սրբոյ: - 565. **ԱԶԲ**-ն **ԴժՈՒԱՐԱԹՈՂ** բացատրում է՝ «որ դժուար թողութիւն կուտայ»: Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՊԺՈՒԱՐԱՅԱՐԹՈՒԹԻՒՆ, գ. Դժվարությամբ հաղթահարվող: Դժուարալաղթութեամբ. որպէս հպարտութիւնն: - 565. **ԱԶԲ**-ն **ԴժՈՒԱՐԱՅԱՐԹ** բացատրում է՝ «որ դժուար կը յաղթուի»: Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԴԻՏԵԼԻ, ա. Նկատելի, դիտարկելի: Դիտելի՝ է, զի ի ճանապարհի աստի կենաց երկու են ոսոխք. այսինքն դատախազք: - 743. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԴԻՐԱՍԱՅՈՒԹԻՒՆ, գ. Հեշտություն, հեշտ գլորվել, գահավիժել: Սակայն արմատ մեղացն որ է՝ ցանկութիւնն և դիւրասահութիւնն ի մեղանչելն՝ մնայ. որպէս յայտ է ի մկրտեալսն որք կարեն մեղանչել: - 462. Ունի ևս չորս կիրառություն: Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ԴԻՐԱՍԵՐՏԵԱԼ(Ք), գ. Հեշտությամբ սերտողները: Ութերորդ՝ զի ազատ և անձնիշխան կամօք ընտրեն զբարին և խոտեն զչարն. և դիւրասերտեալք ի բարին, և դժուարաշարժք ի չարն: - 137. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԴՆԵԼԻ, ա. Դնելու ենթակա: Ամմիտն և անզգայն զոր ասենք աստուծոյ, ո՛չ ըստ պակասութեան, այլ ըստ գերազանցութեան է ընելի: - 118. Ունի ևս երկու կիրառություն: Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵԿԱՌՐ, գ. Երկվորյակներ (համաստեղություն): Իսկ Եկաւորն և Կշիռն և Ջրիոսն, ունին զքնութիւն օդոյ ջերմ և գէշ: - 189. Ի խոյն և ի ցուլն և յեկաւորն առնէ զգարուն. որ է հասարակ տիւն և գիշերն **ժք** ժամ: - 190. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Առաքել Սյունեցուն, որ Գրիգոր Տաթևացու քրոջ որդին և աշակերտն էր: **ՆՐԲ** - ն և մյուս բառարանները **ԵԿԱՌՐԵՍ**, **ԵԿԱՌՐՈՒԹԻՒՆ** բառերը բացատրում է իբրև՝ «եկ, գալուստ, հասանել»: Բառի «ծղի, քազուկ» (որոնք զույգ կամ կրկնակ են) իմաստով հետաքրքիր վկայություն ունի Աճառյանը. **ԵԿԱՌՐ** բառահոդվածի տակ նա իբրև «նորագիւտ բառ» վկայում է նաև Մխիթար Հերացու մեկանգամյա գործածությունը՝ «ծղի, քազուկ» իմաստով. «Ապա թէ գլխացաւութիւն խիստ լինի, զերկու գեկաւորսն՝ որ է ծղին՝ կապէ» (**ՀԱԲ**, հ. Բ, Երևան, 1973թ., էջ 12), այսինքն, կասկածից վեր է, որ բառը գործածական է եղել «զույգ, կրկնակ» իմաստով՝ **Երկուաւոր-երկաւոր-եկաւոր** անցումով (չպնդելով, սակայն ասենք, որ երկու բազուկները կողք-կողքի պահելու պարագայում՝ կունենաք **ԵՐԿՎՈՐՅԱԿ** համաստեղության մոտավոր պատկերը):

ԵՂՏԻՐԱՌՐԵԼ, կբ. Դառնալ եղջյուրակերպ: Ձի՞նչ է յատկութիւն լուսնի: ...Մերձեալ յարեգակն լուսաւորի. այլ և եղջիւրաւորի: - 186. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՆԹԱԴԱՏԵԼ, նբ. Ենթադրաբար դատապարտել: Հինգերորդ՝ զի կարե՛

մարդ ներհակ սովորութեամբ պահօք և աղօթիւք և կրթութեամբ մարմնոյ սանձել յինքեան զայսպիսիս նշանաց գործ: Վասն որոյ ո՛չ է պարտ ԵՆՔԱՊԱՏԵԼ զմարդ վատն այսպիսի նշանաց երևան: - 246. **ԵՍԲԴ**-ն վկայում է՝ «մտօք ընտրել կամ քննել» բացատրությամբ: **ԵՆԹԱՊԱՏՈՒԹԻՒՆ** բառը **ՍՄԴԲԲ**-ն բացատրում է. 1. «Խօսքի իմաստը արտաքին ձևի հետ բաղդատելը: 2. Ենթադրութիւն», ընդ որում՝ առաջինը՝ «հին բառ կամ նշանակութիւն», երկրորդը՝ «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանների տակ: Առաջին բացատրությունը բավականաչափ մոտ է Տաթևացու բառագործածության իմաստին:

ԵՆԹԱԿԱՅԱԲԱՐ, մ. Ենթակա, ստորադիր: Այլ անձնաւոր գոյացութիւն ի ներքոյ եղեալ ԵՆՔԱԿԱՅԱԲԱՐ մարդկութեան իւրոյ: - 88. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՈՒԲԱՐ, մ. Երեք, եռակի բացատրությամբ: Իսկ Ուր ոչ ասեմք տեղի աստուծոյ. զի տեղի որ է՝ բովանդակութիւն, եռաբար ասի: - 172. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՈՒԲՆԱԿ, ա. Երեքով բնակեցված: Եւ քրիստոս զյարկն դաւթի որ է՝ եկեղեցի՝ չորիցս առաքինութեամբ եռաբնակ օթևան աստուծոյ կազմեաց: - 328. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՈՒՆԴՈՒԹԻՒՆ, մ. Ավյուն: Դարձեալ՝ կատարեալ սեր է, յորժամ է ունակութեամբ մեծ. ներքին շարժմամբն ուղիղ. արտաքին գործքն ժիր. արմատովն հաստատեալ. ջերմ եռանդութեամբն խոհեմ. և քաղցրութեամբն մխիթարական: - 576. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

***ԵՍԹԱՆԱՆՈՒՆԴՐԻ**, գ. Պաշտամունքային առարկա: Թէ Եսթանանդրին. որ է՝ դարիճակաւ արարած. այսինքն կաղապարաւ. և պաշտեցին: - 387. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՐԵՔ

- **ԵՐԵՑՈՒՆԱ**, ք. Երեք(ը), երեքին, երեքին էլ: Այլ սոցա երեցունց հաւասար է հոգւոյն և մարմնոյն բարկութիւն. և առաւել մարմնոյն ծուլութիւն. և առաւել հոգւոյն ազահութիւն: - 559. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՐԵՔԹԵԼԵԱՆ - Երեք թել ունեցող: Երեքթելեան լարքն, հոգին եռամասնեայ և մարմինն ի չորս տարերաց: - 744-745. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՐԿՂՈՒՆ, ա. Երկու դուռ ունեցող: Զի կենցաղս այս որպէս երկրորնի քաղաք է. ի միմն մտանեմք և ի միւսն ելանեմք: - 680. **ՆԴԲ**-ն և **ԱՁԲ**-ն ունեն **ԵՐԿԱՂՈՒՆ**, **ԵՐԿՂՈՒՆ** ձևերը:

ԵՐԿԴՐԱՄԻ, գ. Երկու դրամ՝ հինգ դանկի հավասար արժողությամբ: Ջարձաթն է առ ի համարոց գլխոցն կես երկդրամի որ է՝ **Ժ**. դանկ: - 344. **ԱԶԲ**-ն ունի **ԵՐԿԴՐԱՄԵԱՆ** ձևը՝ «Երկու տրամնոց» բացատրությամբ:

ԵՐԿԻՂԱԶԳԱԾ(Ք), գ. Երկյուղակիր, երկյուղով պատված: Վեցերորդ՝ զի անկասկած լիցուք ի վատթար երկիւղէ. յորում երկիւղագգածք չարչարին ըմբռնեալք ի մեղս: - 281. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՐԿԻՂԵՄ, նբ. Վախեցնել, ահաբեկել: Տասներորդ՝ ծայնն երկիւղէ տղա-յոց. և բանն երկիւղէ կատարելոց: - 354. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, գ. Երկու անծի խոսակցություն: Երկու երկի ի սուրբ գիրս երկխօսութիւն: - 465. **ԱԶԲ**-ն բերում է **ԵՐԿԽՕՍ** ձևը՝ «լեզուն խար-դախ» բացատրությամբ:

ԶԳԱՅԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Զգայություն, զգալու կարողություն: Դարձեալ հոգին ունի զօրութիւնս ոմանս հասարակ ընդ անասնոց. որպէս զգայա-կանութիւնն: - 249. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ԶԵՂԽԱԲԱՐ, մ. Ցոփությամբ, շվայտորեն: Նոքա որք զբախտ և զճակա-տագիր և զհրամանն համբաւեն, ո՛չ ինչ ասեն ի կամաց մեր գործիլ. այլ զամենայն ի հարկէ՝ ասեն. զի զեղխաբար զկենցաղս վճարեսցեն: - 7. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԶԵՂԾՈՒՄՆ, գ. Եղծում, կեղծիք: Սակայն բեր գառարկութիւնս նոցա տեսցուք. և զեղծումն նոցին յարմարեսցուք: - 15. Գրաբարյան որևէ բառա-րան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն: Ունի նաև՝ **ԶԵՂԾՈՒՄՆՔ**:

ԶՈՒԳԱՍՓԻՒՆ, ա. Հավասար սփռվող, տարածվող: Եւ դարձեալ՝ զորօրի-նակ, լոյսն և ջերմութիւն են էութիւն նորին զուգասփիւռ. այլ երբեմն միմն ծածուկ, և երբեմն երկոքին յայտնիք, և ընդ դէմ սորա: - 779. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԶՔՕՂԵԼ, նբ. Քողարկել: Ուստի և վեհագոյն իմացութեանց էից սերովբէն զքօղեալ զերեսս և զոտս մարդեղութեան խորհրդոյն պարուրեալ: - 456. Բառարանները վկայում են **ԱՔՕՂԵԼ** ձևը. ենթադրելի է, որ նախնի ձևը **ԶՔՕՂԵԼ**-ն է: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է՝ հղելով **ԱՔՕՂԵԼ**-ին:

ԷԱԿԱՆԱՊԵՍ, մ. Գոյեղեններից, էակներից վերաբերող: Երբեմն նշանակէ՝ զբոլորութիւնն. որպէս ասէ՝ «աստուած սեր է». և այս առաւել լինի անձնա-կանապէս և էականապէս: - 575. Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ԸՆԴԴԻՄԱՏԵՍԱԿ, գ. Հակոտնյա, հակառակ տեսակին պատկանող: Չորրորդ՝ ասին ոչէ՝ և ընդդիմատեսակքն. որպես անմարմին. անկենդան. և անշունչ: - 111. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԸՆԴԱՆՐԱՊԵՍ, մ. Ամբողջությամբ, լիակատար: Մինչև յօր դատաստանին տեսանեն մեղաւորք փառս արդարոց ընդհանրապէս՝ այլ ո՛չ մասնաւորաբար. զի տեսանիցեն զնոսա ի մեծ փառս՝ այլ ո՛չ ի յորպիսիս: - 741. **ԱՁԲ**-ն բերում է **ԸՆԴԱՆՐԱԿԱՆԱՊԵՍ** ձևը՝ **ԸՆԴԱՆՐԱՊԵՍ** բացատրությամբ. վերջինս առանձին բացատրությամբ չի բերվում:

ԹԱԳԱՒՈՐԱԾԻՆ, ա. Թագավորից սերված, արքայածին: Երկրորդ՝ ի ծիրանին. զի արքայա՛զն է և թագաւորածին: - 271. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԹԱՓԱՆՑՈՒԹԻՒՆ, գ. Անաղարտ, անաղտեղ, թափանցող լինելը: Եւ այս գիտելի է, զի տէր մեր քրիստոս մախ քան զյարութիւնն զչորեսինս զայս եցոյց ի մարմին իւր: Զթափանցութիւնն՝ զի կուսութեամբ ծնաւ: Զթեթևութիւնն, ...Զպայծառութիւնն, Զանշարշարութիւն...: - 722. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԹԻՒՐԱՄԻՏ, ա. Խոտոր, մոլոր միտք ունեցող: Իսկ ամենայն անդամք որ ներհա՛կ են այսմ, գքիւրամիտն ցուցանեն: - 248. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԹԻՒՐԱՊԵՍ, մ. Խոտոր, խեղաթյուրված: Եւ թէպէտ համաձայն մեզ այլք ասացին մի անձն՝ բայց թիւրապէս: - 83. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԹԼՓԱՏՈՒՄՆ, գ. Թլպատելը: Առաջինն ի թլփատումն: - 492. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՄՂԲԲ**-ն:

ԹՈՒՈՒՄՆ, գ. Թվարկում: Եւ որպէս ի թուումն պարզեացն է՝ կարգ արիեստական. զի մախ դնին արժանաւորագոյնքն: - 583. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԻՆՔՆԻՄԱՍՏ, մ. ա. Ինքնին իմաստավորված, ինքն իրենով իմաստավորված: Այլ այսու զանազանին, զի աստուած ինքնիմաստ ունի զտեսութիւնն. այսինքն յինքենէ՝ է անսկիզբն և անվախճան: - 120. **ՆՂԲ**-ն **ԻՆՔՆԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ** բացատրում է՝ «Նոյն ինքն իմաստութիւն, բուն իմաստութիւն»: **ՍՄՂԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԻՐՈՂԱՊԵՍ, մ. Առարկայական, իրապես: Իսկ որք զմի քանքար հաւա-

տոյ կամ զմկրտութեանն շնորհի ի բաց կորուսանեն, ո՛չ զկնիքն խորհրդապէս, այլ զարժանն վարձու խորդապէս: - 783. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԼՈՒՍԱԴՈՐԵԼԻ, ա. Լուսավորող, լուսավոր: Յատկութիւնք Օդոց Լ թուով: ...Թեթև: Անօտ: և Լուսաւորելի: - 203. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԼՈՒՄՆԿԱԼ, ա. գ. Լույսը կալող, պահող: Յաղագս Ջրոյ յատկութեանց: ...Ուրեժ լուսնկալ նիւթ է: - 207. Բառարանները վկայում են «**ԼՈՒՄՆԿԱԼ**» ձևը, որ նշանակում է՝ «ընդունարան լուսոյ», իսկ **ԱՁԲ**-ի բացատրությամբ նաև՝ «աստուածընկալ»: Թվում է, թե **ԼՈՒՄՆԿԱԼ**-ը կարող է մեկնվել իբրև «Լուսինը կալող»՝ հաշվի առնելով «ն»-ի առկայությունը, սակայն մի կողմից՝ միայն լուսինը չի կալում, մյուս կողմից՝ բառարանագրության մեջ քիչ չեն դեպքերը, երբ «լուսն» բաղադրիչը բացատրվում է լույսով, մասնավորապես **ԵՍԲՅ**-ն «լուսնակիր», «լուսնթագ» մեկնում է՝ «լուսաւոր»:

ԽԱՉՕՐՅՆԵԼ, չբ. Խաչի օրհնություն: Իսկ վասն հիմնարկութեան սուրբ տաճարի և ժամահար օրհնելոյ. սկիի և մաղզմայ. և զգիրք. և զկնունք առնելոյ. և խաչօրհնելոյ. և զքառասնորդաց **Գ** ժամուց զքարոզքն և զաղօթն, յոհան մանդակունին է արարեալ: - 659. **ԱՁԲ**-ն բերում է **ԽԱՉՕՐՅՆԵՔ** ձևը՝ «օրհնութիւն խաչի» բացատրությամբ: «Գաւառական»-ը բառը գործածական է համարում Ալաշկերտի, Վանի բարբառների համար, սակայն խիստ տարբերվող բացատրությամբ. նախապես օրհնված խաչքար, որ հորվել է, ապա հանգուցյալի հոգու համար ճաշ տրվել:

ԽՆԿԱՐԿՈՒՄՆ, գ. Խնկարկելը, խունկ ծխելը: Կամ թէ յաւուրն կրկին էր խնկարկումն. յառաւօտն և յերեկոյն. և յառաւօտն խնկեալ էր ահարօն: - 364. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԽՈՒՆԱԽՈՅ, ա. Տկար, անարժան, նվազ, փոքրիկ: Եւ այսպէս տրտմեալ սգով և թախծեալ մտօք ընծայեցի տխեղծ մատամբ գխունախոյ նուէրս բանի, իբր զլոմայս այրւոյն՝ քումդ գանձարանի: - 789. **ՂԱՄՅԲ**-ն «Աղբատիմաց, տկարամիտ» բացատրությամբ հղում է **Ժ** դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններին, և քանի որ իբրև վկայություն նույնությամբ բերվում է **ԳՏԳՅ**-ի հիշատակարանի «**ընծայեցի տխեղծ մատամբ գխունախոյ նուէրս բանի, իբր զլոմայս այրւոյն՝ քումդ գանձարանի**» հատվածը, ուստի կարծում ենք, որ աղբյուրը հենց Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ն է:

ԾԱՆԱԿՈՒՄՆ, գ. Ծաղրել, խայտառակել: Հինգերորդ՝ ծանակումն առա-
կանաց: - 751. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԾԱՍԿԻՉ, գ. Ծամիչ, ծամող: Ատամունք՝ վարդապետք և մեկնիչք և ծասկիչք հոգևոր կերակրոյն: - 534. **ՀԱՔ**-ը այս բառի համար բերում է ծասքեալ, ծասքումն, անծասքելի ձևերով բառավկայությունները՝ յուրա-
քանչյուրը դիտարկելով որպէս առանձին բառածն: **ՍՄՀԲԲ**-ն բերում է **ԾԱՍԿԵԼ** և հղում **ԾԱՍՔԵԼ**-ին:

ԾԽՈՒՄՆ, գ. Ծխալը, խնկարկելը: Նախ՝ որպէս ասեն ոմանք՝ Բուրվառն
նշանակէ զմարդկութիւնն քրիստոսի. և Հոլւրն զաստուածութիւնն. Ծխումն
զբուրումն հոգւոյն սրբոյ: - 645. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկա-
յություն: Վկայում է **ՍՄՀԲԲ**-ն:

ԾՈՐԵԼԻ, ա. Հոսող, կաթացող: Եւ ոմանք միայն զգալի և ապականացու
և ծորելի որպէս երկիրս այս. և զայսոսիկ ո՛չ ընդունիմք մեք ճշմարտութեան
հետևողքս: - 221. Որևէ բառարան չունի վկայություն: **ԱԶԲ**-ն ունի՝ «վազող,
թափող» բացատրությամբ՝ առանց հեղինակային վկայության:

ԾՈՍՏՕՆ, գ. Սխալ կամ ծուռ տոն: Յորում ամի եղև ծռաւտօն զատկաց
ազգի կոչեցեալ յունաց. ի վերոյ ասացեալն աւուր նորոյս տէրունեաց: - 789.
«Գաւառական»-ը բառածնը զործածական է համարում Բաբերդ, Կարին,
Մարաշ բարբառների համար՝ «Հունաց ս. Գեորգի տօնի օրն է»
բացատրությամբ: **ՂԱՄՀԲ**-ն «Հոլւների ս. Գեորգի տոնը, որ հայերի համար
տոն չէ» բացատրությամբ հղում է **ԺԴ** դարի հայերեն ձեռագրերի
հիշատակարաններին: **ՀԱՔ**-ը, ապա և՝ **ԼՀԳԲ**-ն անդրադառնում են Գրիգոր
Տաթևացու մեկ այլ նմանատիպ նորակազմ բառի՝ **ԾՈՍԱՋՏԻԿ** («Լուծումն
պարապմանց Կիւրդի» գրքից). **ԼՀԳԲ**-ն բացատրում է՝ «Տոմարական
հաշիվներով սխալ զատիկ»:

ԿԱՂԱՊԱՐԵԱԼ, ա. Կաղապարված, նմանեցված: Ո՛չ բանն որպէս
հալածու կաղապարեալ. և կամ մարմինն որպէս բոց ի հոյ և ծուխ անօսր
լուծեալ յօդոյ: - 770. Այս բառի համար **ՆՀԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն ընդհանրապէս
բայական ձև չեն հիշատակում՝ այն վերապահելով միայն **ԳԱՂԱՓԱՐԵՍ**
ծևին: **ՍՄՀԲԲ**-ն բերում է **ԿԱՂԱՊԱՐԵԼ**, **ԿԱՂԱՊԱՐԻՉ**, **ԿԱՂԱՊԱՐՈՒՄՆ**:

ԿԱՍՄԱՐԱՌՈՒՄՆ, ա. Կամար հոնք ունեցող: Կամարաւունքն՝ թէ ի վերոյ շա-
րակեցեցին՝ սակաւիմաստ է. թէ վայր ի յոնգունսն հասցէ, սրամիտ է: - 246.
Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԿԱՍՈՒԹԻՒՆ, գ. Կամեցողություն, կամքի դրսևորում: Եւ ո՛չ լինի ի մէջ մի և նոյն էութեան կամք և ո՛չ կամութիւն: - 36. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՄՐԲԲ**-ն:

ԿԱՅԱՑՈՒԹԻՒՆ, գ. Գոյություն, էություն: Իսկ թէ բաժանական է անձն՝ որպէս յայտ է ի սահմանն՝ անհաղորդելի կայացութիւն: - 86. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԿԱՅԾԵՄ, չբ. Փայլատակել: Եօթներորդ՝ զի լինի ամպ որ ո՛չ որոտայ և ո՛չ կայծէ վասն սաստիկ խստութեանն: - 206. Ութերորդ՝ ահագին տեսիլն դիւաց և վիշապաց. զոր ի կայծի կայծել հրոյն տեսանեն. և ողորմելի աղաղակ լալ ականացն և ոտնհար լինողացն: - 752. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԿԱՐԴԱԼԻ, ա. Պետք է կարդալ, ընկալել: Ապա ապականութիւնն փրկեաց զմեզ. զմա կարդալի է փրկիչ. այսինքն և զապականութիւնն և ո՛չ զքրիստոս: - 503. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

***ԿԵՆԴՈՒՐԱԾԻՆ(Ք)**, գ. Կենդւորածնունդ (արդյո՞ք նկատի ունի Կայենի ժառանգներին, եթէ կապ տեսնենք **ՅԱԲ**-ի հիշատակած **ԿԵՆԴԱՐ** («մի չար դև» բացատրությամբ) և **ԿԵՆԴՈՒՐ** բառերի միջև՝ **ԿԵՆԴԱՐԱԾԻՆ-ԿԵՆԴՈՒՐԱԾԻՆ** անցումով): Ձի կենդւորածինքն լցին զարևելս. և խմայելացիքն զհարաւ. եսաւացիք զհիւսիս և զարևմուտս. և սոքա ո՛չ անկան ընդ թուով: ...Իսկ զսառայածինսն հրամայէ՛ թուել որպէս զաստեղս: - 377. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԿԻՍԱԷՇ, գ. Ջորի, խառնածին: Նոքա ի կիսաէշ նման զտնօրէնութիւնն սուրբ համբաւեն. և կամ առ աշօք և ունայնութեամբ. որպէս մանիքեցւոցն, և կամ եւտիքի կարծի: - 81. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն, ապա և՝ **ՅԱԲ**-ը բերում են **ԿԻՍԷՇ** ձևը:

ԿԻՍԱՏԵԼ, նբ. Թերի թողնել, ընդհատել, պակասեցնել: Երրորդ՝ թէ խոստովանօղն կիսատեաց զխոստովանութիւնն և ծածկեաց: - 603. Վկայում է **ԵՄԲՅ**-ն՝ «կիսել, ընդմիջել և յերկուս հաւասար մասունս բաժանել» բացատրությամբ: Բառաբացատրությունը հետաքրքրական է այնքանով, որ կիսել՝ «երկու մասի բաժանել» սկզբնական իմաստը **«ատ»** միջածանցով ստացել է երկրորդային նոր իմաստ՝ թերի թողնել, ընդհատել: Բարբառներում ունի նաև՝ «պակասեցնել» իմաստը: Այս իմաստով բերում է նաև՝ **ՍՄՐԲԲ**-ն:

ԿԻՍԱՓՈԽՆ, գ. Սաղմոսի մաս: Իսկ եկեցեն ունի սաղմոսս **թ** փոխ բոլոր. պահապան **թ** ժամուց հանապազորդ գիշերոյն: Եւ վեց կիսափոխն՝ յաւելեալ ժամուցն մինչ ի հանգստեանն: - 622. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԿՇՈՂԱԿԱՆ, ա. Հավասարակշռող: Ողորմութիւն տեառն է եռակի: ...Երրորդ կշռողական: - 747. Իսկ կշռողականն է զոյգ արդարութեամբ կշռել. որպէս յորժամ ողորմելով միոյն պատժ՝ զընդդիմակն նորին. որպէս փրկեցաւ իսրայել և պատժեցաւ եգիպտոս. և յազատիլ բնութեան մարդոյս՝ պատժեցաւ սատանայ: - 747. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԿՇՏՈՒՄ, գ. Հագենալը, կշտանալը: Այս է քաղցն որ կշտունն ո՛չ ունի: - 570. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: **ՍՍՅԲԲ**-ն բերում է «գաւառական բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԿՈՂՈՊՏՈՒՄ, գ. Կողոպտելը: Առաջին՝ կողոպտունն ընչից: - 751. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՍՅԲԲ**-ն:

ԿՈՆՔԻԼՈՍ, գ. Ջրային կենդանի, խեցեմորթ, որից լինում է ծիրանի գույնը: Ծիրանին ջրոյ. զի կոնքիլոսն որ ներկէ՝ զծիրանին՝ ի ջրոյ՝ է. և Բեհեզն սպիտակ՝ երկրի. զի վուշն յերկրէ լինի: - 342. Բառարանները վկայում են «**ԿՈՆՔԵՂ**, **ԿՈՆՔԵԼ**», իսկ **ՍՍՅԲԲ**-ն՝ «**ԿՈՆՔԻՂՈՍ**» ձևը՝ «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ԿՈՐՈՎԱԼԻՑ, ա. Կորովով առլեցուն, քաջ: Սաստկագին գոչմամբ. և ահագնատեսիլ սուսերամերկ կորովալից նետողաց. որ պատեալ պահեալ պաշարէին զմեզ: - 789. Բառարանները ունեն **ԿՈՐՈՎԱԼԻՐ** ձևը: Վկայում է միայն **ՍՍՅԲԲ**-ն:

ԿՈՒՍԱՔԵՐ, մ. Կուսությամբ պտղաբերած: Նախ՝ զի աստուած էր ողջոյնառաքն. որ խօսէր զկոյսն ի հարսնութիւն կուսութեան, կուսաքեր լինիլ պտղովն: - 464. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱԼԱԾՈՒ, գ. Հալված, ծուլածո: Ո՛չ բանն որպէս հալածու կաղապարեալ. և կամ մարմինն որպէս բոց ի հրոյ և ծուխ անօսր լուծեալ յօդ: - 770. Հալանաբար, բառը ստեղծվել է գրաբարյան **ԶՈՒՂԱԾՈՒ** բառի համաբանությամբ: Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ, ա. Հակասող, ժխտող: Հակասական. որպէս ստորասուբիւն և բացասութիւն: - 21. **ՀԱԲ**-ը բերում է «նոր գրականում կազմուած» բազմաթիվ բառերի շարքում, սակայն Տաթևացու բառագործածությամբ բառը պետք է թվագրել առնվազն 14-րդ դարով:

ՀԱՂՈՐԴԱՊՐԱՍ, գ. Հաղորդության համար տրվող դրամ: Այլ թե ասեն՝ հաղորդադրամ, կամ խոստովանադրամ, խո՛րթ է. յագահութեանց երիցանց սահմանեալ և ո՛չ ըստ կանոնաց որպէս այլքն: - 684. **ՆՂԲ**-ն չի բերում, մինչդեռ վկայում է **ԱՁԲ**-ն՝ «հաղորդի համար առնուած անարժան ստակ» բացատրութեամբ՝ առանց հեղինակային վկայութեան: **ԼՂԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՀԱՄԱԺԱՌԱՆԳ(Ք), գ. Հավասար իրավունքներով ժառանգորդ: ...որպէս ասէ առաքեալն, «չիք խտիր ո՛չ հրէի և ո՛չ հեթանոսի. ո՛չ ծառայի և ո՛չ ազատի». զի դուք միապատիւ եք ի քրիստոս յիսուս և համաժառանգք արքայութեանն: - 590. Որեւ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՊԵՍ, մ. Հավասարապէս, համահավասար: Ասեմք եթէ՝ նոքա երեքեան դասքն՝ այսինքն աթոռք՝ քերօքէք՝ և սերօքէք՝ միակարգ միապատիւ և գերազանց էութիւնք են. զի անընդմիջաբար յաստուծոյ ամենայն լուսափայլութիւնք իմաստք և շնորհք ի նոսա հեղանին համակարգապէս. և ապա նոքօք յայլ ամենայն գոյս երկնաւոր և երկրաւոր: - 135. Որեւ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՄԱՅԵՏԵՒԻԼ, չբ. Հավասարապէս հետևել: Ասելի է թէ՝ կոյսն և ապականեալն են հակակայք ըստ ունակութեան և պակասութեան. որպէս երեսք և կուրութիւն. որոց ի լինիլն համահետևի երեքին սոքա. այսինքն ժամանակն, և մասն, և նոյն: - 165. **ՆՂԲ**-ն և **ԱՁԲ**-ն բերում են **ՀԱՄԱՅԵՏ** ձևը՝ «միահետ, համաշաւիղ, զուգընթաց» և «հաւասար քալող» բացատրութեամբ՝ առանց հեղինակային վկայութեան: **ՍՄՂԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՀԱՄԱՅՈՂ, ա. Նույն հողից, հողակից: Նախ՝ զի մի՛ համեմատ առն կարծիցէ զինքն. այլ որպէս ոչ համահասակ և ոչ համահող լիցի: - 276. Որեւ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՄԱԶԱՅՆԵԼԻ, ա. Համաձայնության արժանի: Ապա ուրեմն համա-ձայնելի է մեզ փիլոնի իմաստնոյ. որ անծորելի է ասէ պտուղն և անթափ տերևն: - 224. Որեւ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՄԲՈՒՐԵԼԻ, ա. Համբուրելու արժանի: Եօթներորդ՝ զի սիրելի և համ-բուրելի է նշխարքն սուրբ որ ի քրիստոս միացաւ և օծաւ, և քրիստոսի եղև բաժին: - 673. Որեւ բառարան չունի վկայություն: **ՀԱԲ**-ը բերում է «նոր բառ» բնութագրմամբ:

ՀԱՄԻՇԽԱՆ, ա. Հավասար իշխանություն ունեցող: Ասեմք առ այս, եթե համակարգ և համիշխանք են վերջինն ընդ առաջնոյն ի կարգել և ի յուղղել. այլ ո՛չ ի թիրել և ի քակել. զի առաջնոյն աւանդապահ է վերջինն նոյն մտօք և նոյն կամօք: - 541. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՍՏԵԼԻ, ա. Հաստատված, ստեղծված: Նախ՝ զի խոստովանեալ է յամենեցունց որ ո՛չ է հաստելի. այսինքն ո՛չ ստեղծեալ: - 273. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՏԱՆԵԼԻ, ա. Հատվող, սպառվող: Արդ՝ զի՞նչ ասես վասն կենաց պտղոյն. եթէ կերակրելի է և հատանելի, ո՞րպէս է կենաց պտուղ: - 223. Գրաբարյան որևէ բառարան չունի վկայություն: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՀԱՐՑԱՆԵԼԻ, ա. Հարցման ենթակա: Եւ այս հարցանելի է, զի թէ մագդաղենացին ընդ առաջին կանայսն եկն զոր մատթոս պատմէ և համբուրեցին զոտն յիսուսի: - 515. Ունի ևս երեք գործածություն: Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱՐՑԱՔՆՆԵԼԻ, ա. Հարցաքննության, քննարկման, վերլուծության ենթակա: Այլ ի վերայ այսմ հարցաքննելի է երիս իրս: - 140. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀԱԽԱՆԵԼԻ, ա. Հավանության արժանի: Եւ այս հաւանելի՝ երևի վասն կրկին պատճառի: - 188. Այլ որ հաւանելին է՝ կրկին է: - 208. Ոմանք ասեն թէ աւանդիլ հոգւոյն քրիստոսի, աւագակն եմուտ յերկրաւոր դրախտն ուստի ել ադամ. և չէ՛ հաւանելի. զի անդ մարմնովն եմուտ յետ յարութեանն: - 495. **ԱՋԲ**-ն ունի **ՀԱԽԱՆԵԼԻՔ** ձևը՝ «հաւնողներ» բացատրությամբ:

ՀԵՏԵԼԵԼԻ, ա. Հետեւելու, հետամուտ լինելու ենթակա: Թէպէտ և զայս կարգ փոխեն ոմանք և զգօրութիւնն և զպետութիւնն աւանդեն որ մեզ ո՛չ է հետելի. այլ սրբոյն դիոնիսեայ որպէս ասացաք: - 135. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀՆԱՐՕՂ, գ. Հնարամիտ, հնար գտնող: Հինգերորդ՝ զի խորամանկ է և հնարօղ: - 218. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀՈԳԷԳԱԼՈՒՄՍ, գ. Ս. Հոգու գալստյան տոնը: Տասն է. ինն ի դէմս քրիստոսի. և մինն ի հոգին սուրբ ի հոգեգալուստն: - 634. **ՂԱՄՅԲ**-ն ունի «Հոգոյ-գալուստ» ձևը. հղում է Հովասափ Սեբաստացուն:

ՀՈԼԱԹԵԻ, ա. Թևատարած: Հոլաթեն և սաւառնեալ, արծակ և պարզ բոլորակածն է: - 638. Բառարանները ունեն **ՀՈԼԱԹԵԻԱՆ**, **ՀՈԼԱԹԵԻԵԼ** ձևերը:

ՀՈՂԱՄՀՈՒՆ, մ. Հողմակերպ: Եօթներորդ՝ զի հողմ ի հողմոյ փոշի լինի. այսպէս յորժամ հողմափուն շնչէ ի մարմինս մեր՝ ցուի և լինի փոշի: - 229. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀՈՐԵՄ, նբ. Փորել: Հռոժի. զի հորեն երկրագործք և մշակք զցորեան և զգինի, յշտեմարանս ժողովեալ. զի **թ** հռոժի՝ մո՛ւտ է աշման: - 200. **ԱԶԲ**-ն, ապա և՝ **ՀԱԲ**-ը բերում են «խոր տեղ ժողվել ցորենը» բացատրությունը, սակայն ինչպէս տեսնում ենք, Տաթևացու բառագործածությունը ընդլայնված է:

ՀՈՒՆԱԻՈՐԵԱԼ, ա. Չափավորված, հունի մեջ դրված: Վեցերորդ, զի յարութիւնն է գործ սքանչելեացն աստուծոյ և ո՛չ բնութեան. զի բնութիւնն հունաւորեալ է զօրութեամբ յերկար ժամանակս գործէ: - 717. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ՀՍԿԱՅԱՆՂԱՄ, ա. Հաղթահասակ, հսկայամարմին: Այլ որ առաւել մեծն է և հսկայանդամ, և կարի փոքր և փամաքի, յերեսնամեայ հասակն իւրեանց չափաւորին: - 726. Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԶԻՒՆԱՄԵՌ, ա. Չմից մահացած: Եւ ձմեռն, զի ծիւնամեռ լինին: - 197. Բառը Տաթևացին օգտագործել է՝ ստուգաբանելու «ձմեռ» բառը: Որևէ բառարան չունի վկայություն:

ԶԿՆԱԿՈՒԼ(Բ), գ. Գիշատիչ խոշոր ձկներ: Ձկնակուլքն մեծամեծք են որք կլանեն զմանունս: - 365. **ՀԱԲ**-ը բերում է նոր բառերի մեջ՝ արդի հայերենի «լայնակտուց ձկնակեր թռչնի» իմաստով:

ԶՈՅԼԱՐԱՆ, գ. Քուրա, հալոց: Եւ գիտելի է, զի **ժ** փորձանացն արբահամու որք էին ծոյլարան նորա՝ մի է և այս: - 304. **ՆԴԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն վկայում են **ԶՈՒԼԱՐԱՆ** ձևը: **ՂԱՄԴԲ**-ն հղում է **ԳՏԳԴ**-ին:

ԴԵՂ, գ. Եղունգ: Որ և զծովս և զաղբերս և զհեր և զղեղս առաւելու ընդ իւր և նւագէ՝ - 187. Բարբառներում ունենք՝ «ղէնգ, ըղէնկ» ձևերը:

ՄԱԿԱՂԱՐԶՈՒԹԻՒՆ, գ. Անդրադարձություն: Երրորդ՝ անդ մէկին է ջերմութիւն՝ և աստ կրկին. զի հասեալ ի գոգ երկրի, մակադարձութեամբ ժողովին առ նա և լինի շող: - 211. **Մակ**- նախածանցով բառաբարդումներում ի սկզբանէ առկա «կրկին, վրա» իմաստները հետագայում

համալրվել են նոր նրբիմաստներով (օրինակ՝ մակառութին՝ բացա-
յայտութիւն). Տաթևացու գործածության պարագայում ունենք «հետ, ետ»
իմաստը: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՄԱՅՐՈՐՆԵՔ, գ. Մայր (մայրապետ) օրինելու կարգ, մայրապետության
կարգ տալու օրինություն: Զօրինութիւն կարգաւորութեանց այսոցիկ ո՞վ է
արարեալ. և ո՞վ է բերեալ յազգս հայոց: ...Իսկ զկարգ մայրօրհնէից՝ սուրբն
կիպրիանոս կարգեղոնացի: Որ և զուստիանէ սրբուհի կոյսն մայր արար
կանանց հաւատաւորաց: - 658. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳԼԲ**-ին:

ՄԱՍՆԱՊԵՍ, մ. Մասամբ, մասնավորապես: Եւ զայլ մասնապէս
գրացայայտութիւն կոչմանց ամենայն դասուց՝ գտցես յայլուրեք ի բանն
գրեալ որ ասէ՝ «ո՞ր արար զիրեշտակս յոգիս»: - 136. Երրորդ՝ զի վերինքն
զներքնոցն ունին բոլորապէս զամենայն. և ներքինքն զվերնոցն մասնաբար
ըստ չափու իւրեանց. և քահանայապետն ունի զաստիճան ներքնոցն
բոլորապէս. և ներքինքն զվերին քահանայապետիցն մասնապէս: - 136. Որևէ
բառարան չի վկայում:

ՄԵՂԱՂԻԼԻ, ա. Մեղավոր, մեղադրյալ: Այսպէս սատանայ է մեղադրելի
իբր պատճառ և գտակ չարեաց մարդկայինս բնութեան և ոչ աղամ: - 777.
Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՄԻԱԺԱՄ, մ. Նույն տևողություն, նույնատև: Իսկ ի ձիոյ և յիշոյ լինի ջորի.
զի ընտակերք են և միաժամք ծնանին: - 267. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՄԻԱԿԱՐԳ, ա. Նույն կարգ ունեցող, համապատիվ: Ասենք եթէ՝ նոքա
երեքեան դասքն՝ այսինքն աթոռք՝ քերօբէք՝ և սերօբէք՝ միակարգ միա-
պատիւ և գերազանց էութիւնք են. զի անընդմիջաբար յաստուծոյ ամենայն
լուսափայլութիւնք իմաստք և շնորհք ի նոսա հեղանին համակարգապէս. և
ապա նոքօք յայլ ամենայն գոյս երկնաւոր և երկրաւոր: - 135. Որևէ
բառարան չի վկայում:

ՄԻԱԿԵՐԱՊԻԹԻՒՆ, գ. Միակերպ, միօրինակ լինելը: Եւ ըստ իմաստա-
սիրին, յառաջ քան զմարմինն յորում է զանազանութիւն լուսոյ՝ է՝ միւսն ի
վերոյ յորում է միակերպութիւն լուսոյ: - 763. Գրաբարյան որևէ բառարան չի
վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՄԻԱՉՔ, գ. Մի աչք ունեցող, միաչքանի (ազգ, ազգություն): Եւ այս են **հր**
լեզուքն: Եբրայեցիք: Ասորիք: Քաղդէացիք: Մարիանոսք: Աղուանք: Բուսա-
նացիք: Տաճիկք: Ռուսք: Բուլղարք: Պեծեցեցիք: Մուկղք: Ռիկոյք: Միաչք:

Թզուկք...: - 298. **ԱԶԲ**-ն ունի **ՄԻԱԿԱՆԻ**՝ «մէկ աչքով, միաչէն» բացատրու-
թյամբ, սակայն ոչ ազգության կամ ցեղանվան իմաստով:

ՄԻԱՑՈՒՄՆ, գ. Միանալը, միավորվելը: Իսկ կողմնաւոր՝ ի խնամելոցն առ
աստուած դարձողապէս միացումն յառաջին սկիզբն: - 142. Երկոտա-
սաներորդ՝ անճառ և անպատում է աստուած. և հոգւոյն միացումն ի մարմնի
ի վեր է քան զբան: - 272. Հինգերորդ՝ զանբաժանելի միացումն ի սերն
քրիստոսի. զի որ ի խաչին թողին և փախեան...: - 524-525. Գրաբարյան որևէ
բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՐԲԲ**-ն:

ՄԻՋՆՈՑ, գ. Կենտրոն, մեջտեղ: Երբուծն դօշն է. որ ունի զսիրտն: Զի
միջնոց է մարմնոյն, և սկիզբն է կենդանւոյն, և կատարած կենաց: - 360.
ՆՐԲ-ն և **ԱԶԲ**-ն նույն իմաստով բերում են **ՄԻՋՈՑ** բառը՝ «մէջը, մէջ տեղը»
բացատրութեամբ: **ՍՄՐԲԲ**-ն բերում է «գաւառական բառ կամ նշանա-
կութիւն» նշանի տակ:

ՄԿՐՏԵԼԻ, ա. Մկրտելու ենթակա: Եւ մկրտելի է այսու ձևով: - 588. Եւ
այնք որ ոչ խոստովանին զմիասնական սուրբ Երրորդութիւնն, մկրտելի է
զմկրտեալի ի նոցանէ ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն: - 590. Զաւակս
այլազգեաց մկրտելի՞ է թէ ոչ: - 591. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՄՇՏԱՊԷՍ, մ. Միշտ, մշտական: Այսպէս և դ տարերք ըստ ինքեանց
անապականք են. զի մասնաւորքն ի նոցանէ ապականին և դարձեալ ի նոսա
խառնին. և այսոքիկ ըստ կամացն աստուծոյ են կամ մշտապէս: - 733. Որևէ
բառարան չի վկայում:

ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆԱՊԷՍ, մ. Հավիտենական, ընդմիշտ: Այսպէս և հոգին
սուրբ էառ յաւիտենականապէս զեութիւնն ի հօրէ բղխմամբ, և որդի
ծննդեամբ: - 60. **ՀԱԲ**-ը «յաւիտեան» բառի հիմքով կազմված նոր բառեր է
համարում **ՅԱԻՏԵՆԱՊԷՍ**, որի փոխարեն Տաթևացին ունի ՅԱԻ-
ՏԵՆԱԿԱՆԱՊԷՍ (-ական ածանցով) և **ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ**, որի դեպքում
էլ Տաթևացին ունի ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (առանց -ական ածանցի): Ինչպէս
նկատելի է, «Հայերէն արմատական բառարանի» վկայություններն էլ
-ական ածանցի առկայությամբ կամ բացակայությամբ են: **ՍՄՐԲԲ**-ն բերում
է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Մշտնջենավորություն: Եօթներորդ՝ գլաւիտենա-
կութիւնն որ ասէ «ի սկզբանէ աշխարհի»: - 740. Տես՝ **ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆԱՊԷՍ**:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, գ. Հիշատակ, հիշատակում: Եւ այսպէս օրհնութիւն

սոցա ընդ տեղւոյն իւրեանց կայ և մնայ մշտնջենաւոր յիշատակութեամբ: - 320. Եւ դարձեալ թէ՛ յիշատակութիւն օրինացն յաւիտեան մնաց: - 369. (**ՉՏԳԴ**-ում գտնում ենք մեկ տասնյակ կիրառություն): **ՉԱԲ**-ը «արժանայիշատակ»-ի հետ բերում է նոր բառերի մեջ:

***ՅԻՋԱՋԵՄ**, բ. Անստույգ բառ: Վասն է՞ր այրեցան նաբաթ և արիւնք որդիքն ահարոնի: ...Կամ թէ հպարտացան յիջաջել հրոյն ի վերայ սեղանոյն: - 364. Բառի վերաբերյալ որևէ տեղեկություն չկարողացանք գտնել:

ՅՈԳԷՅԱՆԳԻՍՏ, գ. Հոգեհանգստյան արարողակարգ: Իսկ յօրինակն խառնենք աղ. որպէս յագապս. յոգեհանգիստս և ի տօնական պատարագս: - 356. **ԱԶԲ**-ն բերում է «մեռելի յիշատակ» բացատրությամբ՝ առանց հեղինակային վկայության:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐԵՄ, նբ. Հանգուցյալին ուղեկցել, հուղարկավորել: Երրորդ, զի ի հեռու ճանապարհի գնայ. այս է յերկրէ յերկինս. յուղարկաւորենք մինչ ի գերեզմանն: - 676. **ՉԱԲ**-ը նույն իմաստով վկայում է՝ **ՅՈՒՂԱՐԿՈՒԹԻՒՆ** կամ **ՈՒՂԵՐԿՈՒԹԻՒՆ**:

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ, գ. Նախապատրաստում: Վեցերորդ՝ նախ ցօղն կարապետ իջանէր. և ի մեզ շնորհքն նախապատրաստութեան ճաշակմանն: - 339. Եւ գիտացիր, զի **գ** է նախապատրաստութիւն աղօթիցն: - 620. Վեցերորդ՝ գնախապատրաստութիւն փառացն որ ասէ «որ պատրաստեալ է ձեզ»: - 740. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄԴԲԲ**-ն:

ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆ, ա. Նախապես սահմանված: ...նոյնպէս ողորմութեան և արդարութեան է միշտ բարերարելն և պատժելն ըստ նախասահման գիտութեան նորին նախքան զլինիլն էիցս ըստ առաքելոյ: - 779. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱԽԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆ, գ. Նախապես սահմանելը: Եւ միւսն է յաւիտեանական նախասահմանումն աստուծոյ. յորմէ ո՛չ ոք կարէ ջընջիլ: - 18. Այսպէս է նախասահմանումն աստուծոյ և յառաջընտրութիւնն. և ո՛չ առնէ հարկ ի վերայ ունեք: - 20. **ՍՄԴԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՆԱԽԱՍԵՌ, ա. Նախնական, միատարր: Գոյացութիւն որ սկիզբն է ամենեցուն և նախասեռ. և ի մնանէ զուգաբաժանեալ մարմինն. և շնչաւորն. և զգայունն. և կենդանին. և բանաւորն. և մարդն. ո՞չ ապաքէն բնութիւն են սոքա այլևայլ. և ժողովեալ զոյացուցանեն զմի անհատն պետրոս անշփոթ միութեամբ: - 176. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱԽԱՍԻՐԵԼ, նր. Սիրելի սկզբանե, սկզբից ևեթ: Տասներորդի՝ և որպես իսահակ նախասիրել զանդրանիկն որդի, բայց յետոյ ետ զօրհնութիւնն նորին՝ որդւոյն կրտսերոյ: - 305. Բառի բացատրութեանը մոտ է Երեմիա Մեղրեցու վկայած **ՆԱԽԱՍԵԾԱՐ** բառը, որի համար հեղինակը բերում է «նախարգոյ» բացատրութիւնը: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱԽԱՍԵՂԾՈՒԱԾ, գ. Առաջին ստեղծվածներ: Դարձեալ, ի նախաստեղծուածս՝ մարդն միայն էր՝ և կենդանիք բազում: - 551. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են **ՆԱԽԱՍԵՂԾ**, **ՆԱԽԱՍԵՂԾԵԱԼ** ձևերը՝ «Ադամ, Եվա» բացատրությամբ: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱԽԱՍԵՍԻԼՆ, գ. Կանխատեսում, մտադրություն, գաղափար: Երկրորդ՝ զի յետոյ ջնջեցա՛ւ նախատեսիլն: Իսկ առ աստուած անջնջելի՛ է գիր նախատեսութեանն: - 164. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱԽԱՐԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, գ. Արարչության սկիզբը (առաջին հինգ օրերը): Ասեմք եթէ յետ յղացման բանին յարգանդի կուսին օրինօք և ոչ օրինօք բնութեան, ժուժկալեալ ամսոց ըննից և աւուրց հնգից, ըստ հասարակաց ասեմ և անդրանկաց. ըստ հնգից յաւելեալ թւոց նախաստեղծին նախարարչութեան աւուրց: - 469. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱԽԸՆՏՐԵԼ, նր. Նախապատվությունը տալ: Այլ տեսութիւնն աստուծոյ զոչ էսն տեսանէ և նախընտրէ. ըստ այնմ, «զանգործս իմ տեսին աչք քո»: - 164. **ԱԶԲ**-ն բերում է՝ «աւելի ընտրել» բացատրությամբ:

ՆԱԽԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Առաջընտրություն: Եւ սոքա որ երկինս մեզ կրտսեր և վերջին, փոխեին և լինէին նախկին և առաջին ըստ նախընտրութեանն աստուծոյ: - 310. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՆԱԽՕՐԻՆԱԿ, գ. Առաջին, սկզբնական օրինակ, բնօրինակ: Երբեմն նախագաղափար. իբր նախօրինակ. և մեք պատկեր և նմանութիւն նորին: - 112. **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳԼԲ**-ին: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՆԵՆԹԱԿԱՅ, ա. Պարունակելի, բաղկացական, ենթակայության տակ գտնվող: Այլ ի մարմինն նիւթօրէն և սկզբնաբար. իսկ ի հոգին տեսակաբար և իբր ենթակայոյց: - 567. «Պարունակելի, բաղկացական, ենթակայության տակ, ենթակայության ներսում գտնվող» իմաստով այս բառը բերում է միայն Երեմիա Մեղրեցին **ՆԵՆԹԱԿԱՅՈՒՄ** ձևով և կասկած չկա, որ այստեղ

գործ ունենք «**ՈՒ + ենթակայ**» կառույցի հետ, այսինքն՝ ենթակայության տակ, ենթակայության մեջ, ենթակայության ներսում գտնվող, հատկապես, որ **ենթակայ** նշանակում է նաև՝ «տակը եղած»։ այլ հարց է, որ Երեմիա Մեղրեցին **ՆԵՆԹԱԿԱՅՈՒՄ** ձևը համարում է «պարառական հովվով»՝ հաշվի չառնելով բերվող օրինակի ներգոյական հոլովածը («պարառական հովվով, ենթակայ, բայց նշանակե՛լ զպատահումն»¹⁶, **ԵՄԲ**, էջ 237)։ Եզակի այս գործածությունը թույլ է տալիս եզրակացնելու, որ Տաթևացու օրերում դեռ շարունակել է կենսական մնալ «**ՈՒ**» հնագույն նախածանցը՝ ներս, տակ, ներսում նշանակությամբ, որ այսօրվա կենդանի բարբառների հարստություններից մեկն է. «**ՈՒ** կենալ» այրվել, այսինքն ներսից բռնկվել. «**ՈՒ** եկավ»՝ դիպչեց և այլն (Ղարաբաղ, Գորիս)։

ՆԵՐԳՈՅԱԿԱՆ, ա Ներհատուկ, ներլիներություն։ Ասաց թե՛ որ ի կերպարանս աստուծոյ էր բանն, այսինքն էակից հօր, ո՛չ ինչ զրկումն համարեցաւ ի ներգոյական փառաց զլինիլն հաւասար մեզ։ - 93. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում։ Վկայում է **ՍՄԲԲ**-ն։

ՆԵՐԸՆԴՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ, գ. Յնարավորություն, կարողություն։ Նախ՝ թեպէտ աստուած տեսանէ զամենայն նախատեսութեամբ և ո՛չ ինչէ արտաքոյ տեսութեանն աստուծոյ, սակայն տեսանէ զոմանս ի հարկէ՝ և զոմանս ի ներընդունակութենէ լինիլ։ - 15. Որևէ բառարան չի վկայում։ **ՍՄԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ։

ՆԵՐԿԱՅԱԲԱՐ, մ. Առկայաբար, այժմ։ Այլ այնպէս ասաց առ ի ցուցանել զանչափ յաւիտենական աստուածութիւնն՝ որ ըստ ինքեան պարունակէ զամենայն ժամանակս. ըստ որում աստուածային ելմունք ի յապառնի ժամանակս իցեն. և կերպիւ ինչ ներկայաբար՝ գոն։ - 65. Ունի ևս երկու կիրառություն։ Որևէ բառարան չի վկայում։

ՆԵՐԿԱՅԱՊԵՍ, մ. Առկայապես։ Ա՛րդ՝ աստուածայինն միտ չորիւք յատկութեամբ տեսանի այսպէս. համանգամայն. ներկայապէս կատարեալ. և անփոփոխ։ - 118. Ունի ևս երեք գործածություն։ Որևէ բառարան չի վկայում։

ՆԻԹԱՊԵՍ, մ. Նյութական։ Եւ այսպէս քարշեալ եղև ի մեզ սկզբնականն մեղք՝ յանհնազանդութենէ հոգոյն և ի ցանկութենէ մարմնոյն. անցեալ ի ծնունդս նորա նիւթապէս ի մարմինս, և տեսակաբար ի հոգիս։ - 776. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում։ Վկայում է **ՍՄԲԲ**-ն։

16 Մեջբերումը բերում ենք առկա սխալով։

ՆԻԹՈՐԷՆ, մ. Նյութեղեն: Այլ ի մարմինն ցիբօրեն և սկզբնաբար. իսկ ի հոգին տեսակաբար և իբր նենթակայոջ: - 567. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԿԱՏԵԼԻ, ա. Նկատվող, դիտարկվող: Վասն զի ի դևն երիս իրս նկատելի է. այսինքն բնութիւնն՝ գործն՝ և մեղքն: - 146. **ՆՔԲ**-ն և **ԱՁԲ**-ն բերում են **ՆԿԱՏԻՉ** ձևը՝ «նայող, դիտող» բացատրությամբ: Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՔԲ**-ն:

ՆՇԱՆԱՔԱՐ, գ. Հանգուցյալի հասակը մատնանշող երկու քար: Զի՞նչ է քար գերեզմանին: ...Նշանաքարն կրկին, Նախ ցուցանէ զհոգի և մարմին բաժանեալ ի միմեանց: Դարձեալ՝ նշանակէ զքանակ հասակի մարմնոյն մեռելոյ: - 679. Հիշատակվող քարերը մինչև օրս էլ կարելի է տեսնել հին բնակավայրերի գերեզմաններում, որոնցով մատանշում են ննջեցյալի տեղը՝ գլխավերևում և ոտքերի տակ: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆՈՒԻՐԵԼԻ, ա. Նվիրելու ենթակա: Երրորդ՝ մեղրն ո՛չ է վաստակ. ի մեր աշխատանա՛ց է նուիրելի աստուծոյ: - 356. Ունի ևս երկու գործածություն: **ՍՄՔԲ**-ն բերում է «հին բառ կամ նշանակություն» նշանի տակ:

ՆԱՂԱՊԵՍԼ (ՆԱՂԱՊԵՍ), ա. Միախառնված: Միաւորութիւնն սեռաբար տրամատի յերիս. ի յանշաղկապն և ի շաղկապեալն և ի շաղաղդեալն: - 475. Իսկ շաղաղդեալն միաւորութիւն՝ և սա՛ բաժանի յերիս. այսինքն ըստ դրութեան. ըստ ժողովման. ըստ կոչման: - 476. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՆԱՆԱՊԵՍՔ, ա. Շան դեմք ունեցող, շնակերպ: Իսկ թէ մարդ լինի շանաղէմք, և այն ո՛չ է ի խառնուածոյ շանց, այլ նշան է հայրենեաց, կամ սպի անձանց: - 267. Բառը հետաքրքրական է այնքանով, որ ժողովրդական խոսքում տարածված «շան երես» (պնդաճակատ, անամոթ իմաստով) արտահայտությունը ի սկզբանե, հավանաբար, ուղիղ իմաստով վերաբերել է մարդկանց, որոնց դեմքը շնակերպ է եղել, ինչպես որ սովորաբար տեղի է ունենում փոխաբերական խոսքի հետ. այսինքն «շանաղէմք»-ը և «շան երես»-ը ծագումնաբանորեն կարող են նույն իմաստն ունենալ: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՇԻԿՈՒԹԻՒՆ, գ. Խարտյաշ, շեկ լինելը: Ուստի յա՛յտ է, զի որակ ծնողացն խառնի ի բեղմնաւորիլն. ի դաշտանւոյն գօղի. ի հիւանդութենէ, ի շիկութենէ. որպէս աղան տրտմութեամբ ծնաւ զորդին կայէն. ցաւած ծնողացն ցաւածին որդի: - 439. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՇՐՋԱՊԱՐԵԱԼ (ՇՐՋԱՊԱՐԵՍ), ա. Շրջափակված: Եւ շրջապարեալ

ընդելեաց ի հերատուկ ճիւղաց: - 789. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են **ՇՐՁԱ-ՊԱՐՈՒԹԻՒՆ** ձևը՝ «Պարառութիւն», «բոլորտիքը բռնել» բացատրությամբ:

ՈՉԳՈՅՈՒԹԻՒՆ, գ. Անելություն, անգոյություն: Զի ապականութիւնն տանի յոչգոյութիւն. իսկ մահն առաջնորդէ՝ ի կեանս: - 497. Զի աճունն զզգայութիւնն զարգացուցանէ. իսկ ապականութիւնն ընդ դէմ մնին զգոյն ի նուազութիւն և յոչգոյութիւն փոփոխէ: - 501. Գրաբարյան բառարանները նույն իմաստով ունեն **ՈՉԵՂՈՒԹԻՒՆ**, **ՈՉՆՈՒԹԻՒՆ** ձևերը: **ՍՍՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՈՉԽԱՐԱՆՈՑ, գ. Ոչխարներին պահելու տեղ: Հինգերորդ զգուշանամք, զի մի՛ ոչխարանոց լիցի եկեղեցի և գոմ: - 617. «Գաւառական բառարան»-ը ունի **ՈՉԽԱՐԱՍՏԵՂ** ձևը: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՈՏՆԱԲԵԿ, ա. Ոտքը կտրված, անդամահատ: Քանի՞ են արատք արգելք քահանայութեան: ...Ութերորդ՝ ոտնաքել. յընթացս վարուց: - 370. **ՆՅԲ**-ն ունի «**ՈՏՆԱԲԵԿ**» ձևը՝ «Ոյր բեկեալ է ոտն» բացատրությամբ:

ՈՐԹԱՊԱՇՏ, ա. Հորքը պաշտողներ (կռապաշտության տեսակ): Եւ տն՛ս, զի և զղևի՛ օրհնեաց. վասն զի ապաշխարեաց ի յարեմէ սիկիմացուց ի յարիւն եղբարցն որթապաշտից: - 409. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն բերում են՝ **ՈՐԹԱ-ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ**՝ «հորթու ձևով կուռք շինելը» բացատրությամբ: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՈՐԿՈՐՍՏԵԼ, չք. Ագահել, որկրամոլությամբ զբաղվել: Եւ ցանկութեանն են այլքն. զի ցանկայ ագահել. և որկորստել. և պոռնկիլ: - 559. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՈՐՈՇԵԼԻ, ա. Ջատելի: Գիտելի՛ է, զի հոմանուն է զօրութիւնն. այսինքն կարութիւնն. և հոմանունն մայր է մոլորութեան. վասն որոյ որոշելի է զնոսա: - 167. Որևէ բառարան չի վկայում: **ՅԱԲ**-ը բերում է **ՊԻՐՈՐՈՇԵԼԻ** ձևը:

ՈՒՂԱԿԻՑ, ա. Ուղիին, ճշմարտին կցված, միավորված: Վասն այն յերկարեցի, թէ ոք հակառակի՝ այսպէս պատասխանեցես մոցա. և զեղկելի անձն իմ յիշեցես ի տէր ուղղակից եղբայր իմ ի քրիստոս: - 511. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՈՒՂԱԶԵԻ, ա. Ուղիղ ձև ունեցող, ուղղաձիգ: Հինգերորդ՝ զի մարդն իշխան և տէր է ամենայն կենդանեաց. վասն որոյ ամենայն կենդանիք զլիսակոր են իբրև զծառայ և հնազանդ. և մարդն ուղղաձև իբրև ազատ և

թագաւոր: - 233. Դարձեալ՝ մարդոյս է ուղղած լինիլ որպէս ցուցաւ: - 275. Որնէ բառարան չի վկայում:

ՈՒՐԲԱԹԱՁԵՆ, ա. Ուրբաթ օրը լուծող, պատարագող: Այսինքն է, զազգս քրիստոնէից տեսանեմք զի ո՛չ ըստ անուանն և զմիութինն կանոնական սահմանի ունել: ...Ասորիք, Առաջինն՝ ուրբաթագենն: - 553. Այս բառի իմաստային դաշտում մի դեպքում **ՈՒՐԲԱԹԱԼԷՁ**-ի տակ **ՆՅԲ**-ն բերում է ուրբաթը **լուծող** բացատրությունը, **ՈՒՐԲԱԹԱՅՐԲ**-ի տակ **պատարագող** իմաստը, իսկ **ԱՁԲ**-ն բերում է՝ **ՈՒՐԲԱԹԱԼԷՁ** և **ՈՒՐԲԱԹԱՁԵԼ** ձևերը՝ «աւելորդապաշտութիւն մը» անորոշ բացատրությամբ: Բոլոր դեպքերում խոսքը կրօնական մի ծիսակարգի մասին է, որ ուրբաթ օրը արգելված էր անել: Որնէ բառարան չի վկայում:

ՉԱՐԱԽԱՅՏ, մ. ա. Պիսակավոր, բորոտ: Երրորդ՝ ժողովուրդն չարախայտ եղև յեզիպտոս. մինչև արկաւ ի ծոց խնամոցն աստուծոյ և ողջացաւ: - 332. Որնէ բառարան չի վկայում:

ՉԱՐԱԽԱՆՆ, մ. ա. Չար խառնվածքով: Այսմ ասեն **գ** պատճառ: Կամ ի խառնուածոյ տարերացն՝ չարախառն և բարեխառն գոլ: - 251. Որնէ բառարան չի վկայում:

***ՉԷՁՈՏԲ**, գ. Ոչ կին, ոչ տղամարդ: Ձի էգն, և չէզոտքն, և անկատարն, և անհաւատն, և արիւնահեղն, և կարգաւոր, սոքա վեցեքեան ո՛չ կարեն գենուլ զի պիղծ է գենն մոցա: - 365. Եւ չէզոտքն, զի չունի արին սերման, ո՛չ հեղցէ զարին կենդանւոյ: - 365. **ՅԱԲ**-ը վկայում է՝ բերելով այն **ՈԲ** գլխաբառի տակ և ի վերջոյ կապում «չեզոք» իմաստի հետ՝ ընդունելով նաև՝ «**չ-էգ-ոք**» իբր թէ **ոչ-մի-ոք**» բացատրությունը: «Գիրք հարցմանց»-ում բառը հանդիպում է երկու անգամ, հետևաբար, զրջագիր կամ տպագրական սխալ չկա բառում, որի դեպքում չի բացատրվում «**տ**» հնչյունի ամկայությունը «չեզոք» բառում: Ընդունելով «ոտք»-ն իբրև բարդության բաղադրիչ՝ կունենանք **չէգ+ոտք** բառակապակցությունը (ինչպես՝ խոչ-ընդոտ, չորքոտանի), որ կարող է նշանակել «չեզոք ոտք», այսինքն՝ սեռ չունեցող մարդ: Եթե անգամ եզրահանգումը անսպասելի է, ապա դա կա նաև «չորքոտանի» բառի դեպքում, որտեղ **չորս** և **ոտք** բառերի համադրությամբ ունենք «**կենդանի, անասուն**» իմաստը:

ՉԿԱՄ, ա. Չկամեցող: Է և այլ իմն անմեմանութիւն հոգւոյ ըստ իմացմանն. առաւել և մազ. ուշիմ և ապուշ. չկամ և կամեցող. հեզ և յանդուգն. ցանկացող և ողջախոհ. ըստ բնական բարոյիցն որակացեալ. մման և

անմնան գոլով իրերաց: - 237. **ՉԱԲ**-ը դնում է նոր բառերի մեջ: **ՍՄՐԱԲ**-ն բերում է «գաւառական բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՉՈՐԱՑՈՒՑԻՉ, ա. Ցամաքային, չոր: Այն որ յԱրևելից հնչէ, առ հասարակ Եւրոսք կոչին: Եւ են բարեխառն և չորացուցիչ: - 205. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՐԱԲ**-ն:

ՊԱՅԵԼԻ, ա. Պահելու ենթակա: Երրորդ՝ գի խորհրդով և ծածուկ է պահելի ի հերձածողաց և ի հեթանոսաց և յանվարժ մտաց ախմարաց...: - 123. Ունի ևս չորս գործածություն: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՊԱՍԺԵԼԻ, ա. Պատժելու արժանի, պատժելու ենթակա: Եւ արդ՝ անգիտութեամբն ներելի՝ է. իսկ գիտութեամբն ապաշխարելի. իսկ չարութեամբ մեղքն է պատժելի. կամ աստ ժամանակեայ, կամ անդ յաւիտենական: - 701. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՐԱԲ**-ն:

ՊԱՍԿԵՐԱՊԵՍ, մ. Պատկերին, նկարագրին համապատասխան: ...ըստ որում որ էջ հոգին սուրբ յորովայն անարատ կուսին և մաքրեաց զնա, և կազմեաց ի նմանէ զարիւնն. և սրբեաց և օծեաց զնա միաւորելով պատկերապէս: - 475. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՊԱՏՆԱՌԵԼԻ(Ք), գ. Պատճառվածը, պատճառի հետևանքը: Ամենայն ինչ որ լինի՝ ունի պատճառ. և ամենայն պատճառ ի հարկէ է՝ նախքան զպատճառելին. ապա թէ հարկաւոր պատճառս այս ո՛չ է բանն մեր որպէս ցուցաւ, է՝ ուրեմն զորութիւնն աստեղաց ի շարժմանէ նոցա ազդեցեալ: - 10. Յետ այսորիկ հարցանելի՝ է ի նոր օրինաց և յեկեղեցւոյ կարգաւորապէս ընդ մարդեղութեան բանին յարմարեալ. իբր պատճառելիք առ պատճառ նորին հետևեալ և շարադասեալ: - 528. Ունի ևս վեց գործածություն: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՊԱՏՆԱՍԻՈՐԵԼ, կբ. Արժանի գտնվել, հարմար գալ: Երկրորդ՝ ի կողմանէ ընդունողաց առաքելոցն. գի պատշաճաւորեցան հոգոյն սրբոյ. գի փորձիւ գիտէին զվարդապետութիւնն քրիստոսի, զմահն և զյարութիւնն և գայլն: - 521-522. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՊԱՐԱԳՐԵԼԻ, ա. Պարփակող, պարունակող: Նմանապէս՝ անպարագրելի և պարագրելի: - 75. **ԺԲ** Եւ ո՛չ ասի պարագրելի վասն մարմնոյն. այլ անպարագրելի մարմնովն: - 78. Նոյնպէս տեղիք մարմնոյն պարունակող՝ զմինն պարագրելի, և զմիւսն անպարագրելի: - 87. **ԵՄԲՅ**-ն բերում է

«բովանդակելի» բացատրությամբ: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադեպ բառ կամ նշանակություն» նշանի տակ:

ՊԱՐԳԵՌԻՄՆ, գ. Շնորհում, վարձատրում: Կամ թե ոստք փայտիս այսորիկ ասին եօթանքս այսոքիկ. այսինքն՝ քրիստոսի ծնունդն, մկրտությունն, չարչարանքն, ի դժոխս իջումն, յարություն, յերկինս համբարձումն, և հոգւոյն սրբոյ պարգևումն: - 755. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՊԱՐՈՆԱՅԻ, ա. Իշխանավոր, պարոն: Իսկ վրացն Ախալժիլ, որ ստուգաբանի Ախացայ. այսինքն թե մեծ պարոնացի. Սեթալի. որ է՝ սոնթեցի: - 201. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՊՈՂՈՒՍ, գ. Պողպատ: Որպես բան ի ծայն՝ և բան ի գիր՝ և լոյս յօդ՝ և տեսություն յակն՝ և հուր յերկաթ՝ և մուխ ի պողուտ: - 769-770. **ՆՅԲ**-ն և **ԱԶԲ**-ն վկայում են **ՊՈՂՈՎԱՏ** ձևը՝ առանց հեղինակային հղման:

ՋՆՋԵԼԻ, ա. Ջնջվող: Եւ այս ևս կրկին է գիր և դարութիւն. մին անջինջ և յաւիտենից որ առ աստուած. և միւսն ժամանակեայ և ջնջելի որ առ մեզ. գոր մեր գործօք և կամօք գրեմք և ջնջեմք. թե զչար թե զբարի: - 481. Եւ միւս գիր է գործոց փոփոխական և ջնջելի ըստ ժամանակիս: - 741. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՋՈՒՐԻ (ՋՈՐՈՋ) (վրաց.), գ. Խաչ: Եւ տէր մեր յերկրի մարդացաւ, և յերկինս թագաւորեաց. իսկ նստիլն ի վերայ ջորոջ, որ է Խաչն. զի վիրք գխաչն ջուարի կոչեն: - 441. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՋՐՕՐՅՆԷՔ, գ. Ջուր օրհնելու կարգ: Իսկ զկանոն ջրօրհնեից՝ սրբոյն բարսղի է արարեալ յեօթն ամի հայրապետութեան իւրոյ յերուսաղէմ. զի անդ հանդիպեցաւ: - 658. **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Խաչատուր Կեչառեցուն՝ բերելով նրա «Այլ տաղ ծննդի և ջրօրհնեաց» վկայությունը: Ինչպես տեսնում ենք Տաթևացին խոսում է **ՋՐՕՐՅՆԷՔ**-ի կարգի մասին:

ՍԱՌՈՒՅՈՒՄՆ, գ. Սառնանալը, սառնությունը: Չորրորդ՝ զի ջերմ է արտասուքն և գսառուցումն հալէ և ջերմացուցանէ զտերն: - 619. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՍԱՍՏԿԱՍԱՐՍՈՒՆ, ա. Սարսափելի, ահեղ: Ոչ ինչ ընդհատ բերելով ի մեզ զօրինակ մեծի սաստկասարսուռն ատենի: - 788. **ՂԱՄՅԲ**-ն բերում է **ԺԴ** դարի Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարանների **ՍԱՍՏԿԱՍԱՐՍՈՒՆ** ձևը, սակայն ճիշտ է Գրիգոր Տաթևացու **ՍԱՍՏԿԱՍԱՐՍՈՒՆ** վկայությունը, քանի որ իբրև գործածություն **ՂԱՄՅԲ**-ն նույնությամբ բերում է **ԳՏԳՅ**-ի «Ոչ ինչ

ընդհատ բերելով ի մեզ զօրինակ մեծի սաստկասարսուռն ատենի» հատվածը, այսինքն՝ աղբյուրը Տաթևացու «Գիրք հարցմանց»-ի հիշատակարանն է:

ՍԵՐՄՆՕՐՅՆԷՔ, գ. Կալի, հնձանի, սերմի օրհնության կարգ: Ի **ք** ամի թագաւորութեանն, առաքեաց սուրբն իսահակ և ետ բերել գսերմնօրհնէքն զկալոյ և զհնձանին: - 658. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՍԵՒԱՍՈՐԹ, ա. Սև մորթ, մաշկ ունեցող: Սևամորթն՝ զխորամանկն յայտնէ: - 247. Որևէ բառարան չի վկայում: **ՅԱԲ**-ը բերում է նոր բառերի մեջ:

ՍԻԳԱՃԵՄ, ա. Հայարտ քայլող, սիգաքայլ: Եւ դարձեալ՝ ըստ սողոմոնի **գ** են սիգաճեմք. առիւծ՝ և նոխազ՝ և աքաղաղ: - 54. Որևէ բառարան չի վկայում:

***ՍԻՍՔՈՒՅՏ**, Անստույգ բառ: Եւ այլքն պղինձ արծաթապատ. որպէս սիմքուֆտ, և կամ ոսկի: - 343. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՍԿՁԲՆԱՊԵՍ, չբ. Նախապես, ի սկզբանէ: Զի մեղքն ադամայ թէպէտ սկզբնապէս առհասարակ բնութիւնս տարածեցաւ. այլ ո՛չ առաւել քան զայլոցն եղև. այսինքն որդւոցն նորա: - 777. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՍԿՁԲՆԱԴՈՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Սկիզբ, ծագում: Նախ՝ զի արարածոց սկզբնաւորութիւն ի նմա՝ եղև: - 196. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: Վկայում է **ՍՄՅԲԲ**-ն:

ՍՆՔՆՈՏ, ա. Որքինով, կեղով վարակված: Վեցերորդ՝ երբունոտն. սնքնոտն. անբուն է: - 371. **ՂԱՄՅԲ**-ն բերում է **ՍՆՔՆՆՈՏ** ձևը՝ հղելով **ԵՄԲՅ**-ին: Հատկանշական է, որ «Հայերէն արմատական բառարան»-ում այս բառը տեղ է գտել բացառապէս Գրիգոր Տաթևացու բառագործածության հիման վրա. հայագետը նաև համոզմունք է հայտնում, որ «բառը գործածական էր ժամանակակից լեզուի մէջ» (**ՅԱԲ**, հ. **Դ, Ե**, 1979, էջ 238): **ՍՄՅԲԲ**-ն վկայում է և՛ **ՍՆՔՆՈՏ** ձևը, և՛ **ՍՆՔՆՆՈՏ**-ը:

ՍՈՐԵԼԻ, ա. Մաքրելու, սրբագործելու ենթակա: Նոյնպէս զսուրբ կերակուրն դարձեալ սրբելի է ամուսնմբն աստուծոյ: - 654. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՍՐՏԱՄՏՕՂ, ա. Հախուռն, զայրացկոտ: Զորրորդ՝ զի խրոխտ է և սրտամտող: - 315. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՎԱՅՐԱԲԱՆԵԼ, նր. Ջրպարտել, չարախոսել: Իսկ ներելին թեպետ որոշի
յերիս տեսակս ըստ մեծութեան և նւաղութեան. այլ մանրամասնաբար
յանթիւս ելանէ. որպէս ծիծաղիլ. վայրաբանել. և այլն: - 568. Որևէ բառարան
չի վկայում:

ՎԱՏԱՅԱՄԱՒ, ա. Վատ համբավ ունեցող: Չորրորդ՝ զի մի՛ վատահամբաւ
լիցի ընդ ծնանիլն իբր ոչ ունելով այր: - 461. **ՅԱԲ**-ը բերում է նոր բառերի մեջ:

ՎԱՐՁԱՏՐԵԼԻ, ա. Հատուցելու ենթակա: Ա՛րդ՝ եթէ ի կատարածի ի հարկէ
սքանչելեացն հաւատալ վարձատրելի՞ է թէ ոչ: - 783. Ունի ևս հինգ գործա-
ծություն: Որևէ բառարան չի վկայում:

ՎԱՐՁԱԽՈՐԵԼԻ, ա. Վարձատրության, հատուցման արժանի: Որք
դարձուցեն զսիրտ հարց յորդիս ըստ մաղաքիայի. այսինքն ուսուցանեն
զհաւատն փրկչին զոր հարքն ունէին. և է՛ վարձաւորելի և կարի քաջ. և թէ
այսպէս և թէ այն՝ քրիստոս քարոզի: - 785. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՎԵՐՀԱՅԵՑՈՒՄՆ, գ. Վերադիտումն: Անունք Նախահարցն: ...Յարեդ՝
վերհայեցումն աստուծոյ: - 299. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՎԵՐՋՆԹԱՑ, ա. Հետին, վերջից ընթացող: Նախընթաց, համընթաց,
վերջընթաց: - 731. Եւ վերջընթացն է հրեղէն ծովն ի հարաւ. ուր առաքէ՛
զմեղաւորս ի հուրն յաւիտենից: - 731. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՎԵՐ

- **ՎԵՐ ՔԱՐՇԵՄ**, նր. Վեր ծգել: Այլ Ամպն լինի, յորժամ զօրութեամբ արե-
գականն ի վեր քարշին գոլորշիքն ի ջուրց և ի գէշ տեղեաց: - 204. Եւ զի
քարշեն լուսաւորք զգոլորշին յերկրէ՛ յայտ է ի ցօղ առաւօտուն և յեղեամն.
որ ի գիշերն ի վեր քարշին. և ընդ ծագել լուսոյն հատանին և յետս յերկիր ան-
կանին. և յաւուրս ծմերան լինի եղեամն. և յամարան ցօղ: - 208. **ՂԱՄՅԲ**-ն
«վեր» բաղադրիչով վկայում է **ՎԵՐ ԲԵՐԵՄ**, **ՎԵՐ ՉԳԵՄ**, **ՎԵՐ ԸՆԿՆԵՄ** և այլն:

ՎԵՑԱՄԱՍՆ, ա. Վեցմատնյա, վեց մատ ունեցող: Երկրորդ՝ ուղղեսցին
աւելիքն ի չափն. որպէս աւելո՛րդ եղունգաց հերաց և վեցամատնից և
այլոցն. որք չափաւորին: - 725. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՎԿԱՅ

- **ՎԿԱՅ ԲԵՐԵԼ**, նր. Վկայաբերել, վկայակոչել: Ոմանք թուզ ասեն. թէ ի
նոյն ժամն որ կերաւ և մերկացաւ՝ և կարեաց ի տերևոյ նորա. և վկայ բերեն
թէ՛ վասն այն անձ զթգենին յերուսաղէմ: - 224. Որպէս արիոս վկայ բերելով
«ո՞ ել յերկինս և իջոյց զքրիստոս». և թէ՛ «հայր սրբեաց և առաքեաց»: - 475.
ՂԱՄՅԲ-ն բերում է **ՎԿԱՅ ԲՈՆԵԼ** ձևը:

ՏԱՐԱԿՈՒՍԵԼԻ, ա. Երկբայելի, վարանելի: Տարակուսելի է առ այս, զի թէ հարկ է որոց բնութիւնքն մի գոլ՝ նոցա և կամքն և ներգործութիւնն մի լինիլ. ընդէ՞ր ապա զի մարդկային բնութիւնս մի է և նոյն հօրն և որդւոյն՝ և ո՛չ է կամքն և գործքն մի: - 45. Գրաբարյան որևէ բառարան չի վկայում: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՏԱՐԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆ, գ. Տարբեր չափ ունեցող: Ո՛չ ըստ տարաչափութեան քանակի ասեմք. այլ ըստ ամենագօր կարողութեան և անչափ անհասութեան ասեմք գնա մեծ: - 171. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՏԵՍԱԿԱՒՈՐԵՄ, նբ. Առանձնանալ, զանազանվել: Եւ այն ևս սքանչելիք, որ ի փոքրագոյն մարմինն ընկալեալ եղև հոգի բանական, և տեսակաւորեալ որպէս քառասնօրեայ մանուկ յարգանդի: - 470. Ասի և մեջ. զի տեսակաւորէ՛ զգործս: - 575. Չորրորդ, հեղմամբ շնորհաց. ըստ այնմ «մարմին և արիւն ո՛չ յայտնեաց, այլ հայրն իմ». և է այս տեսակաւորեալ հաւատ: - 784-785. Որևէ բառարան չի վկայում:

***ՏՄՈՐԻՍ** - Տեղանո՞ւն: Ծաղիկ զմռնեաց. նմանէ պոյսն ծաղկի. և Կինամոն. արմա՛տ է խոտոյ ի տմորիս հայոց. և Խնկեղէզն. որ յարմատս ո՛չ ամենայն եղեգան լինի. և Հիրիկ. խէժ է ծառոց: - 349.

ՏՆՕՐՅՆԷՔ, գ. Տան օրհնութեան կարգ: Այսպէս և ի տնօրհներն ընծայք խաչին և աւետարանին որ ի նոցա տունն մտանէ: - 684. «Գաւառական»-ը գործածական է համարում՝ Այնթապ, Աստրախան, Ղարաբաղ, Նախիջևան բարբառների համար: **ՂԱՄՅԲ**-ն հղում է Մարտիրոս Ղրիմեցու «Բանաստեղծութիւններ»-ին: **ԼՅԳԲ**-ն հղում է **ՍԳՆԲ**-ին:

ՏՐԵԱԼ, ա. Ապականյալ: Եւ **թժան** արատ պատարագին: ...Մետասաներորդ՝ մալեալն, տրեալն. պականս արիութեամբ: - 371. **ԵՄԲՅ**-ն բերում է **ՏՐԱԳՈՐԾԵԼ** ձևը՝ «ապականել» բացատրությամբ: Հետաքրքիր է, որ բառը **ՏՈՒԻՉ** «իզացող» իմաստով «Գաւառական»-ը բերում է Պոլսի բարբառի համար:

ՑՆՈՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Ցնդածություն: Եթէ ի խելս և ի խորհուրդ ցնորութիւնք և զայրուք ուռուցանիցեն խխաթեալք. բժշկեսցիս հաւատով. ըստ մարգարէին հիացեալ՝ ստուերս և ունայնս դնելով զամենայն անցաւորս: - 770. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՓՈՒՆԱԿՑԻՄ, նբ. Համադրել: Երրորդն է նշանական աստուածաբանութիւն. որ ի զգալի կերպարանաց փոխակցիմք յիմանալի տեսութիւնն. թէ զի՞նչ նշանակէ մարդ երևելին. կամ առիւծ. գառն. հուր. լոյս. և այլն: - 122. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՓՈԽԱՆՑԱՊԵՍ, մ. Համեմատելու, փոխանցելու միջոցով: Չորրորդ՝ հոգին փոխանցապես իմանայ և յարացուցիւ. իսկ հրեշտակն զնախատիպն առանց յարացուցի: - 141. Ձի յայսմ կենցաղոյս զուգաւորին յիշելն երբեմն և մոռանալ զներքոյս և զարտաքոյս. ըստ որում փոխանցապես ունիմք զերից ժամանակաց գիտութիւն: - 774. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՓՈԽԱՏՐԱՊԵՍ, մ. Փոխադրելու, փոխատեղելու միջոցով: Ո՛չ փոխարկապէս, այլ փոխատրապէս. այսինքն զի ի միաւորութեանն եկաց մնաց որ ինչ էրն, և եղև որ ինչ ո՛չն էր: - 75. Երկրորդ՝ ասել զնոյն աստուածն մարդ. զնոյն մարդն աստուած. ո՛չ փոխարկապէս, այլ փոխատրապէս: - 77. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՓՈԽԱՆՑԻԿ, ա. Արագ անցնող: Եւ այս ո՛չ միայն փութանցիկ գոլոյ վասն, կամ ներհակաբար հատուցման որպէս սովորութիւն է. այլ զի ո՛չ ինչ կարեն տանիլ ընդ ինքեանս. բայց միայն նշխարիս ինչ յիշատակութեան ուրուական տեսլեան: - 775. Որևէ բառարան չի վկայում: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

ՓՈՔՐԱԽԵԼՔ, ա. Ոչ խելացի: Ճակատն նեղ՝ շատակո՛ւլ է: Իսկ լայնն՝ փոքրախելք: - 246. Որևէ բառարան չի վկայում: **ՍՄՅԲԲ**-ն բերում է «հազուադէպ բառ կամ նշանակութիւն» նշանի տակ:

***ՓՕՍՏԱԶԻՍ** - Անստույգ բառ, որ բերվում է ուրիշի ուղղակի խոսքում. Եւ այլ՝ «հաւատն է սկիզբն հոգևոր կենաց»: Եւ դամասկացին ասէ՝ «ի փօստազիս իրացն որ ո՛չ երևի յանդիմանութիւն»: - 571.

ՔՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ, գ. Քնել սիրելը, ծուկություն: Թէ ի բերան պատերազմի յել անմահին և ի մուտ մահկանացուին. դիցես պահապան բերանոյդ. լար կարմիր շոթանցդ. այսինքն հաւատով սիրով զօրացեալ. և ո՛չ բաժանիլ ի քնասիրութիւն և յարծաթսիրութիւն. յառաքինասիրութիւն. և յախտասիրութիւն. յընկերսիրութիւն և յարատսիրութիւն: - 770-771. Որևէ բառարան չի վկայում:

ՔՈՒԷԱՅԵԱԼ (ՔՈՒԷԱՆԱՍ), ա. Խորանարդի ձև ստացած, խորանարդածն դարձած: Եւ կամ աննիւթ ինչ և անկերպ՝ ընդ նիւթական կերպարանաց ձևացեալ. յորում իւրաքանչիւրոցն էութիւնք անշփոթաբար երևին. որպէս պղինձ գնդացեալ. կամ քուէացեալ: - 476. Որևէ բառարան չի վկայում:

Համառոտագրություններ

1. ԱԶԲ - Առձեռն բառարան հայկազեան լեզուի, Վենետիկ, 1865:
2. ԳԲ - Ռ. Ս. Ղազարյան, Գրաբարի բառարան, Երևան, 2000:
3. ԳՀԲ - Ռ. Ս. Ղազարյան, Գրաբարի հոմանիշների բառարան, Երևան, 2006:
4. ՊՏԳԲԱ - Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ամարան հատոր, Կ. Պոլիս, 1741:
5. ՊՏԳԲԶ - Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ձմեռան հատոր, Կ. Պոլիս, 1740:
6. ՊՏԳՅ - Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք հարցմանց. Կ. Պոլիս, 1729:
7. ԵՄԲԶ - Ե. Մեղրեցի, Բառգիրք հայոց, Երևան, 1975:
8. ԼՀԳԲ - Լ. Շ. Հովհաննիսյան, Գրաբարի բառարան, Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր, Երևան, 2010:
9. ՀԱԲ - Հ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 1-4, Երևան, 1971 - 79:
10. ՀԳԲ - Հ. Աճառյան, Հայերեն գալառական բառարան, Թիֆլիս, 1913:
11. ՂԱՄԲ - Ռ. Ս. Ղազարյան, Հ. Մ. Ավետիսյան, Միջին հայերենի բառարան, հ. Ա, Երևան, 1987:
12. ՂԱՄԲ - Ռ. Ս. Ղազարյան, Հ. Մ. Ավետիսյան, Միջին հայերենի բառարան, հ. Բ, Երևան, 1992:
13. ՂԱՄԲ - Ռ. Ս. Ղազարյան, Հ. Մ. Ավետիսյան, Միջին հայերենի բառարան, Երևան, 2009:
14. ՆՀԲ - Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի, հ. 1-2, Երևան, 1979-81:
15. ՍԳՆԲ - Ս. Գրիգորյան, Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ /Գրիգոր Տաթևացի/, Երևան, 2009:
16. ՍՄՀԲԲ - Ս. Մալխասեանց, Հայերեն բացատրական բառարան, հ. 1-4, Երևան, 1944-45:

Այլ

ա. - ածական	հուն. - հունարեն
արաբ. - արաբերեն	մ. - մակբայ
բ. - բայ	նբ. - ներգործական սեռի բայ
գ. - գոյական	չբ. - չեզոք սեռի բայ
թ. - թվական	պբ. - պատճառական սեռի բայ
լատ. - լատիներեն	պրսկ. - պարսկերեն
կբ. - կրավորական սեռի բայ	վրաց. - վրացերեն

Գրականության ցանկ

1. Աճառյան Յ., Հայերեն արմատական բառարան, հ. 1- 4, Երևան, 1971 - 79:
2. Աճառյան Յ., Հայերեն գալառական բառարան, Թիֆլիս, 1913:
3. Աճառյան Յ., Հայերեն նոր բառեր հին մատենագրութեան մեջ, հ. Ա, Բ, Վենետիկ, 1913, 1926:
4. Աճառյան Յ., Հայոց լեզվի պատմություն, 2-րդ մաս, Երևան, 1951:
5. Ալեքերեան Յ. Ս., Առձեռն բառարան հայկազեան լեզուի, Վենետիկ, 1865:
6. Ալետիքեան Յ. Գ., Սիրմելեան Յ. Խ., Ալեքերեան Յ. Ս., Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի, հ. 1-2, Երևան, 1979-81:
7. Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ամարան հատոր, Կ. Պոլիս, 1741:
8. Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ձմեռան հատոր, Կ. Պոլիս, 1740:
9. Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք հարցմանց. Կ. Պոլիս, 1729:
10. Գրիգոր Տաթևացի, Համաբարբառ «Գիրք հարցմանց»-ի (աշխատասիրությամբ Ս. Ս. Գրիգորյանի), հ.հ. Ա, Բ, Գ, Դ, Երևան, 2011-2013:
11. Գրիգորյան Ս. Ս., Նորահայտ բառեր 14-15-րդ դարերի մատենագրության մեջ /Գրիգոր Տաթևացի/, Երևան, 2009:
12. Հովհաննիսյան Լ. Շ., Գրաբարի բառարան, Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր, Երևան, 2010:
13. Ղազարյան Ռ. Ս., Գրաբարի բառարան, Երևան, 2000:
14. Ղազարյան Ռ. Ս., Գրաբարի հոմանիշների բառարան, Երևան, 2006:
15. Ղազարյան Ռ. Ս., Ավետիսյան Յ. Ս., Միջին հայերենի բառարան, հ. Ա, Երևան, 1987:
16. Ղազարյան Ռ. Ս., Ավետիսյան Յ. Ս., Միջին հայերենի բառարան, հ. Բ, Երևան, 1992:
17. Ղազարյան Ռ. Ս., Ավետիսյան Յ. Ս., Միջին հայերենի բառարան, Երևան, 2009:
18. Մալխասեանց Ս., Հայերեն բացատրական բառարան, հ. 1-4, Երևան, 1944-45:
19. Մեղրեցի Ե., Բառգիրք հայոց, Երևան, 1975:

20. Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի սրբագրուած եւ ճոխացուած Ն. Բիւզանդացու ձեռքով. հրատարակութեան պատրաստեց Մարտիրոս Մինասեանը, Ժնեւ, 1990:
21. Օրմանեան Մ., Ծիսական բառարան, Երևան, 1992:

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՄԱԿԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

**ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑՈՒ «ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ»-Ի
ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԲԱՌԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ**

Համակարգչային ձևավորումը և մակետավորումը
Էմմա Մելքումյանի
Սրբագրիչ՝ **Գայանե Ղերձակյան**

Չափսը՝ 60 x 84 ¹/₁₆, 4,75 տպագրական մամուլ:
Հրատ. պատվեր 512, տպ. 400 օրինակ
ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչության տպարան
Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24:

II
105X60

